

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΝΟΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ
ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΜΕΡΙΜΝΗ,
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛ. ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
(ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»)

ΕΤΟΣ Ε' | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 1-15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1956 | ΑΡΙΘ. 1-2

ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ...

Με τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰσερχόμεθα σήμερον εἰς τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς μας.

Κατὰ πόσον τὰ τέσσαρα αὐτὰ ἔτη τῆς μέχρι τοῦδε ζωῆς τοῦ φύλλον μας ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπαρκῶς χάριν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐξεδόθη τοῦτο, δὲν ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς νὰ κρίνωμεν. Οἱ αἰδεσιμώτατοι ἀναγνώσται μας, χάριν τῶν ὁποίων ἐκδιδόμεθα, εἶναι ἱκανοί, περισσότερον παντὸς ἄλλου, νὰ ἔχουν γνώμην ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Καὶ ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις των, διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ὁποίων οὐδεμίαν χωρεῖ ἀμφιβολία, θὰ πρέπη, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης, νὰ εἰμεθα ἱκανοποιημένοι.

Ἐχομεν ὁμῶς σαφῆ ἐπίγνωσιν τοῦ προορισμοῦ μας καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπορροουσῶν ὑποχρεώσεων μας καὶ γνωρίζομεν πόσον μέγας καὶ ὑψηλὸς εἶναι ὁ πρῶτος, διὰ νὰ εἰμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν, ἐπίσης, πόσον βαρεῖται εἶναι αἱ τελευταῖαι. Ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς δὲ ταύτης προσβλέποντες εἰς τὸ μέλλον, συναισθανόμεθα, ὅτι πολλὰ ἀκόμη ἀπομένουν, χάριν τῶν ὁποίων ὀφείλομεν νὰ κοπιᾶσωμεν. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ καθήκον, τὸ ὁποῖον βλέπομεν νὰ προβάλλῃ ἐπιτακτικὸν διὰ τὸ νέον τοῦτο ἔτος, πὸν ἐγκαινιάζεται μὲ αὐτὸ τὸ φύλλον: Νὰ πράξωμεν ὅ,τι μᾶς εἶναι καὶ πάλιν δυνατόν, διὰ νὰ καλύψωμεν ὅσον μέρος ἐπιτρέψῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἐνώπιόν μας. Εἶναι δὲ μέγα ἀκόμη καὶ εὐρὸν αὐτὸ τὸ κενόν, τόσον μέγα καὶ τόσον εὐρὸν, ὅσον μεγάλα εἶναι αἱ ἀνάγκαι τῆς συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου πνευματικῆς τροφοδοσίας τῶν Ποιμένων τῶν ψυχῶν, «ὕπερ ὧν Χριστὸς ἀπέθανε», καὶ ὅσον εὐρὸν εἶναι τὸ πλασίον τῶν δυνατοτήτων τῆς χάριν τοῦ Ποιμνίου καὶ πρὸς δόξαν τοῦ Ἀρχιποιέμενος προαγωγῆς τῆς πνευματικῆς των ζωῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς πνευματικῆς των δραστηριότητος. Εἶναι δὲ τὸ στάδιον μῖας τοιαύτης προσπάθειας τόσον ἀπέραντον, ὅσον εἶναι ἀνεκτίμητος ἡ ἀξία

καὶ μιᾶς μόνον ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ὅσον εἶναι ἄπειρος ἢ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγάπη τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ.

Δὲν πρόκειται, λοιπόν, νὰ ἐπαναπαρθῶμεν ἐπὶ τῶν τυχόν ἐπιτυχῶν τῆς τετραετίας, ὅσον πολλὰ καὶ ὅσον μεγάλα καὶ ἀνθὰ ὑπερίθηντο αὐταί. Διότι καὶ δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα μιᾶς τοιαύτης αὐταρέσκου ἀπολαύσεως, ἢ ὁποῖα, εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν, θ' ἀπετέλει προδοσίαν τοῦ ἔργου, πού μᾶς ἐνεπιστεύθη ἢ Ἀγιοτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ θὰ συνεχίσωμεν τὰς προσπάθειάς μας καὶ θὰ ἐξακολουθήσωμεν μὲ τὴν ἰδίαν πάντοτε θέρημν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐροῦ μας χρέους, καταβάλλοντες, μάλιστα, πᾶσαν δύναμιν, ὅπως τὸ νέον τοῦτο ἔτος ἀποβῆ γονιμώτερον καὶ περισσότερον καρποφόρον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀγαπητῶν ἀναγνωστῶν μας, τοὺς ὁποίους καὶ συνεργάτας μας θεωροῦμεν συγχρόνως—ὡς ἐπανειλημμένους ἔχομεν δηλώσει μέχρι τοῦδε—ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ἀπὸ κοινοῦ χρησιμοποιοῦνται αἱ ἐκατέρωθεν διδόμεναι εὐκαιρίαι καὶ ἀφορμαὶ διὰ τὴν ἀριωτέραν ἐξυπηρέτησιν καὶ τὴν λυσιτελεστέραν προαγωγὴν τοῦ κοινοῦ μας ἔργου, τῆς δικαίας, δηλονότι, ἀντὶ πάσης θυσίας, εἰς πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του.

Αὐτὴν δὲ τὴν εὐχὴν ἀπευθύνομεν ἐπὶ τῷ Νέῳ Ἐτεὶ πρὸς τοὺς αἰδεσιμωτάτους ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Διασπορὰν συνεργάτας μας καὶ αὐτὴν τὴν προσευχὴν παρακαλοῦμεν ὅλους νὰ ἀπευθύνουν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα τῶν φώτων.

«Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ»

ΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Οἱ εὐλαβέστατοι Ἐφημέριοι τῶν ἱερῶν ναῶν τῆς Ἐπικρατείας ἃς μελετήσουν μὲ προσοχὴν τὰς Συνοδικὰς Ἐγκυκλίους, πού δημοσιεύονται εἰς τὸ σημερινὸν φύλλον τῆς «Ἐκκλησίας» (σελ. 28-30), καὶ ἃς λάβουν σοβαρῶς, σοβαρώτατα ὑπ' ὄψιν τῶν τὰς, ἐπὶ τῇ βάσει τούτων, σχετικὰς συστάσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν προϊσταμένων τῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν.

*

Πράγματι, δὲν πρέπει νὰ καταλύεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ κανονικὴ Ἱεραρχικὴ τάξις καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκόμη, κατὰ τὴν ὁποῖαν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν παράπονα—δίκαια ἢ ἀδίκαια, ἀδιάφορον, διότι ἀνθρώπινον εἶναι τὸ σφάλλῃσθαι—κατὰ τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν δὲ αὐτὴν μόνην καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ὅρον μόνον ἐπιτρέπεται ἡ ἐνώπιον τῆς ἀνωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς προσφυγὴ, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν δηλ. καὶ ὑπὸ

τὸν ὄρον, ὅτι ὁ προσφεύγων ἵνα παραπονηθῆ δὲν ἔπαυσε νὰ τηρῆ τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιερέα τοῦ ὀφειλομένην κανονικὴν ἐνότητα καὶ νὰ σέβεται τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καθεστηκυῖαν κανονικὴν τάξιν. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην, κοσμικὴν δέ, ἱεραρχικῶς ὀργανωμένην καὶ συστηματικῶς λειτουργοῦσαν ὑπηρεσίαν.

*

Ἄλλὰ εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ πρέπει νὰ τύχῃ τῆς ἀπαιτουμένης ἐκτιμήσεως ἀπὸ ὅλους, καὶ ὅσα εἰς τὴν πρώτην τῶν, ὡς ἀνωτέρω, Συνοδικῶν Ἐγκυκλιῶν (829) λέγονται διὰ τὸ «ἀμέριστον, στοργικὸν καὶ πατρικόν» ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον «δεικνύει ὑπὲρ τοῦ Ἐφημεριακοῦ ἱεροῦ Κλήρου ἢ Ἱερά Συνόδου καὶ ἢ σεπτῆ Ἱεραρχία τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος». Κακὴν δὲ ὑπηρεσίαν προσφέρουν πρὸς αὐτὸν τὸν Κλήρον, ὅσοι, τυχόν, ζητοῦν νὰ ἀναπτύξουν καὶ νὰ καλλιεργήσουν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ τὴν ἀντίθετον ἄποψιν, καὶ μεγίστην ζημίαν—ὅσον καὶ ἂν δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῶν—προκαλοῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐν γένει, ἢ ὁποία ἔχει ἀνάγκην ἐνότητος καὶ πειθαρχίας, διὰ νὰ δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τὸν προορισμὸν τῆς ὡς «Στρατευομένης», ὅταν μάλιστα οἱ ἐχθροὶ τῆς εἶναι, συνήθως, ἄριστα ὀργανωμένοι καὶ στενώτατα συνησπισμένοι διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἔργου τῆς.

*

Ἡ αὐθαίρετος ἀλλοίωσις τῶν ἱερῶν ἀγιογραφικῶν κειμένων ἀπὸ μέρους ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν καὶ ἀναγνωστῶν,—περὶ τῆς ὁποίας ὀμιλεῖ ἡ δευτέρα Ἐγκύκλιος (830)—, πρὸς ἀποφυγὴν δῆθεν τοῦ ἐκ τῶν «κακοήμων», τάχα, λέξεων σκανδαλισμοῦ τοῦ ἐκκλησιασματος, δικαίως κατακρίνεται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὡς ἀσεβῆς καὶ ἄτοπος.

Πράγματι, εἶναι ἀπαράδεκτος οἰαδήποτε αὐθαιρεσία περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἱερῶν κειμένων. Ἀπὸ τὸν ἀναγινώσκοντα δὲ ταῦτα ἐξαρτᾶται ν' ἀποφευχθῆ τὸ «σκάνδαλον» τῆς ἀσχήμου ἀπηχῆσεως τῶν ὡς ἀποβλητέων θεωρουμένων λέξεων. Οὐδ' εἶναι δυνατόν εὐσεβῆς ἐκκλησιαζόμενος νὰ σκανδαλισθῆ ἐκ τῶν σπανίων τούτων λέξεων, τῶν (ὁποίων ἀγνοεῖ, πιθανῶς, τὴν ἀρχικὴν σημασίαν—, ἂν ἐξ εὐλαβείας προσέρχεται εἰς τὸν ναόν, ἵνα παρακολουθήσῃ τὴν θ. λατρείαν καὶ προσευχηθῆ. Ἐν προκειμένῳ δὲ νομίζομεν, ὅτι εἶναι ζήτημα καθήκοντος καὶ εὐθύνης πλέον τοῦ Ἐφημερίου ἢ τοιαύτῃ ὀρθῇ διαπαιδαγωγῆσις τῶν ἐνοριτῶν του, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ, μὲ τὴν αὐθαίρετον ἀντικατάστασιν τῶν λέξεων τοῦ ἱεροῦ κειμένου.

*

Τὸ ζήτημα, ἔπειτα, τῆς παραδοχῆς ἀλλοδόξων προσώπων ὡς παρανύμφων ἢ ἀναδόχων—Ἐγκύκλιος τρίτη (831)—εἰς τὰ ἱερὰ μυστήρια τοῦ Γάμου καὶ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος πρέπει ἐπίσης νὰ μὴ θεωρηθῆ ὡς κάτι, πού ἤμπορεῖ νὰ παραβλέπεται, προκειμένου νὰ «ἐξοικονομηθοῦν», τάχα, αἱ περιστάσεις, ὅπερ οὐσιαστικώτερον καὶ ἀληθέστερον σημαίνει : «νὰ μὴ δυσανεστηθοῦν οἱ ἐνοριῖται μας» (ὅταν μάλιστα τυγχάνη νὰ εἶναι πλοῦσιοι καὶ ἰσχυροί).

Ἄπο ἀνάλογον, ἄλλωστε, διάθεσιν πολλοὶ ἐκ τῶν Κληρικῶν μας προβαίνουν καὶ εἰς ἄλλας ἀπαράδεκτους καὶ ἀσυγχωρήτους συγκαταβάσεις! Εἶναι δὲ ἀπαράδεκτοι καὶ ἀσυγχώρητοι αὐταὶ αἱ συγκαταβάσεις, διότι εἰς τὴν οὐσίαν τῶν ὀφείλονται εἰς «ἀνθρωπαρέσκειαν»—ἀντίθετον πρὸς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ διαπνέεται ὁ διαχειριστὴς τῶν Μυστηρίων Του—καὶ ἀποτελοῦν παράβασιν τῆς κανονικῆς, ἐν γένει, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τάξεως καὶ ἀθέτησιν συγκεκριμένων κανονισμῶν καὶ διαταγῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς. Ἡ δὲ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀκαταστασίας τόπος, μήτε δύναται νὰ λατρεύεται ἐν αὐτῇ ὁ Θεὸς διὰ τῶν εὐθαιρεσιῶν τῶν πιστῶν, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὑποχωροῦντες οἱ Ποιμένες φέρουσι βαρυτάτην εὐθύνην διὰ τὸ ἀτόπημά των τοῦτο.

*

Ἡ τελευταία Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος (837), θίγουσα, ἐπισήμως καὶ δημοσίᾳ πλέον, ἐν ζήτημα, πού ἀπὸ πολλοῦ ἀπετέλει «κοινὸν μυστικόν», τὸ τῆς ἀποκρύψεως δηλ. τῶν πραγματικῶν εἰσοδημάτων τῶν ἱερῶν Ναῶν, ἀποκαλύπτει ἐν αἴσχος, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ πρέπη καὶ πνευματικαὶ κυρώσεις, φρονούμεν, νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τοὺς ὑπευθύνους. Ὅταν δὲ συνυπεύθυνοι τυγχάνουν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Κληρικοί, θὰ πρέπη νὰ ἐξετασθοῦν σοβαρῶς οἱ λόγοι, ὑπὸ τῶν ὁποίων ὠθοῦνται οὗτοι εἰς αὐτὸ τὸ ἔγκλημα, καὶ ἀνάλογα νὰ εἶναι καὶ τὰ μέτρα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ περιφρουρηθοῦν μὲν καὶ θὰ κατοχυρωθοῦν ὅσοι, τυχόν, ἀκουσίως—ἐξ ἀνάγκης, ὡς ἰσχυρίζονται—τινες—συμπράττουσι μετὰ τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν ἀπόκρυψιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρημάτων, θὰ φρονηματισθοῦν δὲ ὅσοι δι' οἰονδήποτε ἄλλον λόγον ἀποδειχθοῦν ἐνοχοὶ—ἂν καὶ πιστεύομεν, ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν.

Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, χρειάζεται σθένος μεγαλείτερον ἀπὸ μέρος ὄλων, ὅσοι ἕως τῶρα ὑπέκυπτον εἰς τὸν πειρασμὸν αὐτὸν καὶ ἀπαιτεῖται νὰ δειχθῆ ἀπὸ ὄλους, ὅτι, ἐπὶ τέλους, ἔχουν καὶ οἱ Κληρικοὶ ἐπίγνωσιν τῶν ὑποχρεώσεών των ἀπέναντι, τοῦλάχιστον, τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ δὲν ἐπιτρέπουν εἰς ἑαυτοὺς τὴν

συμπαιγνίαν μὲ ἀνθρώπους ἐκμεταλλευσόμενους τὴν ἀγαθότητά των. Διότι, ὡς πολὺ ὀρθῶς τονίζεται εἰς τὴν Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον, τὸ κακὸν ποῦ θὰ προκύψῃ ἀπὸ τὴν ἀξιοκολούθησιν αὐτῆς τῆς καταστάσεως θὰ εἶναι ἀνεπανόρθωτον.

Ο ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ

Ο ΚΛΗΡΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΟΣ

Ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἐγκληματικότητος, τῆς ἐπαράτου καὶ φρικτῆς ταύτης κοινωνικῆς νόσου, ἔχει διττὸν περιεχόμενον. Περιλαμβάνει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν πρόληψιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν καταστολὴν τῆς ἐγκληματικότητος. Πρόληψιν λέγοντες, ἐννοοῦμεν πάσας τὰς ἐνεργείας καὶ πάντα τὰ μέτρα, ἅτινα λαμβάνονται, ἀνεξαρτήτως τῆς τελέσεως ὀρισμένου τινὸς ἐγκλήματος καὶ τῆς καταδίκης ὀρισμένου ἐγκληματίου, ὡς π.χ. μέτρα κατὰ τοῦ οἰνοπνεύματος, τῶν ναρκωτικῶν, τῶν ψυχικῶν νοσημάτων κλπ. Διὰ τῶν μέτρων τούτων ἐπιδιώκεται γενικῶς ἡ προφύλαξις ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος. Εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς καταστολῆς τῆς ἐγκληματικότητος περιλαμβάνονται πᾶσαι αἱ ἐνεργεῖαι, αἵτινες τείνουν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν δραστῶν τελεσθέντων ἐγκλημάτων, τὴν τιμωρίαν καὶ τὸν σωφρονισμὸν αὐτῶν. Διὰ τῆς καταστολῆς σκοπεῖται κυρίως ἡ πρόληψις μελλοντικῶν ἐγκλημάτων παρ' αὐτῶν τούτων τῶν ἐγκληματησάντων, οὐχ ἤττον ὅμως ἐπιτυγχάνεται καὶ ἡ πρόληψις ἐγκλημάτων παρὰ μήπω ἐγκληματησάντων, οἵτινες συκρατοῦνται, παραδειγματιζόμενοι ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ τῶν ἐγκληματιῶν.

Εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἐγκληματικότητος ὁ Κλῆρος δὲν ἔχει εὐρὺ πεδίου δράσεως. Αὕτη εἶναι ἔργον τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων, τῶν ποινικῶν δικαστηρίων καὶ τῶν σωφρονιστικῶν ὑπαλλήλων. Μόνον εἰς τὸ στάδιον τοῦ σωφρονισμοῦ τῶν ἐγκληματιῶν, καὶ δὴ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκτίσεως τῶν στερητικῶν τῆς ἐλευθερίας ποινῶν, δύναται νὰ ἐργασθῇ καρποφόρως ὁ κληρικὸς (ἐφημέριοι φυλακῶν) διὰ τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν τῶν καταδίκων, καὶ οὕτω νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν κατὰ τῆς ἐγκληματικότητος ἀγῶνα⁽¹⁾.

Εὐρύτατον πεδίου δράσεως ἔχει ὁ Κλῆρος εἰς τὴν πρόληψιν τῆς ἐγκληματικότητος. Ὁ Κλῆρος δύναται νὰ συμβάλῃ σπουδαίως εἰς τὴν πρόληψιν τῆς ἐγκληματικότητος, διότι τὸ ἐγκλημα δὲν εἶναι φυσικόν τι γεγονός, ἀλλὰ προῖον τῆς ψυχικῆς προσωπικό-

1. Περὶ τῆς ὀρθοσκευτικῆς ἀγωγῆς τῶν καταδίκων καὶ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης βλ. **Κ. Γαρδία**, Ἐγκληματολογία, τόμ. γ', Ῥ'Αθῆναι 1955, σελ. 386-391.

τητος τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῆς ψυχικῆς δὲ ταύτης προσωπικότητος δύναται ν' ἀσκήσῃ σημαντικὴν ἐπίδρασιν ὁ κληρικός. Κατωτέρω θὰ προσπαθήσωμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν δύο κυρίως τρόπους δράσεως, δι' ὧν δύναται κληρικός τις νὰ ἐργασθῆ διὰ τὴν πρόληψιν τῆς ἐγκληματικότητος.

Ὁ πρῶτος τούτων προσαρμόζεται καλλίτερον εἰς τὸ ἔργον τῶν ἱεροκλήρικων τῶν Μητροπόλεων, διότι χρησιμοποιεῖ ὡς κύριον ὄργανον τὴν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος διδασκαλίαν, διὰ τῆς ὁποίας δύναται ν' ἀσκήσῃ ψυχικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ εὐρυτέρου κύκλου ἀνθρώπων. Ἡ ἀποτελεσματικότης τοῦ τοιοῦτου τρόπου δράσεως ἐξαρτᾶται εἰς ὑψιστον βαθμὸν ἐκ τῆς προσωπικότητος, ἰκανότητος καὶ ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως τοῦ ἱεροκλήρικου. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον, παρατηροῦμεν, ὅτι διὰ νὰ δύναται ὁ ἱεροκλήρυξ διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος διδασκαλίας του νὰ συμβάλῃ ἀποτελεσματικῶς καὶ εἰς εὐρείαν ἔκτασιν εἰς τὴν πρόληψιν τῆς ἐγκληματικότητος, ἀνάγκη ὅπως, ἐκτὸς τῆς θεολογικῆς αὐτοῦ καταρτίσεως, ἔχῃ καὶ εὐρείαν κοινωνικὴν μόρφωσιν καὶ στοιχειώδεις, τοῦλάχιστον, ἐγκληματολογικὰς γνώσεις. Διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀνάγκης τῆς ἐγκληματολογικῆς μορφώσεως δέον νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ Ἐγκληματολογία εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἣτις ἐρευνᾷ τὰ αἷτια τῶν ἐγκλημάτων καὶ τὰ μέσα τῆς κατ' αὐτῶν πάλης. Ἡ γνώσις τῶν αἰτίων τῶν ἐγκλημάτων εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὸν ἱεροκλήρικον, τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐργασθῆ τελεσφόρως διὰ τὴν πρόληψιν τῆς ἐγκληματικότητος. Διότι, ὅπως δὲν δυνάμεθα νὰ καταπολεμήσωμεν μίαν νόσον, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν τὴν αἰτιολογίαν ταύτης, οὕτω δὲν δυνάμεθα ν' ἀντιδράσωμεν καὶ κατὰ τῆς κοινωνικῆς πληγῆς τῆς ἐγκληματικότητος, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν τὰ γενεσιουργὰ ταύτης αἷτια (1). Δέον ἐπίσης ἀπαραίτητος νὰ γνωρίζῃ ὁ ἱεροκλήρυξ τὴν ἐγκληματοκότητα τῆς τοπικῆς περιφερείας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀναπτύσσει τὴν δράσιν του. Διότι ἡ ἐγκληματικότης διαφέρει κατ' εἶδος καὶ ποσὸν εἰς τὰς διαφόρους τοπικὰς περιφερείας. Ἱεροκλήρυξ, τοιοῦτοτρόπως κατηρτισμένος καὶ ἐμφορούμενος ὑπὸ ἐνθέρμου θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸν, περὶ οὗ ὁ λόγος, τομέα. Διὰ τοὺς δυσπιστοῦντας θ' ἀναφέρωμεν τὸ παράδειγμα τοῦ πεφωτισμένου Ἱρλανδοῦ ἱερέως Mathew. Οὗτος ἀφιέρωσας τὴν ζωὴν του εἰς τὴν καταπολέμησιν ἐνὸς ἐκ τῶν σπουδαιότερων αἰτίων τῆς ἐγκληματικότητος, τοῦ οἰνοπνεύματος, κατάρθωσε χάρις εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν του καὶ

1. Προσφορώτατον ἔργον, ἐξ οὗ δύναται καὶ μὴ νομικὸς ν' ἀρυσθῆ ἐγκληματολογικὰς γνώσεις, εἶναι τὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. **Κ. Γαροδίνου**: «Ἐγχειρίδιον Ἐγκληματολογίας», Ἀθῆναι 1951, σελ. 318, ἐν ᾧ ἐξετάζονται τὰ γενικὰ καὶ ἀτομικὰ αἷτια τῶν ἐγκλημάτων.

τὴν ἀδιάκοπον διδασκαλίαν νὰ προσηλυτίσῃ κατὰ τὰ ἔτη 1838-1842 εἰς ἐντελῆ ἀποχὴν ἀπὸ τοῦ οἰνοπνεύματος 1.800.000 ἀτόμων, ἅτινα ἐγένοντο μέλη τῆς «Ἐταιρείας τῆς ἐγκρατείας», τοῦτο δὲ ἐπέφερον ἀμέσως τὴν κατὰ 93% ἐλάττωσιν τῶν βαρέων ἐγκλημάτων.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἀνωτέρω σκιαγραφηθέντος τρόπου δράσεως, ὅστις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιδράσεως, τῆς ἀσκουμένης ἐπὶ τοῦ εὐρυτέρου κοινοῦ διὰ τοῦ θείου κηρύγματος, ὑπάρχει καὶ ἕτερος τρόπος δράσεως. Οὗτος ἔχει ὡς βάσιν τὴν ψυχικὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν δύναται ν' ἀσκήσῃ ὁ κληρικὸς ἐπὶ συγκεκριμένου τινὸς προσώπου. Τὴν δυνατότητα τοιαύτης ἐπιδράσεως ἔχει καθῆκον ὁ κληρικὸς νὰ χρησιμοποιοῦσιν διὰ τὴν πρόληψιν ἐγκλημάτων. Παραδειγματικῶς θ' ἀναφέρωμεν κατωτέρω περιπτώσεις τινὰς, καθ' ἃς δύναται νὰ ἐπέμβῃ ὁ κληρικὸς καὶ ν' ἀποτρέψῃ τὴν διάπραξιν ἐγκλημάτων τινος. Βαρύτατα ἐγκλήματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπαιθρον ἔχουν ὡς αἰτίαν κτηματικὰς καὶ γενικώτερον περιουσιακὰς διαφορὰς, εἴτε μεταξύ τῶν μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, εἴτε μεταξύ διαφορῶν οἰκογενειῶν. Αἱ διαφοραὶ αὗται προκαλοῦν ἔριδας, αἵτινες οὐχὶ σπανίως ἀπολήγουσιν εἰς βαρύτατα ἐγκλήματα βίας, οἷον φόνους, τραύματα κλπ. Δεδομένου, ὅτι ἡ ἔρις καθίσταται συνήθως γνωστὴ καὶ εἶναι μακροχρόνιος, ἔχει καθῆκον ὁ κληρικὸς νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ προσπαθῆσιν, χρησιμοποιῶν τὴν ἠθικὴν του ἐπιβολὴν, νὰ ἄρῃ τὴν διαφορὰν καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀγάπην εἰς τὰς ἀντιμαχομένας μερίδας. Συνηθεστάτη, ἐπίσης, αἰτία βαρυτάτων ἐγκλημάτων εἶναι καὶ οἱ συνήθως καλούμενοι «λόγοι τιμῆς». Εἰς τὴν πρόληψιν, ὡσαύτως, τῶν ἐγκλημάτων τούτων δύναται νὰ συμβάλῃ ἀποτελεσματικῶς ὁ κληρικὸς. Νουθετῶν καὶ συμβουλεύων, δύναται νὰ προλάβῃ τὴν ἀφορμὴν τῶν τοιούτων ἐγκλημάτων, τοῦτέστι τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν συγκεκριμένης νεάνιδος κλπ. Ἄλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη λάβῃ χώραν τὸ αἴτιον, δύναται ὁ κληρικὸς νὰ ἐπέμβῃ καὶ ν' ἀποτρέψῃ τὴν ἀπαραδέκτως σκληρὰν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἢ ἀδελφοῦ τιμωρίαν τῆς τυχόν παρεκτραπέυσης νεάνιδος, χρησιμοποιῶν τὴν ἠθικὴν του ἐπιβολὴν, εἴτε διὰ τὴν διευθέτησιν τῆς ὑποθέσεως διὰ τῆς συνάψεως γάμου, εἴτε—εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνέφικτος—πείθων τοὺς γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς, ὅπως παράσχωσιν τὴν συγγνώμην καὶ προστασίαν των εἰς τὸ παρεκτραπέν ἀτυχὲς πλάσμα. Ἄλλὰ καὶ γενικῶς εἰς κάθε περίπτωσιν ὑπάρξουσιν διαφορᾶς ἢ ἔριδος, εἰς κάθε κοινωνικὴν ἀνωμαλίαν, ἔχει καθῆκον ὁ κληρικὸς νὰ ἐπέμβῃ καὶ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ἠθικῆς του ἐπιβολῆς νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῆς διαφορᾶς καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἠθικῆς τάξεως. Ὅπως πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Καθηγητῆς τῆς Ἐγκληματολο-

γίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κ. Γαρδικας, «οἱ λειτουργοὶ τῆς θρησκείας πρέπει νὰ καταστῶσιν ὄργανα κοινωνικῆς ἠθικῆς, εὐκολύνοντα τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων διὰ ψυχικῆς ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτούς» (1).

Ὁ δεύτερος οὗτος τρόπος δράσεως δὲν προϋποθέτει εἰδικήν τινα μόρφωσιν ἢ κατάρτισιν τοῦ κληρικοῦ. Ἀρκεῖ ὁ κληρικός νὰ θερμαίνεται ὑπὸ ζώσης χριστιανικῆς ἀγάπης, νὰ εἶναι πρόσωπον ἀληθοῦς χρηστότητος καὶ ν' ἀπολαμβάνῃ τῆς ἐμπιστοσύνης, ἐκτιμῆσεως καὶ σεβασμοῦ τῶν πιστῶν. Ὁ τρόπος οὗτος δράσεως προσφέρεται ἰδιαζόντως εἰς τοὺς ἐφημερίους, καὶ δὴ τοὺς ἐφημερίους τῶν μικρῶν πόλεων καὶ χωριῶν· διότι ἐκεῖ αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι εἶναι προσφορώτεραι. Εἰς τὰς μικρὰς κοινότητας οἱ ἄνθρωποι εἶναι συνδεδεμένοι στενῶς μὲ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὑπόκεινται εἰς αὐστηρότερον ἔλεγχον τῆς κοινωνίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας διαβιοῦν, κατ' ἀκολουθίαν δὲ τούτου ἡ ἠθικὴ ἐπιβολὴ τῶν ἱερέων εἶναι μεγίστη.

Ἀνωτέρω σκιαγραφήθησαν δύο τρόποι, καθ' οὓς δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ συμβολὴ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου εἰς τὸ σοβαρώτατον καὶ ἐπεῖγον θέμα τῆς προλήψεως τῆς ἐγκληματικότητος. Δέον ὅμως νὰ τονισθῇ, ὅτι καθ' οἷονδῆποτε τρόπον καὶ ἂν ἐκδηλωθῇ ἡ συμβολὴ τοῦ Κλήρου εἰς τὸν κατὰ τῆς ἐγκληματικότητος ἀγῶνα, τ' ἀποτελέσματα τῆς συμβολῆς ταύτης ἐξαρτῶνται ἀπὸ δύο σπουδαίους παράγοντας: Τὸν ζῆλον καὶ τὴν πίστιν. Ὁ ζῆλος εἶναι σπουδαιότατος παράγων πρὸς ἐπιτυχίαν ἔργων, ὡς τὸ ἀνωτέρω, καὶ γενικῶς δι' ἔργα, δι' ἃ ἀπαιτεῖται μακρὰ, ἐπίπονος καὶ διηνεκῆς προσπάθεια. Εὐθύς ὡς ψυχρανθῇ ὁ ζῆλος, ἡ προσπάθεια χαλαροῦται καὶ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἐπιτυγχάνεται. Τὸν ζῆλον τοῦτον τῶν Ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας δύναται νὰ διατηρήσῃ θερμοῦργόν μόνον ἡ πίστις. Ἡ πίστις πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν ὑψίστην κοινωνικὴν καὶ ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν προσφέρουν.

ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ ΚΑΤΣΟΥΡΗΣ

1. Ἐγκληματολογία, τόμ. α', Ἀθῆναι 1948, σελ. 192.

«Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς ἐστὶ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ἐκάστω δὲ δίδονται ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρειν. ... Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται.»

(Α' Κορινθ. 12,4-7 καὶ 11)

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ (*)

Τοῦ ἁγίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναμφιβόλως ἐν τῶν σπουδαιωτάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ἡ ἐν Αἰγύπτῳ τὸ πρῶτον ἐμφάνισις καὶ διοργάνωσις τοῦ μοναχικοῦ βίου. Ἦδη ὁ Ὁριγένης ποιεῖται μνείαν παρθένων ἀφιερωμένων εἰς τὸν Θεόν, κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου δὲ διωγμὸν ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ Θηβαῖος, ἀποχωρήσας εἰς τὴν ἔρημον, ἐγένετο πρόδρομος τῶν μεγάλων μοναχῶν, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀναχωρητικοῦ καὶ τοῦ κοινοβιακοῦ βίου.

Τοιοῦτος δὲ πρῶτος ἀνεδείχθη ὁ διὰ τὴν ὑπερθαύμαστον αὐτοῦ ἄσκησιν μέγας ἀποκλιθεὶς Ἀντώνιος, ὁ κατ' ἐξοχὴν πατὴρ τοῦ μοναχικοῦ βίου. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος, τὸ γένος μὲν Αἰγύπτιος, γονέων δὲ χριστιανῶν, εὐγενῶν καὶ περιουσίαν αὐτάρκη κεκτημένων, ἐγεννήθη τῷ 251 ἐν Κόμα παρα τὴν Ἡρακλεόπολιν (νῦν Ἀχνας) τῆς μέσης Αἰγύπτου. Καὶ ἔτυχε μὲν χριστιανικῆς ἀνατροφῆς παρά τῶν γονέων αὐτοῦ, ἀλλ' ἐστερήθη παιδείσεως, ἀγνοῶν μὲν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἀναγνώσῃ οὐδὲ τὴν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων λαλουμένην Κοπτικὴν. Ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἶχε τινα ἀκοινωνησίαν πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων αὐτοῦ (περὶ τὸ 270) μόνος κατελείφθη ὁ Ἀντώνιος μετὰ μιᾶς μικρᾶς ἀδελφῆς, ἀκούσας δ' ἐν τῷ ναῷ ἀναγινωσκομένην τὴν εὐαγγελικὴν περικοπὴν, ἐν ἧ ὁ Κύριος λέγει πρὸς τὸν πλούσιον, «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι», ἐξελθὼν τοῦ ναοῦ ἐχάρισε μὲν τὰ κτήματα αὐτοῦ, ἐπώλησε δὲ τὰ κινητὰ καὶ διένειμε τοῖς πτωχοῖς τὰ ἐξ αὐτῶν χρήματα, κρατήσας ὀλίγα διὰ τὴν ἀδελφὴν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα διέδωκε τοῖς πτωχοῖς, ἀκούσας πάλιν ἐν τῷ ναῷ, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ Κυρίου λέγοντος «Μὴ μεριμνήσητε περὶ τῆς αὔριον». Καὶ τοποθετήσας τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ «εἰς παρθενῶνα», ἦτοι ἐν οἰκίᾳ ὅπου ἔζων παρθένοι ἀσκούμεναι καὶ εἰς ἔργα εὐσεβείας ἐπιδιδόμεναι, ἐπεδόθη καὶ αὐτὸς εἰς σύντονον ἄσκησιν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον τότε ἐν Αἰγύπτῳ Μοναστήρια, διέτριβε κατ' ἀρχὰς πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἐργαζόμενος καὶ ἀδιαλείπτως προσευχόμενος. Ἠγρύπνει δ' ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε

(*) Δημοσιεύεται ἐκ τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας», (Ἀλεξάνδρεια 1935, σελ. 211 ἐξ.), ἐπὶ τῇ 1600ῃ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου.

πολλάκις καὶ ὄλην τὴν νύκτα διετέλει ἄπνους. Ἦσθιεν ἅπαξ τῆς ἡμέρας, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἄρτον καὶ ἄλας καὶ ἔπιεν ὕδωρ, ἀλλὰ πολλάκις ἀπέφυγε τὴν καθημερινὴν τροφήν, τρώγων κατὰ δύο ἢ κατὰ τέσσαρας ἡμέρας. Μετὰ τοιαύτην σκληραγωγίαν ἤρξατο ἀπομακρυνόμενος τῆς θύρας εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἡρακλεοπόλεως, ὕστερον δὲ κατόκησεν ἐν τινι τάφῳ, μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένῳ. Ἐν αὐτῷ διέτριψεν ἔτη ὀλόκληρα, διότι δεκαπενταετίαν διήνυσεν ἐν τῇ ἀσκήσει, πρὸ τῆς οἰκίας, εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἡρακλεοπόλεως καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου.

Τῷ 285, ζητῶν ἔρημον τόπον, μακρὰν πάσης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐπικοινωνίας, διέβη τὸν Νεῖλον καὶ κατηρθύνθη εἰς τὰ ὄρη τῆς δεξιᾶς ὄχθης, τὰ προεκτεινόμενα πρὸς τὴν Ἀραβίαν, ὅπου ἐν τινι ἀγρία ἐρημίᾳ εὔρεν ἐρείπια τινα παρὰ τὴν πηγὴν, καὶ ἐν αὐτοῖς κατέμεινεν. Ὁ τόπος ἐκαλεῖτο Πισπίρ, ἐκεῖτο δὲ ὅπου τὸ νῦν Δέρ-ἐλ-Μεϊμούν, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Νεῖλου, μετὰξὺ Ἀτρίχ καὶ Μπένι Σουέφ. Ἐνταῦθα διέτριψεν εἰκοσαετίαν ὄλην, ἀδιαλείπτως προσευχόμενος, ζῶν τῷ Θεῷ καὶ ἀποκρούων τὰς ἐπιθέσεις ποικίλων πειρασμῶν, οὓς οἱ δαίμονες ὑπέβαλλον αὐτῷ ἐκάστοτε πρὸς ἀπώλειαν αὐτοῦ. Εἰργάζετο πλέκων καλάθους, ἐπορίζετο δὲ προμήθειαν τροφῶν καθ' ἑξαμηνίαν. Ἡμέραν τινὰ περιεκυκλώθη ὁ τόπος τῆς διαμονῆς αὐτοῦ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, βία τὴν θύραν τοῦ διαμονητηρίου ἀπωσάντων καὶ ἀναγκασάντων αὐτὸν νὰ ἐμφανισθῇ. Οὗτοι ἦσαν πρόθυμοι νὰ μιμηθῶσιν αὐτὸν καὶ νὰ ζήσωσι συνασκούμενοι μετ' αὐτοῦ. Ὁ Ἀντώνιος ἐδέχθη αὐτούς, παραινέσας τὰ δέοντα, «καὶ οὕτω λοιπὸν γέγονε καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι μοναστήρια καὶ ἡ ἔρημος ἐπολίσθη ὑπὸ μοναχῶν», λέγει ὁ ἱερός αὐτοῦ βιογράφος, ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας, ὅστις ἐπάγεται· «ἦν οὖν ἐν τοῖς ὄρεσι τὰ μοναστήρια ὡς σκηναὶ πεπληρωμέναι θείων χορῶν, ψαλλόντων, φιλολογούντων, νηστευόντων, εὐχομένων, ἀγαλλιωμένων, ἐπὶ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι καὶ ἐργαζομένων εἰς τὸ ποιεῖν ἐλεημοσύνας, ἀγάπην τε καὶ συμφωνίαν ἐχόντων εἰς ἀλλήλους. Ὁ Ἀντώνιος, διαλεγόμενος συνεχῶς πρὸς τοὺς συνασκητὰς αὐτοῦ, τῶν μὲν τὴν προθυμίαν ἠΐξανε, τῶν δὲ ἄλλων τοὺς πλείστους εἰς ἔρωτα τῆς ἀσκήσεως ἐκίνει «καὶ πάντων αὐτῶν ὡς πατὴρ καθηγεῖτο».

Ἐν τῷ μετὰξὺ χρόνῳ ὁ Ἀντώνιος κατὰ τὸν ἐπὶ Μαξιμίνου μέγαν διωγμὸν, συνοδευόμενος ὑπὸ τινων ἀσκητῶν, μετέβη, εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐπιθυμῶν νὰ τύχη μαρτυρικοῦ τέλους, τούτου δὲ μὴ τυχών, παρεθάρρυνε τοὺς ἐν φυλακαῖς καὶ μετάλλοις ὁμολογητὰς τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν χριστιανῶν εἴλκυσε ὀπίσω αὐτοῦ πληθὺν ἀκολούθων καὶ μιμητῶν, οἵτινες ἐπλήρωσαν τὴν ἔρημον Πισπίρ. Καὶ ἐξηκο-

λούθησε μὲν μετ' αὐτῶν ὁ Ἀντώνιος τὰς θαυμαστάς αὐτοῦ ἀσκήσεις, νηστεύων πάντοτε, προσευχόμενος καὶ ἐργαζόμενος, τὸ δὲ ἔνδυμα ἔχων ἔνδον μὲν τρίχινον, ἔξωθεν δὲ δερμάτινον, ὃ καὶ ἕως τέλους ἐφόρει μῆτε τὸ σῶμα διὰ ρύπον ὕδατι λούσας, μῆτε τοὺς πόδας ὅλως νίψας. Ἄλλ' ἐπιθυμῶν νὰ ζῆ μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, ἐγκατέλιπε τὴν ἔρημον Πισπίρ, εἰς ἣν πολλοὶ ἤρχοντο πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ. Ἀκολουθήσας καραβάνιον βεδουϊνῶν, κατηρθύνθη πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ κατέμεινεν ἐν τινὶ πανερήμα ὄρει. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς διατροφὴν αὐτοῦ ἔστελλον οἱ μοναχοὶ ἐκ Πισπίρ τροφήν, ἐν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῆς φροντίδος ταύτης, ἀνεζήτησε καὶ εὔρεν ἐν τοῖς ἐγγύς ὄρεσι μέρος τι ἔχον ὕδωρ πόσιμον, φοίνικας καὶ ἐλαχίστην καλλιεργήσιμον γῆν. Ταύτην ἐκαλλιέργησε προμηθευθεὶς δίκελλαν καὶ πέλεκυν, καὶ σῆτον σπειρῶν ὀλίγον ἐπορίζετο ὁ ἅγιος τὸν ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ δι' ὄλον τὸ ἔτος ἄρτον. Ὅθεν, μὴ ἔχων πλέον ἀνάγκην τῆς συντηρήσεως παρὰ τῶν ἐν Πισπίρ μοναχῶν καὶ μηδένα ἐνοχλῶν, ἔμεινεν ἐκεῖ ὀριστικῶς. Αὐτόθι δὲ δεῖκνυται σήμερον ἔτι τὸ Μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ἐν οὐ μακρᾷ ἀποστάσει ἀπὸ τοῦ Μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Παύλου. Πολλὰκις μετέβαινον πρὸς αὐτὸν οἱ μοναχοὶ, τῆς ξενίας αὐτοῦ τῆς πνευματικῆς μετὰ πλείστης ὠφελείας ἀπολαύοντες, ἐνόστο δὲ καὶ ὁ ἴδιος κατέβαινε πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου καὶ διέτριβεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Πισπίρ. Τῷ δὲ 338 τὸ δεύτερον μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἵνα χαιρετίσῃ τὸν Ἀθανάσιον, ἐπανακάμψαντα ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ βοηθήσῃ αὐτὸν κατὰ τῶν Ἀρειανῶν. Ἐγνώριζε δὲ τὸν Ἀθανάσιον ὡς χρηματίσαντα μαθητὴν αὐτοῦ καὶ συνασκητὴν προσφιλῆ.

Ταῦτα μαρτυροῦσι τὴν πλήρη ἄρμονίαν, ἣτις ἐπεκράτησε μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ μοναχικοῦ βίου, ὅστις παρέστη ὡς νέος τρόπος πραγματοποιήσεως τοῦ χριστιανικοῦ ιδεώδους καὶ ἠθικῆς τελειώσεως, μακρὰν τοῦ κόσμου καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸν βίον τοῦτον ἐστήριξεν ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ἐπὶ τῆς ἀκτημοσύνης, τῆς ἀδιαλείπτου προσευχῆς καὶ ἀγρυπνίας, τῆς ἐργασίας, τῆς λιτῆς διαίτης, τῆς καταπολεμήσεως τῶν σαρκικῶν παθῶν καὶ λογισμῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπολύτου εὐλαβείας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς. Αἱ ἰδέαι αὗται διήκουσι διὰ τῶν κανόνων καὶ ὁδηγιῶν, ἃς διετύπωσε μᾶλλον διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος καὶ τῶν προφορικῶν παραινήσεων, διότι οὐδὲν ἔγραψε, μὴ εἰδῶς γράμματα. «Μὴ ξενίζεσθε, ἔλεγεν, ἀκούοντες περὶ ἀρετῆς καὶ μὴ φοβεῖσθε· οὐ γὰρ μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἐστίν, οὐδ' ἔξωθεν ἡμῶν συνίσταται, ἐν ἡμῖν δὲ ἐστὶ τὸ ἔργον καὶ εὐκολόν ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, ἐὰν μόνον θελήσωμεν. Ἕλληνες μὲν οὖν ἀποδημοῦσι καὶ θάλασσαν περῶσι, ἵνα γράμματα μάθωσιν· ἡμεῖς δὲ οὐ χρεῖαν ἔχομεν

ἀποδημῆσαι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὔτε περᾶσαι θάλασσαν διὰ τὴν ἀρετὴν. Ἡ ἀρετὴ εἶναι τι φυσικὸν διὰ τὴν ψυχὴν, ἐν ᾧ ἡ κακία εἶναι παρέκκλισις ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς». Μετὰ τοιαύτης ἀπλότητος ὑπέβαλλε τὰς παραινέσεις αὐτοῦ καὶ διδασκαλίας πρὸς τοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτὸν Χριστιανούς, ἤλεγχε δὲ πᾶσαν κακίαν. Ἰδιαιτέρως ἐδίδασκε τοὺς μοναχοὺς, καθοδηγῶν αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀσκησιν καὶ τὴν ἀρετὴν. Ἄλλὰ καὶ φιλόσοφοι ἐθνικοὶ προσήρχοντο πρὸς αὐτόν, ἀνέπτυσε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας.

Αἱ μεγάλαι ἀσκήσεις αὐτοῦ, ἡ ἀγιότης τοῦ βίου καὶ τὰ θαύματα, ἅτινα ἐτέλει, προὐκάλουν τὸν πάγκοινον θαυμασμόν. Οἱ αὐτοκράτορες ἔγραφον πρὸς αὐτὸν μεθ' ὑπερτάτου σεβασμοῦ. Καὶ ἀπῆντα ὁ ὅσιος, συμβουλευῶν αὐτοῖς τὰ πρὸς σωτηρίαν. «Οὕτω παρὰ πᾶσιν ἦν προσφιλὴς καὶ πάντες ἔχειν αὐτὸν ἠξίουσαν πατέρα». Πάντες προσέτρεχον πρὸς αὐτὸν ἐν ταῖς παρεμπιπτούσαις ἀνάγκαις καὶ πάντες ὑφίσταντο τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ἐπίδρασιν.

Ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐν διαφόροις τόποις τῆς ἐρήμου ἱδρουν. Μοναστήρια ἢ Λαύρας, ἀποτελουμένας ἐκ σειρᾶς κελλιῶν. Ἐκτὸς τοῦ μοναστικοῦ κέντρου Πισίρ, ἀπέβησαν γνωστὰ τὰ Μοναστήρια τῆς ἐρήμου τῆς Νιτρίας, ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀμμωνος ἢ Ἀμοῦν, θανόντος πρὸ τοῦ Ἀντωνίου. Ἐν τῇ ἐρήμῳ τῶν Κελλιῶν, ἀπεχούσῃ δεκακισχίλια βήματα ἀπὸ τῆς ἐρήμου τῆς Νιτρίας, ὑπῆρχον ἐγκατεσπαρμένα κελλία μοναχῶν, ζώντων κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν τοῦ Ἀμοῦν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου διετέλουσαν καὶ οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Σκήτης ζῶντες μοναχοί, διότι ὁ καθηγούμενος αὐτῶν Μακάριος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου. Μαθητὴς αὐτοῦ ὑπῆρξε καὶ ὁ ἅγιος Ἰλαρίων, ὅστις μετήνεγκε τὸν μοναχικὸν βίον εἰς Παλαιστίνην.

Ζῶντος ἔτι τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, αἱ πολυάριθμοι μοναστικά παροικίαι, ἀποτελοῦσαι κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Μ. Ἀθανασίου «ὡσπερ χώραν τινὰ καθ' ἑαυτὴν οὖσαν θεοσεβείας καὶ δικαιοσύνης», δὲν εἶχον ὠρισμένους κανονισμοὺς, ἄλλως τε ἔζων οἱ μοναχοὶ ἀναχωρητικὸν βίον, κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ἐθεωρεῖτο πατὴρ αὐτῶν πνευματικός, οὐχὶ ὅμως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἡγουμένου, ὡς καθώρισαν αὐτὸν ὕστερον αἱ διατάξεις τοῦ ἁγίου Παχωμίου, τοῦ καθιδρύσαντος τὸ κοινοβιακὸν μοναστικὸν σύστημα. Ὅτε ποτὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, προσελθόντες πρὸς αὐτόν, ἐζήτησαν τοιαύτας διατάξεις, εἶπεν ἐκεῖνος πρὸς αὐτοὺς τῇ αἰγυπτιακῇ γλώσσῃ: «τὰς μὲν γραφὰς ἱκανὰς εἶναι πρὸς διδασκαλίαν· ἡμᾶς δὲ καλὸν παρακαλεῖν ἀλλήλους ἐν

τῇ πίστει καὶ ἀλείφειν ἐν τοῖς λόγοις. Καὶ ὑμεῖς τοίνυν ὡς τέκνα φέρετε τῷ πατρί, λέγοντες ἃ οἴδατε· καλὸν δέ, ὡς τῇ ἡλικίᾳ πρεσβύτερος ὑμῶν, ἃ οἴδα καὶ ὧν πεπείραμαι μεταδίδωμι». Ὡστε ὁ ἅγιος Ἀντώνιος παρεῖχεν ἐλευθερίαν ἀσκήσεως εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, προβάλλων ἑαυτὸν παράδειγμα καὶ παρέχων τὰς ἐκ τῆς πείρας ὁδηγίας. Συνήθως οἱ μαθηταὶ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου ἦσαν ἀπλοῖ ἄνθρωποι, ὅμοιοι πρὸς τὸν Παῦλον, τὸν κατ' ἐξοχὴν «ἀπλοῦν» ὀνομαζόμενον, καίτοι ὑπῆρχον καὶ λόγοιοι, γινώσται τῆς Ἑλληνικῆς, ὡς ὁ Κρόνιος, ὁ Μακάριος καὶ ἄλλοι, ζῶντες ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα περιώριζον εἰς προσευχὰς καὶ ψαλμοὺς, τινὲς δὲ ἀνεγίνωσκον καὶ τὰς Γραφάς. Δὲν εἶχον δὲ εἰδικοὺς ναοὺς καὶ συγγεντρῶσεις πρὸς δημοσίαν λατρείαν καὶ τέλεσιν Μυστηρίων. Οὐχ ἤττον ἐσέβοντο τὴν κανονικὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος «καὶ τὸ ἦθος ἀνεξίκακος ἦν καὶ τὴν ψυχὴν ταπεινόφρων· τοιοῦτος γὰρ ὧν, τὸν τε κανόνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπερφυῶς ἐτίμα καὶ πάντα κληρικὸν τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι ἤθελεν ἑαυτοῦ. Τοῖς μὲν γὰρ ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις οὐκ ἠδεῖτο κλῖναι τὴν κεφαλὴν· διάκονος δὲ εἶ ποτε πρὸς αὐτὸν ὠφελείας χάριν ἀπήντα, τὸ μὲν πρὸς ὠφέλειαν διελέγετο· τὸ δὲ τῆς εὐχῆς αὐτῷ παρεχώρει, οὐκ αἰδοῦμενος μανθάνειν καὶ αὐτός». Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος, ἐπὶ ἔτη δλόκληρα μένων ἐν τῇ ἐρήμῳ μόνος, μονώτατος, ἔζη ἴδιον ὄλωσ βίον, μὴ μετέχων τῶν κοινῶν τῆς Ἐκκλησίας τελετῶν καὶ μὴ κοινωνῶν τῶν μυστηρίων, ἢ ἐκτάκτως, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται. Ἐν τούτοις οὐδεμία, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶδομεν, ὑπῆρξεν ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καθορισθέντος βίου.

Πῶς ἐδέχετο ὁ ἅγιος Ἀντώνιος τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ζήσωσι μοναστικὸν βίον, μαρτυρεῖ ὁ τρόπος τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Παύλου τοῦ «ἀπλοῦ». Οὗτος ἦτο χωρικός, καθ' ὑπερβολὴν ἄκακος καὶ ἀπλοῦς, συζευχθεὶς ὠραισιτάτην, ἀλλὰ κακότροπον γυναῖκα, ἀπιστον πρὸς αὐτὸν ἀποδειχθεῖσαν. Ἀποφασίσας χάριν αὐτῆς εἰς ἡλικίαν 60 ἐτῶν ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ κόσμου καὶ νὰ γίνῃ μοναχός, διέτρεξεν ὀκτῶ Μοναστήρια, ἕως οὗ ἔφθασεν εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, πρὸς ὃν, ἐρωτηθεὶς τί θέλει, εἶπε· «Μοναχός θέλω γενέσθαι». Ὁ ἅγιος τῷ ἀπήντησεν, ὅτι ἄνθρωπος 60 ἐτῶν δὲν δύναται νὰ γίνῃ μοναχός, διότι δὲν δύναται νὰ ὑπομείνῃ τὰς θλίψεις τῆς ἐρήμου. Ὁ Παῦλος εἶπεν, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ ἐκτελέσῃ πᾶν ὅ,τι ἔμελλε νὰ διδαχθῇ. Ὁ ἅγιος προσεπάθησε νὰ μεταπεισῇ αὐτόν, ὑποδεικνύων τὰς δυσκολίας τοῦ ἀναχωρητικοῦ μοναχικοῦ βίου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπέμεινε, μείνας νῆστις τέσσαρας ἡμέρας πρὸ τοῦ κελλίου, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ αὐτόν. Ἔδωκεν εἰς αὐτόν ἐντολὴν νὰ προσεύχηται ἡμέρας τινὰς συνεχῶς ὑπὸ τὸν ἥλιον, νὰ

πλέκη ἐκ θαλλῶν σχοινία, πάλιν νὰ διαλύη αὐτὰ καὶ πάλιν νὰ πλέκη. Ἰδὼν ὁ ἅγιος Ἀντώνιος, ὅτι ὁ γέρον ἀγογγύστως ἐξετέλεσε τὸ παράγγελμα, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ τὴν παραμικρὰν στενοχωρίαν, πρὸς τὸ ἐσπέρας τὸν ἠρώτησεν ἂν θέλῃ νὰ φάγῃ. «Ὡς δοκεῖ σοι ἀββᾶ», ἀπήντησεν ἐκεῖνος. Ὁ ἅγιος κατάπληκτος πρὸ τῆς ἀντοχῆς τοῦ γέροντος, παρέθηκεν εἰς αὐτὸν τρία παξιμάδια, βρέξας μόνον ἐν δι' ἑαυτόν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀρχίσῃ νὰ τρώγῃ, ἔψαλλε διαφόρους ψαλμούς, ἀνέμενε δὲ ὁ γέρον μεθ' ὑπομονῆς, «ἤρεϊτο γάρ, ὡς οἶμαι», σημειοῖ ὁ συγγραφεὺς τῆς Λαυσαϊκῆς ἱστορίας, πληροφορηθεὶς τ' ἀνωτέρω παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου Κρονίου καὶ Ἰέρακος, «σκορπίους ποιμᾶναι ἢ μοιχαλίδι γυναικὶ συζῆσαι». Μετὰ δώδεκα προσευχὰς ὁ Ἀντώνιος ἔφαγε «τὸν ἕνα παξαμαῖν», ἀλλ' ὁ γέρον ἐβράδυνε τρώγων καὶ αὐτὸς μόνον τὸν ἕνα, περιμένων νὰ ἴδῃ, ἂν ὁ Ἀντώνιος θὰ φάγῃ καὶ δεύτερον. Εἰς προτροπὴν τοῦ ἁγίου «φάγε, παπία, καὶ ἄλλον παξαμαῖν», ὁ Παῦλος εἶπεν, ὅτι θὰ φάγῃ, ἂν φάγῃ καὶ ἐκεῖνος. Ὁ Ἀντώνιος εἶπεν, ὅτι ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν εἷς, διότι εἶναι μοναχός, ὁ δὲ Παῦλος ἀπήντησεν, «ἀρκεῖ κάμοι· κἀγὼ γὰρ θέλω μοναχός γενέσθαι». Ὁ Ἀντώνιος παρετήρησεν, ὅτι ὁ Παῦλος ἐμιμήθη αὐτὸν πιστῶς καὶ ἀκριβῶς εἰς τὰς μακρὰς προσευχὰς τῆς νεότητος, ὅθεν ἤναγκάσθη νὰ δεχθῆ αὐτόν, κατεσκευάσεν εἰς αὐτόν «κέλλαν» εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἢ τεσσάρων χιλιομέτρων καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν «ἰδοὺ γέγονας μοναχός...».

Ἡ διήγησις αὕτη χαρακτηρίζει τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ἐδέχετο νέους μοναχοὺς, ἄνευ τῶν ἐφεξῆς ἀναπτυχθεισῶν διατυπώσεων, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ὑποδείξεως τῶν μεγάλων δυσχερειῶν τῆς μοναχικῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς δοκιμασίας. Δὲν ὑπῆρχε δέ, φαίνεται, καὶ ἐξωτερικὴ τις διάκρισις τῶν μοναχῶν, ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν. Ἡ τροφή αὐτῶν ἦτο λιτὴ, οὐχὶ ὁμῶς καθωρισμένης ποσότητος ἢ ποιότητος. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ἐτρέφετο διὰ χόρτων, καρπῶν καὶ ξηροῦ ἄρτου, ἀλλὰ τινες τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἔτρωγον κρέας καὶ ἰχθεῖς, ἄλλοι δὲ ἐμιμοῦντο αὐτὸν αὐστηρῶς ὡς πρὸς τὴν τροφήν. Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν ἀναχωρητῶν μοναχῶν δὲν διείπετο μὲν ὑπὸ ὀρισμένων διατάξεων, διέφερε δὲ τῆς ἐν τοῖς κοινοβίοις ἀναπτυχθείσης ζωῆς.

Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος παρηκολούθει μετὰ στοργῆς τὰ ἰδρυθέντα ὑπ' αὐτοῦ Μοναστήρια. Ὅτε δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπισκέπτηται αὐτὰ, ἀπέστελλε μαθητὰς αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐγγυτέρων πρὸς ἐποπτεῖαν μετὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ καὶ νουθεσιῶν, ὧν τινες διεσώθησαν ὑπὸ τύπον ἐπιστολῶν ἢ λόγων.

Ἐκ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς ἁγίας ζωῆς αὐτοῦ εἶναι γνωστὸν τὸ ἐπεισόδιον τῆς συναντήσεως τοῦ Παύλου τοῦ Θηβαίου, ἣν ἐν

τῷ βίῳ τούτου διηγεῖται ὁ λατῖνος Πρεσβύτερος Ἰερώνυμος. Ἡμέραν τινὰ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος καθήμενος ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ ἐσκέφθη, ὅτι ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ δὲν εὐρίσκετο ἕτερος ἀναχωρητῆς. Ἀλλὰ τὴν νύκτα καθ' ὕπνου ἐπληροφορήθη, ὅτι εἰς τὴν ἄκραν τῆς ἐρήμου εὐρίσκεται τις, ἀνώτερος μάλιστα αὐτοῦ. Ἀμέσως ἐξελθὼν εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ, μετὰ δύο ἡμερῶν περιπλάνησιν, τὴν τρίτην ἡμέραν, ὀδηγηθεὶς ὑπὸ ὑαίνης, ἐπλησίασε σπήλαιον, ἐξ οὗ ἐξήρχετο φῶς. Κατὰ τὴν προσέγγισιν ὅμως αὐτοῦ ἡ θύρα τοῦ σπηλαίου ἀποτόμως ἐκλείσθη. Μετὰ πολλὰς παρακλήσεις ἠνοιχθῆ ἡ θύρα καὶ εἶδεν ὁ Ἀντώνιος γέροντα. Καίτοι πρώτην φοράν συνητητῶντο, ὠνόμασεν ὁ εἰς τὸν ἕτερον. Ὁ Παῦλος μετὰ τὸν χαιρετισμὸν ἠρώτησε τὸν Ἀντώνιον τί γίνεται ἡ ἀνθρωπότης; ἰδρύνονται νέα κτίρια εἰς τὰς παλαιὰς πόλεις; πῶς διοικεῖται ὁ κόσμος; ὑπάρχει εἰσέτι ἡ εἰδωλολατρεία; Μετὰ σχετικὰς ἀπαντήσεις τοῦ Ἀντωνίου, διηγήθη ὁ Παῦλος εἰς αὐτὸν τὸν βίον αὐτοῦ. Ἐγενήθη ἐν τῇ κάτω Θηβαΐδι, δεκαεξαετῆς τὴν ἡλικίαν ἀπώλεσε τοὺς γονεῖς τους. Καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχεν ἐγερεθῆ ὁ ἐπὶ Δεκίου διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν περὶ τὸ 250, καταλιπὼν ἅπασαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, κατέφυγεν εἰς τὴν ἐρημον, ὅπου εὔρε τὸ σπήλαιον, ἐν ᾧ ἔζησεν ἐπὶ 91 ἔτη, χωρὶς νὰ ἴδῃ ἕκτοτε ἄνθρωπον, ἔφερε δ' ἐνδυμασίαν ἐκ φύλλων τῶν παρὰ τὸ σπήλαιον φοινίκων. Ὁ Παῦλος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ἀντώνιον, ὅτι ἐπικαίρως ἔφθασεν ἵνα μεριμνήσῃ περὶ τῆς ταφῆς του. Παρακάλεσε δὲ αὐτὸν ὅπως, μεταβάς εἰς τὰ πλησιέστερα Μοναστήρια, ἀναζητήσῃ ἐνδυμὰ τι ὅπως περιβάλλῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Πράγματι δὲ ἐπιστρέψας εὔρεν αὐτὸν νεκρὸν καὶ ἔθαψεν, ἀπαγγείλας διαφόρους ψαλμοὺς καὶ εὐχάς.

Μικρὸν πρὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὀσίας τελευτῆς, ὁ Ἀντώνιος ἐπεσκέφθη τὰς πλησιεστέρας μοναστικὰς κατασκηνώσεις. Μεταβάς εἰς Πισπίρ, ἔδωκε τὰς ὑστάτας αὐτοῦ ἐντολάς εἰς τοὺς μοναχοὺς, εἰδικῶς συστήσας εἰς αὐτοὺς ἵν' ἀπέχωσιν ἀπὸ πάσης ἐπικοινωνίας πρὸς τοὺς ἀποσχιζομένους ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας Μελιτιανούς καὶ τοὺς Ἀρειανούς. Μὴ θελήσας νὰ παραμείνῃ μετὰ τῶν μοναχῶν, παρακαλούντων αὐτὸν περὶ τούτου, ἀλλ' ἐπιστρέψας εἰς τὸ σπήλαιον, ἐδέχετο μόνον δύο, οἵτινες συνασκούμενοι μετ' αὐτοῦ ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὑπηρετοῦν αὐτῷ. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν κακὴν συνήθειαν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Χριστιανῶν, καθ' ἣν τὰ λείψανα τῶν ἐπὶ ἀγιότητι διακρινομένων, καὶ δὴ τῶν μαρτύρων, δὲν ἔθαπτον εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἐπὶ σκιμποδίων ἔθετον καὶ ἐφύλαττον παρ' ἑαυτοῖς, καὶ πολλάκις κατακρίνας τὴν συνήθειαν ταύτην, ἤξιωσεν ὅπως μετὰ θάνατον θάψωσιν αὐτὸν εἰς τόπον ἄγνωστον τοῖς λοιποῖς. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, παρήγγειλεν ὅπως τὴν μίαν τῶν δύο

μηλωτῶν, ἃς εἶχε, δώσωσιν εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον τὴν δὲ ἄλλην εἰς τὸν Σεραπίωνα Θμούεως.

Καὶ οὕτως, ἄγων τὸ 105ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἦτοι ἐν ἔτει 355 ἢ 356, ἐτελεύτησε τὸν βίον ὁ Μέγας Ἀντώνιος, ταφεὶς εἰς ἄγνωστον τόπον. Μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀγίας ζωῆς αὐτοῦ «καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσινεῖς καὶ ὀλοκλήρους εἶχε βλέπων καλῶς, καὶ τῶν ὀδόντων οὐδὲ εἰς ἐξέπεσεν αὐτοῦ· μόνον δὲ ὑπὸ τὰ οὖλα τετριμμένοι ἐγεγόνασιν, διὰ τὴν πολλὴν ἡλικίαν τοῦ γέροντος». Ἡ φήμη αὐτοῦ εἶχε διαδοθῆ εἰς ὀλοκλήρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον, εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἀφρικὴν, ὡς ἐσημείωσεν ὁ βιογράφος αὐτοῦ ἅγιος Ἀθανάσιος, ὅστις, ζῶντος ἔτι τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου, εἰς Ῥώμην μεταβάς καὶ διηγηθεὶς τὰ κατ' αὐτόν, προὐκάλεσε πολλοὺς εἰς μίμησιν αὐτοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ἡ πλουσία πατρικία Μαρκέλλα ἴδρυσεν παρ' ἑαυτῇ μοναστικὴν τινα κοινότητα. Ἰδίως διὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς Αἰγύπτου ὁ Ἀντώνιος ὑπῆρξε τέλειον ὑπόδειγμα μοναχικῆς ζωῆς, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο Ἐπίσκοποι, ἄριστα ἐργασθέντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας. Πρὸς τινα τούτων, τὸν Δρακόντιον, διστάζοντα ν' ἀποδεχθῆ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου, ἔγραψεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος: «Οὐ γὰρ σὺ μόνος ἐκ μοναχῶν κατεστάθης, οὐδὲ σὺ μόνος προέστης μοναστηρίου, ἢ μόνος ὑπὸ μοναχῶν ἠγαπήθης· ἀλλ' οἶδας, ὅτι καὶ Σεραπίων μοναχὸς ἐστὶ, καὶ τῶσαν μοναχῶν προέστη· οὐκ ἔλαθέ σε πόσων μοναχῶν πατὴρ γέγονεν Ἀπολλῶς. Οἶδας Ἀγάθωνα καὶ οὐκ ἀγνοεῖς Ἀρίστονα· μνημονεύεις Ἀμμωνίου, τοῦ μετὰ Σεραπίωνος ἀποδημήσαντος· ἕσως δὲ ἤκουσας καὶ περὶ Μουίτου ἐν τῇ ἄνω Θηβαΐδι καὶ δύνασαι μαθεῖν περὶ Παύλου τοῦ ἐν Λατῇ καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν. Καὶ ὅμως οὗτοι κατασταθέντες οὐκ ἀντειρήκασιν... Πόσους ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἐπέστρεψαν; πόσους παρέστησαν τῷ Κυρίῳ δούλους, ὥστε καὶ τοὺς ὀρῶντας τὰ σημεῖα ταῦτα βλέποντας θαυμάζουσιν;» Πάντες οὗτοι οἱ Ἐπίσκοποι εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῶν μοναχῶν μαθητῶν τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου ἦσαν, ὡς εἶπομεν, ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι, διὰ τῶν ἀσκήσεων καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῶν ὠφελοῦντες τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν. Δέκα καὶ ἐξ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου ἔτη ὁ λατῖνος Πρεσβύτερος Ρουφῖνος, ἐπισκεφθεὶς τὰς Μονὰς τῆς Αἰγύπτου, εὔρε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἀκολούθους, διακρινομένους ἐπὶ τῇ ἀπλότῃ τῆς ζωῆς, τῇ ἀποστολικῇ καθαρότητι τῆς καρδίας καὶ τῇ χάριτι τῆς θαυματουργίας. Ὡς ἦτο ἀκόλουθον, διέσωζον ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀσίου. Τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ ἅγιος Ἰλαρίων, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ μοναχικοῦ βίου τῆς Παλαιστίνης, ὅστις εἶχε μαθητεύσει παρὰ τῷ ἀγίῳ Ἀντωνίῳ, ἐπισκεφθεὶς τὰς

ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου ἤκουσε παρὰ τῶν μοναχῶν διαφόρους παραδόσεις καὶ ἀναμνήσεις περὶ αὐτοῦ, ἰδίως δὲ παρὰ τοῦ Πλουσιανοῦ καὶ τοῦ Ἰσαάκ, ὅστις ὑπῆρξε καὶ («διερμηνευτῆς») τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἔλεγον: «ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἔφαλλεν ὁ μακαρίτης πατὴρ ἡμῶν, καὶ ἐν ἐκείνῳ ἠύχето, καὶ ἐν τούτῳ ἠσύχαζεν, κάκει καθεζόμενος σπυρίδας ἐποίει καὶ ὧδε συνήθειαν εἶχεν ἀπὸ τοῦ καμάτου διαναπαύεσθαι, κάκει καθεύδειν, καὶ ταύτην τὴν ἄμπελον κάκεινα τὰ δένδρα αὐτὸς ἐφύτευσε καὶ ταύτην τὴν πρασιὰν ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐποίησε καὶ τὴν κολυμβήθραν ταύτην τῶν ὑδάτων εἰς τὸ ποτίζειν τὸν κῆπον μετὰ καμάτου καὶ ἰδρωτός πολλοῦ αὐτὸς φκοδόμησε καὶ τοῦτο τὸ δίκελλον εἰς τὸ σκάπτειν τὴν γῆν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔσχε». Διατηρήσαντες ζωηρῶς ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν τὰς παραινέσεις καὶ διδασκαλίας αὐτοῦ, οἱ ἐλλογιμώτεροι ἐξ αὐτῶν διέσωσαν καὶ ἐγγράφως, μικρὸν δὲ κατὰ μικρὸν διὰ τῆς προσθήκης διδαγμάτων καὶ ἄλλων διαπρεπῶν μοναχῶν ἀπετελέσθησαν διάφοροι συλλογαί, οἷον «Ἀποφθέγματα τῶν ἁγίων γερόντων», «Βιβλίον γεροντικόν» καὶ ἄλλα. Διεσώθησαν δὲ καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου πρὸς μονὰς καὶ μοναχοὺς ὡς καὶ διατάξεις, ἀλλὰ πάντως δὲν εἶναι πάντα ταῦτα γνήσια ἔργα αὐτοῦ. Τινὰ μὲν περιέχουσιν ἰδέας αὐτοῦ καὶ σκέψεις, ἄλλα δὲ συνετέθησαν ὑπὸ μαθητῶν αὐτοῦ.

ΤΟ ΕΚΤΟΝ ΕΩΘΙΝΟΝ

(Λουκ. κδ' 36-53)

Ἡ περικοπὴ τοῦ Ἐωθινοῦ τούτου ἀποτελεῖ ἄμεσον συνέχειαν τῆς προηγουμένης. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Λουκᾶ ἄρχεται ὡς ἐξῆς: «Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς...» Εὐνόητον, ὅτι, ὡς ἀποτελοῦσα ἀνεξάρτητον περικοπὴν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Κυριακῶν Ἐωθινῶν Εὐαγγελίων, ἔπρεπε ν' ἀναφέρῃ ὅτι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἅμα ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, ἔστη κλπ. Μόλις οἱ ἐξ Ἐμμαοῦς ἐπιστρέψαντες Λουκᾶς καὶ Κλεόπας ἐπεράτωσαν τὴν ἀφήγησίν των περὶ τῆς εἰς αὐτοὺς ἐμφανείας τοῦ Ἰησοῦ, οὗτος αἴφνης ἐμφανίζεται ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηγμένων Ἀποστόλων καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς λοιπῶν μαθητῶν καὶ γυναικῶν καὶ ἀπέτεινεν εἰς αὐτοὺς τὸν χαιρετισμὸν εἰ ρ ἦ ν η υ μ ἰ ν. Πάντως ἡ ἐμφάνισις αὕτη εἶναι ἡ αὕτη πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει καὶ ὁ Ἰωάννης (κ' 19 ἐξ.).

Ἡ ταυτότης αὕτη καταφαίνεται ἐκ τε τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ χρόνου αὐτῆς («οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων») καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν λεπτομερειῶν. Εἶναι δὲ αὗται, ὅτι οἱ μαθηταὶ

ἦσαν συνηγμένοι ἐπὶ τὸ αὐτό, ὅτι προσηγόρευσεν αὐτοὺς διὰ τοῦ «εἰρήνη ὑμῖν», ὅτι ἔδειξε τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευράν Του πρὸς πιστοποίησιν τῆς ταυτότητός Του, καί, ἐπομένως, τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς Του. Αὐτὴν ταύτην τὴν ἐμφάνισιν ἔχει ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Μᾶρκος ἐν ιστ' 14, συμφωνῶν ἐν τούτῳ καὶ μετὰ τοῦ Λουκᾶ, ὅτι ἀναφέρει καὶ ὀνειδισμὸν τῆς ἀπιστίας τῶν μαθητῶν.

Ὁ Μᾶρκος ἀναφέρει τὴν ἐμφάνισιν ταύτην οὕτω: «Ὑστερον ἀνακειμένοις τοῖς ἑνδεκα...». Εἰς τὴν λέξιν «ὑστερον» ἀπέδωκάν τινες (Δούθηρος κλπ.) τὴν ἔννοιαν τοῦ «τελευταῖος», ὥρισαν δὲ τὴν ἐμφάνισιν ταύτην ὡς τελευταίαν, καὶ ἄρα γενομένην κατὰ τὴν ὥραν τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου, κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Μάρκου δὲν φαίνεται παρεμβαλλόμενον χρονικὸν διάστημα μεταξύ τῆς ἐμφανίσεως ταύτης καὶ τῆς ἀναλήψεως. Ἄλλ' εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ ἀνάληψις τοῦ Κυρίου ἔγινε μετὰ τεσσαράκοντα ὄλας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀναστάσεώς Του, ἐξηγήσαμεν δ' ἤδη ἀλλαχοῦ τὸν τρόπον τῆς ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἐκφράσεως τοῦ Μάρκου, τὸ δ' «ὑστερον», ἄρα, αὐτοῦ δέον νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ὀρίζον τὴν τελευταίαν τοῦ Κυρίου ἐμφάνισιν, τὴν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν γενομένην κατ' αὐτὴν δὴ τὴν πρώτην τῆς ἀναστάσεως Αὐτοῦ ἡμέραν.

Ἄλλ' οἱ ἀπιστοῦντες εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἀφήγησιν, περὶ ταύτης τῆς ἐμφανίσεως, ἐκφράζουσιν ἀμφιβολίας καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐγένετο αὐτή. Ὁ Λουκᾶς λέγει «ἔ σ τ η ἐ ν μ έ σ ω τ ῶ ν μ α θ η τ ῶ ν α ὕ τ α ὕ», ὁ δ' Ἰωάννης, λεπτομερέστερον καὶ σαφέστερον, «τῶν θυρῶν κεκλεισμένων... ἔστη εἰς τὸ μέσον». Τὸ ἀναστὰν δηλαδὴ σῶμα εἰσῆλθεν εἰς κεκλεισμένον χώρον, χωρὶς αἱ θύραι ν' ἀνοιξῶσι. Καὶ οἱ μὴ παραδεχόμενοι τὰ θαύματα ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Κύριος δὲν εἰσῆλθε χωρὶς ν' ἀνοιχθῶσιν αἱ κεκλεισμέναι θύραι, ἀλλὰ πάντως αὐταὶ ἠνοιχθησαν ὑπὸ τινος ἐξεληθόντος ἀπαρατηρήτως βεβαίως διὰ τοὺς συνηγμένους, οἵτινες, ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν θερμὴν συζήτησιν περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ εἰς τοὺς ἐξ Ἑμμαοὺς ἐπιστρέψαντας, δὲν ἀντελήφθησαν αὐτὸν εἰσελθόντα. Αἱ θύραι ἦσαν ἀνοικταὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἢ ἀπροσεξία τῶν μαθητῶν, ὁ δ' Ἰησοῦς εἰσῆλθε δι' ἀνοικτῶν τῶν θυρῶν, καὶ οἱ μαθηταί, ἐκ τοῦ ὄλας ἀπροσδοκῆτου τῆς ἐμφανίσεως, ἐνόμισαν ὅτι εἰσῆλθε διὰ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ κείμενον εἶναι σαφές καὶ αἱ συνθήκαι, ὑφ' ἃς διατέλουσι οἱ μαθηταὶ μετὰ τὴν σαύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἐπιτρέπουσι τοιαύτην ἐρμηνείαν. Οἱ μαθηταὶ μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ διδασκάλου τῶν ὑπὸ δεινοῦ καταληφθέντες φόβου, μήπως καὶ αὐτοὶ συλληφθῶσι καὶ ὑποστῶσι τὴν αὐτὴν τύχην ὡς ὄπαδοὶ τοῦ πολιτικοῦ ταραχοποιοῦ καὶ ἐπαναστάτου, ἐφρόντισαν νὰ ἀποκρυβῶσιν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τῆς ἐξου-

σίας και τοῦ πλήθους, διετέλουν δὲ διαρκῶς ἐπιμελῶς κεκλεισμένοι, προσέχοντες νὰ μὴ παραλειφθῇ τι, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς προφυλάξῃ· ἡ ἐπιμέλεια δ' αὕτη θὰ ἦτο πάντως προσεκτικωτέρα και ἐντονωτέρα ἀπ' ἐκείνης ἀκριβῶς τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἤκουσαν, ὅτι ὁ τάφος τοῦ Κυρίου ἦτο κενός, ὁπότε αἱ ὑπόνοιαι τῶν ἀρμοδίων ἠδύνατο κατ' αὐτῶν νὰ στραφῶσιν. Ἄλλ' ἔτι περισσότερον προφυλακτικοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐν καιρῷ νυκτός, καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν μόλις εἶχον ἐπιστρέψει ἐξ Ἑμμαοῦς οἱ δύο μαθηταὶ και ἀφηγοῦντο τὰ κατὰ τὴν νέαν ἐμφάνισιν, πάντως ἀφοῦ ὀριστικῶς ἐβεβαιώθησαν, ὅτι εὐρίσκονται ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅτι δηλαδὴ αἱ θύραι ἦσαν ἐπιμελῶς κεκλεισμέναι και δὲν ὑπῆρχε μεταξύ αὐτῶν κανεὶς ξένος. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν μήτε τὰς θύρας νὰ λησμονήσωσιν ἀνοικτάς, μήτε τις ἐξ αὐτῶν, κατ' αὐτὴν δὴ τὴν στιγμὴν τῆς λίαν ἐνδιαφερούσης ἅμα και περιέργου ἀφηγήσεώς των, νὰ ἐξέλθῃ και ν' ἀφήσῃ αὐτάς ἀνοικτάς κατὰ λάθος.

Ὁ χαιρετισμὸς «εἰρήνη ὑμῖν» ἦτο ὁ συνήθης παρὰ τοῖς Ἑβραίοις και ἐν γένει παρὰ τοῖς Σημίταις, κατὰ τὴν συνάντησιν (πρβλ. Κριτ. ιθ', 20 κλπ. και σήμερον παρὰ τοῖς Ἀραβί «σελήμ ἀλεῖκουμ»), εἰρήνην δ' ἠύχοντο και κατὰ τὸν ἀποχωρισμὸν και τὴν προπομπὴν (πρβλ. Ὑπαγε εἰς εἰρήνην, πορεύου εἰς εἰρήνην, πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ, ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, εἰς ὁδὸν εἰρήνης κλπ.). Ἐννοεῖται, ἐν τούτοις, ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ εὐχὴ τῆς εἰρήνης δὲν ἀπετέλει ἀπλήρη ἐπανάληψιν και μίμησιν τοῦ τυπικοῦ προχριστιανικοῦ σημιτικοῦ χαιρετισμοῦ, ἀλλ' ἐνεῖχεν ἄλλο περιεχόμενον· ἡ «εἰρήνη Χριστοῦ» εἶτε προσωπικῶς παρ' Αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, εἶτε ἐν ὀνόματι Αὐτοῦ παρεχομένη παρὰ τῶν Ἀποστόλων, μαθητῶν και διαδόχων Αὐτοῦ, εἶναι ἡ περιλαμβάνουσα πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἀληθῆ ἀγαθὰ, πᾶσαν κατὰ Χριστὸν εὐτυχίαν, πάντα καρπὸν τῆς ἐν Χριστῷ ἀγωγῆς και ζωῆς, ἐν ἣ ἁμαρτία δὲν νοεῖται, ἀλλὰ μόνον ἐλευθερία ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, συγχώρησις, ἀνοχή, πραότης, ἀγάπη. Τοιαύτην εἰρήνην παρήγγειλεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ παρέχωσιν εἰς πάντα οἶκον, ἐν προθυμίᾳ προσδεχόμενον αὐτοὺς πορευομένους ἐπὶ τὸ κήρυγμα (Ματθ. ι' 12-13), ταύτην τὴν εἰρήνην ἀφῆκεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς ὀπαδοὺς Του μέλλων ν' ἀπέλθῃ ἐκ τούτου τοῦ κόσμου («εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν» Ἰω. ιδ' 27), τοιαύτην δ' εἰρήνην ἠύχοντο κατόπιν και οἱ μαθηταὶ ταῖς Ἐκκλησίαις προσαγορευόντες («χάρις ὑμῖν και εἰρήνη πληθυνθείη», «εἰρήνη παρὰ Θεοῦ Πατρὸς», «ἔλεος ὑμῖν και εἰρήνη και ἀγάπη πληθυνθείη», «χάρις ὑμῖν και εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν και Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ» κλπ.).

Ἐπὶ τῇ τοιουτοτρόπῃ ἐμφανίσει και τῷ χαιρετισμῷ οἱ μα-

θηται «πτοηθέντες και ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν». Καί ἦτο τοῦτο φυσικὸν ὑφ' ἃς ψυχολογικὰς συνθήκας διετέλουν ἐκεῖ ἔγκλειστοι οἱ μαθηταὶ καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν ἐξ Ἑμμαοῦς ὁδοιπόρων, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀφήγησίν των. Ὁ διδάσκαλος αὐτῶν, ὁ «δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ προφήτης», ὁ θαυματουργός, «ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ», συνελήφθη, ἐδικάσθη, κατεδικάσθη, ἐσταυρώθη, ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη· αἱ ἐλπίδες των ἐξηνεμίζοντο, διελύοντο, κατέρρεον· τὴν τρίτην ταύτην μετὰ τὸν θάνατόν του ἡμέραν, ἀπὸ πρωτὰς αἱ μὲν καὶ οἱ δὲ τοῖς προσεχόμεζον παραδόξους ἀγγελίας, περὶ τῆς ἐκ τοῦ μνημείου ἐξαφανισεώς Του, περὶ παραδόξων ἐμφανειῶν· αὐτὴν ταύτην τὴν στιγμήν, οἱ ἐξ Ἑμμαοῦς ζωηρότατα ἀφηγοῦντο πρὸς αὐτοὺς τὰς λεπτομερείας τῆς «ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ» ἐμφανισεώς Του καὶ τῆς κατὰ τὸ δεῖπνον ἀναγνωρίσεως· πιστὰ καὶ ἄπιστα πράγματα. Καὶ αἴφνης, ἐν ᾧ αἱ θύραι ἦσαν ἐρμητικῶς κεκλεισμένα, βλέπουν ἐνώπιόν των ἄνθρωπον χαιρετῶντα αὐτοὺς διὰ γνωρίμου φιλικοῦ χαιρετισμοῦ. Βεβαίως οὗτος θὰ ἦτο πνεῦμα, διότι, ἄλλως, πῶς ἠδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ. Καὶ ἡ ἐμφάνισις πνεύματος τοὺς ἐτάραξε, τοὺς ἐφόβισε, καὶ ἤρχισαν νὰ συνωθῶνται εἰς τὸ πνεῦμά των ἐπάλληλοι καὶ πυκνοὶ διαλογισμοί, περὶ τοῦ ποῖον ἄρα γε, νὰ εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦτο καὶ τί, ἐπὶ τέλους, νὰ συμβαίη.

Ταύτην τὴν κατάστασιν των βλέπων, ὁ Ἰησοῦς ἀπέτεινε πρὸς αὐτοὺς λόγους ὀνειδιστικούς, ἐπιτιμῶν («τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγγηγερμένον οὐκ ἐπίστευσαν», ὡς λέγει ὁ Μάρκος (ις' 14), διὰ λόγων ἐπιπληκτικῆς μομφῆς: «τί τεταραγμένοι ἐστέ, καὶ διατί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»; Ἀκόμη διστάζετε νὰ παραδεχθῆτε, μετὰ τὰ ὅσα σᾶς ἀφηγήθησαν οἱ ἰδόντες με ἀναστάντα ἐκ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἀληθῶς ἀνέστην; τόσον ταχέως ἐλησημονήσατε ὅσα περὶ τῆς ἀναστάσεώς μου ταύτης σᾶς εἶχον τοσάντις προεῖπει; καὶ αὐτὴν τὴν κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν γενομένην ὑπὸ τῶν ἐξ Ἑμμαοῦς ἐπιστρεψάντων ἀφήγησιν θέτετε ἐν ἀμφιβόλῳ; δὲν μὲ ἀναγνωρίζετε λοιπὸν καὶ ἐνώπιόν σας ἰστάμενον καὶ ὁμιλοῦντα· καὶ δὲν πιστοποιεῖσθε ἀκόμη περὶ τῆς ταυτότητός μου; Ἴδού, αἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι· ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε [ἔχοντα], — καὶ ἔτεινεν εἰς αὐτοὺς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Ὡραία ὁμολογουμένως σκηὴ πρὸς ζωγραφικὴν ἐκμετάλλευσιν. Ἐδειξεν ὁ Ἰησοῦς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννην, καὶ

τὴν πλευρὰν αὐτοῦ» (ἡ' 20), διὰ τὴν πείσιν αὐτούς, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ὅτι, ὡς ἔχων σάρκα καὶ ὀστά, δὲν εἶναι πνεῦμα ἄσαρκον, ὅπως πρὸς στιγμὴν ἐνόμισαν οἱ μαθηταί, ἀλλὰ πνεῦμα ἔσαρκον, ἀνθρώπος πραγματικός, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι ὁ ἰστάμενος ἐνώπιόν των καὶ ὁμιλῶν εἶναι αὐτὸς ὁ διδάσκαλός των, ὁ Ἰησοῦς, ὁ Κύριός των, ὁ παθὼν καὶ ἀποθανὼν ἐν τῷ σταυρῷ καὶ ταφείς ἐν τῷ μνημείῳ τοῦ Ἰωσήφ. Ἰδοὺ αἱ ὑπὸ τῶν ἡλῶν ἐν ταῖς παλάμαις καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν πληγαί, ἰδοὺ ἐπίσης ἡ ἀπὸ τοῦ λογιζομένου τῆς πλευρᾶς πληγὴ τί τούτων ἐμφανέστερον, σαφέστερον καὶ πειστικώτερον τεκμήριον θέλετε; Συνῆλθον, ἄρα γε, οἱ μαθηταὶ μετὰ τοὺς ὄνειδιστικούς λόγους τοῦ Ἰησοῦ, ἠρέεσθησαν εἰς τὰ ἐπιδειχθέντα τεκμήρια ταῦτα, ὑπήκουσαν δὲ καὶ εἰς τὴν περὶ ψηλαφῆσεως τοῦ σώματος αὐτοῦ προτροπὴν; Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ὁ Λουκάς σιωπᾷ. Οὐδὲν δὲ λέγουσι καὶ οἱ ἄλλοι Εὐαγγελισταί. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν τῇ Α' αὐτοῦ ἐπιστολῇ βεβαιούμενον μετὰ τόσον ἐπιμόνου ἐμφάσεως, «ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐώρακάμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἔθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν» (α' 1), συμπεραίνομεν, ὅτι πράγματι οἱ μαθηταί, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς σιγμιαίας ἐκείνης ἐντυπώσεως, περὶ τοῦ ἐφανισθέντος ἐνώπιόν των, ὡς περὶ πνεύματος, ἔτειναν τὰς χεῖρας ἴσως μετὰ τινος εὐεξηγήτου δισταγμοῦ, ἢ, ἀπ' ἐναντίας, μετ' ἀσυγκρατήτου προθυμίας, ἵνα ὡς τάχιον πεισθῶσι περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ Διδασκάλου καὶ τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ παρουσίας, φαντάζεται δὲ τις πῶς αἱ χεῖρες τῶν ἐξ αὐτῶν θερμότερων καὶ ζωηροτέρων ἐτάθησαν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, πῶς οἱ δάκτυλοι ἔψαυον τὰς ἐπὶ τῶν χειρῶν, τῆς πλευρᾶς καὶ τῶν ποδῶν σταυρικὰς πληγὰς. Σῶμα λοιπὸν πραγματικὸν μετὰ σαρκὸς καὶ ὀστέων εἶχον ἐνώπιόν των· καὶ τὸ σῶμα τοῦτο ἐφαίνετο ὃν τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ σῶμα τοῦ σταυρωθέντος Διδασκάλου των! Ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ χαρὰ καὶ ἔκστασις θαυμασμοῦ τοὺς κατέλαβε, χαρὰ ὅμως καὶ θαυμασμός οὐχὶ τέλειον ἔτι ἀπηλλαγμένος ποιᾷς τινος δυσπιστίας διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς παραστάσεως καὶ τὸ εὐθύς ἀμέσως ἀνεξήγητον δι' αὐτούς, πῶς σῶμα τοιοῦτο, στερεόν, μετὰ σαρκὸς καὶ ὀστέων, ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν αἴθουσαν ἐκείνην, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων. «Τὸ πνεῦμα — εἶπεν ὁ Ἰησοῦς — σάρκα καὶ ὀστά οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα». Ἐχει καλῶς· ἀλλ' ἀφοῦ δὲν εἶσαι πνεῦμα ἄνευ σαρκὸς καὶ ὀστέων, πῶς εἰσῆλθες; Δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν ἔτι οἱ μαθηταὶ τὴν φύσιν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τὰς νέας τοῦ σώματος τούτου ιδιότητας. Διότι τὸ δοξασθὲν τοῦ Ἰησοῦ σῶμα, εἰ καὶ δὲν ἦτο πνεῦμα καθαρὸν,

ἦτο ὁμως πνευματικόν, ξένον πάσης ὑλικότητος, ὄχι ψυχικόν (πρβλ. Α' Κορ. ιε', 44), ἀνακεκαινισμένον, ἀφθαρτον, ἀνενδεές τροφῆς καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἔχει ἀνάγκην τὸ μὴ ἀνασθηθὲν ψυχικόν σῶμα. Ἄλλ' ἐὰν οὕτως ἔχη, πῶς σῶμα ἀφθαρτον καὶ πνευματικόν ἔφερε τὰς ἀπὸ τῶν ἡλίων οὐλὰς καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ψηλαφηθῆ διὰ γητίνων χειρῶν; — ἐρωτᾷ ὁ Χρυσόστομος. Μὴ ἀπορῆς — ἀπαντᾷ ὁ αὐτός· τοῦτο οὕτως ὠκονόμησεν ὁ Ἰησοῦς ἐκ συγκαταβάσεως πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας μαθητάς, καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὸ σῶμά Του τοιοῦτο, διὰ νὰ τοὺς παρουσιάσῃ τὸ νῦν σῶμά Του ὃν τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ πρὸ τῆς ἀναστάσεώς Του, ἵνα τοὺς πείσῃ περὶ αὐτῆς, ἵνα τοὺς διδάξῃ ὅτι αὐτὸς οὗτος ἀκριβῶς ἐσταυρώθη καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἀνέστη ἀντ' Αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ἀποτομότητος λοιπὸν τῆς νέας περὶ τῆς τοῦ ἐμφανισθέντος ταυτότητος πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν παραστάσεως καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἐπρόφθασαν, οἰονεῖ, νὰ συνέλθωσιν εἰς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί, ψηλαφῶντες, ἅμα καὶ ἐξεπλήττοντο· συγχρόνως ὁμως συνδέοντες ὅσα καθ' ὅλην τε τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ πρὸ μιᾶς ἀκόμῃ στιγμῆς ἤκουον περὶ τῶν ἐμφανίσεων Αὐτοῦ καὶ ἀρξάμενοι νὰ πιστοποιῶνται βαθμηδὸν περὶ τῆς πραγματικότητος τῆς πρὸ αὐτῶν παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ, ἡσθάνοντο ἐν ἑαυτοῖς χαρὰν ἐπὶ τῷ ὅτι ἀληθῶς ἀνέστη ὁ Κύριος. Τὰ αἰσθήματα τοῦτα καὶ τὰ δι' αὐτῶν ὑπεγειρόμενα διαπορήματα συνωθούμενα ταυτοχρόνως ἐν τῇ ψυχῇ των ἐμάχοντο πρὸς ἄλληλα καὶ καθίστων αὐτοὺς ἐνεοῦς, ἀνικάνους νὰ αἰσθανθῶσιν ὀριστικόν τι, πρὶν δ' ἢ ἐκσπάσωσιν εἰς ἐνθουσιώδη ἀναφώνησιν ἀναγνωρίσεως τοῦ Ἰησοῦ, Οὗτος ἠθέλησε νὰ τοὺς βοηθήσῃ διὰ μᾶλλον συγκεκριμένων τεκμηρίων, ἔτι μᾶλλον συγκαταβαίνων πρὸς τὴν ἀσθeneiάν των, διὸ καὶ ζητήσας τροφήν ἔλαβεν «*ἰ χ θ ὄ σ ὀ π τ ο ῦ μ ἔ ρ ο ς κ αὶ ἀ π ὸ μ ε λ ι σ σ ί ο υ κ η ρ ί ο υ κ αὶ ἐ ν ὠ π ι ο ν α ὐ τ ῶ ν ἔ φ α γ ε*». Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἰσχυροτέρα ταύτης ἐμπειρικῆ ἀπόδειξις περὶ τῆς πραγματικότητος τῆς σωματικῆς Αὐτοῦ ἀναστάσεως.

Ἄλλὰ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσαχθῆ γητὴν ὑλικὴ τροφή εἰς σῶμα ὁποῖον τὸ τοῦ Κυρίου; Ἐὰν πράγματι τὸ σῶμα Αὐτοῦ ἔγινε μετὰ τὴν ἀνάστασιν δεδοξασμένον καὶ πνευματικόν, ἢ ὑπ' αὐτοῦ πρόσληψις καθαρῶς ὑλικῆς τροφῆς δὲν ἀποτελεῖ ἀντίφασιν; Τοιαύτην ἀκριβῶς ἀντίφασιν ἐνορῶντες ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ταύτῃ ἀφηγήσει, οἱ δυτικοὶ ὀρθολογισταὶ δὲν παραδέχονται ὡς ἀξιόπιστα τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα. «*Σῶμα — λέγει ὁ γνωστὸς Στράους —, σῶμα, τὸ ὁποῖον ψηλαφεῖται, δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ διὰ θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ, ἀπ' ἐναντίας, σῶμα, ἀκωλύτως εἰσερχόμενον διὰ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη ὅστ'α καὶ ἐντό-*

σθια, ἀπαραίτητα πρὸς εἰσοδοχὴν καὶ χώνευσιν ἄρτου καὶ ἰχθύος ὀπτοῦ». Καὶ ὅμως αὐταὶ ἀκριβῶς αἱ φαινομενικαὶ ἀντιφάσεις ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῆς εὐαγγελικῆς ἀφηγήσεως. Πράγματι, ἦτο δυνατόν — λέγει τις τῶν θεολόγων — ἡ φαντασία τῶν μαθητῶν ἢ τῆς πρώτης ἐκείνης χριστιανικῆς κοινότητος νὰ γεννήσῃ ἀφ' ἑαυτῆς τοιαύτας ἀντιφάσεις, αἱ ὁποῖαι καταφανῶς εἶναι ἀπολύτως ἀνόητοι καὶ παράλογοι; οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων ἢ τῶν μελῶν τῆς πρώτης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας παρετήρησε τὰς ἀντιφάσεις ταύτας ἐν τῇ παραστάσει τῆς σωματικῆς φύσεως τοῦ ἀναστάτος Χριστοῦ; Βεβαίως ὅλοι τὰς εἶδον, καὶ ὅμως οὐδεὶς ἀντεῖπεν, οὐδεὶς προέβη εἰς τὴν διόρθωσιν ἢ τὸν συμβιβασμὸν των κατ' ἰδίαν φαντασίαν, διότι ἀκριβῶς ὑπὸ τοιαύτας ἀντιφάσεις καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τῶν μαθητῶν τὸ ἀναστάν τοῦ Χριστοῦ σῶμα. Πῶς ὅμως ἐν γένει δέον νὰ νοηθῇ τὸ πρᾶγμα; Βεβαίως αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἀσύλληπτον διὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ὅπως ἀκατανόητον δι' ἡμᾶς εἶναι καὶ τὸ πῶς οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ φιλοξενηθέντες τρεῖς ἄγγελοι — ὁ ἐν τριᾷδι Θεὸς — ἐδέχθησαν παρ' αὐτοῦ τροφήν (Γεν. ιη' 1 ἐξ., ιθ' 3). ὀφείλομεν ὅμως νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Κύριος ἔλαβε τροφήν οὐχὶ δι' ἀνάγκην σωματικὴν, ἥς ἦτο μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀπηλλαγμένος, ἀλλ' ἐκ φιλανθρώπου συγκαταβάσεως πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν μαθητῶν, ἵνα πεισθῶσιν οὗτοι περὶ τῆς ταυτότητός Του. Καὶ δὲν προσεδέχθη τὴν τροφήν ταύτην τὸ σῶμά Του, καθ' οἷον τρόπον προσδέχεται αὐτὴν τὸ σύνηθες ὑλικὸν ἀνθρώπινον σῶμα, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα, ὑπερφυσικόν. «Κατ' ἄλλον τρόπον — λέγει ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος — ἀπορροφᾷ ὕδωρ ἢ διψῶσα γῆ, καὶ κατὰ διάφορον τρόπον ἢ φλέγουσα ἀκτίς τοῦ ἡλίου· κατ' ἄλλον τρόπον ἔφαγεν ἡ ἀναστᾶσα θυγάτηρ τοῦ Ἰαείρου, καὶ διαφοροτρόπως δέχεται τροφήν ὁ Κύριος τῆς δόξης καὶ ὁ τῶν πάντων Δημιουργός.»

Οὕτω ποιήσας ὁ Κύριος ἐστήριξε τὴν κλονιζομένην πίστιν τῶν μαθητῶν, οὗτοι δὲ πεισθέντες ὅτι πρὸ αὐτῶν δὲν παρίστατο πνεῦμα οἰονδήποτε, ἀλλ' αὐτὸς ὁ πραγματικὸς Κύριος αὐτῶν καὶ Διδάσκαλος, ἀνεστημένος ἐκ νεκρῶν καὶ νικητὴς τοῦ θανάτου; «ἐχάρησαν», ὡς ρητῶς λέγει ὁ Ἰωάννης (ἡ' 20) καὶ ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς παρὰ Λουκᾶ συνεχείας τοῦ λόγου.

Ἄλλ' ἡ πίστις αὕτη, ὡς βεβασισμένη ἐπὶ ἐξωτερικῶν μόνον τεκμηρίων, ὡς πίστις προελθοῦσα ἀπὸ μαρτυριῶν πηγαζουσῶν ἐκ τῶν σωματικῶν ὑλικῶν αἰσθήσεων μόνον, παρὰ τὴν ἐνάργειάν της καὶ τὴν λογικὴν ἐπιβολήν, δὲν ἦτο ἐπαρκὴς πρὸς πρόσληψιν τόσων θαυμαστῶν καὶ καθαρῶς πνευματικῶν ζητημάτων· εἰς τὰ τόσον ὑψηλὰ ταῦτα προβλήματα ἀναγκαῖα τυγχάνει ἰδιαιτέρα τις πνευματικὴ ἐνίσχυσις δι' ἀποκαλύψεως ἄνωθεν, διὰ θεοῦ λόγου;

δι' ἀπ' εὐθείας οἰονεὶ συγκοινωνίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ θεῖον. Οὕτως, ὅταν ἐκ πάντων τῶν μαθητῶν ὁ Πέτρος ἀπήντησεν εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν τοῦ Ἰησοῦ, «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», ὁ Ἰησοῦς τῷ ἀπήντησεν, ὅτι τὴν πίστιν του ταύτην ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν οὐχὶ σὰρξ καὶ αἷμα, «ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. ις' 17' πρβλ. καὶ Ἰωάν. ε' 34, ς' 63, ἰδίᾳ 9. Κορ. β', 6-16). Τὴν ἀνεπάρκειαν ἀκριβῶς ταύτην τῶν ὅλων ἐξωτερικῶν καὶ ὑλικῶν μαρτυριῶν συμπληροῦ ὁ Κύριος δι' ὧν ἀμέσως κατόπιν ἐπήγαγεν, ὑπομνήσας εἰς αὐτοὺς ὅσα προφητικῶς τοῖς προεῖπε περὶ τῶν νῦν συμβάντων καὶ ὁραμένων. Ἐνθυμεῖσθε — τοῖς εἶπε — τί ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς, ὅτε ἤμην μεθ' ὑμῶν πρὸ τῆς σταυρώσεώς μου καὶ τοῦ θανάτου μου; Σὰς ἔλεγον τότε, ὅτι «ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τελειωθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου» παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ ὑβρισθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται, καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται» (Λουκ. ιη' 31-33). Αὐτὰ σὰς εἶχον τότε προεῖπει, «ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ». Οἱ μαθηταί, βεβαίως, ἐγνώριζον τὰ ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Μωϋσέως καὶ τὰ ἐν τοῖς ψαλμοῖς τοῦ Δαυὶδ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν προφητῶν προρρηθέντα περὶ τοῦ Μεσσίου, εἰς δέ τις τῶν Γερμανῶν θεολόγων ἐρμηνευτῶν περισυλλέξας παρέθηκε τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὑπονοούμενα πιθανῶς χωρὶα ταῦτα. Καὶ ἐγνώριζον μὲν αὐτά, ἠγνόουν ὅμως τὴν ἀληθῆ ἔννοιάν των καὶ σημασίαν, διὰ τοῦτο, ὅταν τὰ εἶχεν ἀναφέρει πρὸ τοῦ θανάτου Του, «αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ρῆμα τοῦτο κεχυρμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα» (Λουκ. ιη' 34). Δὲν ἠρκέσθη λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς νὰ τοῖς ὑπομνήσῃ μόνον τὰ προρρηθέντα, ἀλλὰ προέβη καὶ εἰς τὴν ἀληθῆ ἐρμηνείαν των· διὰ τοῦτο ὁ Λουκᾶς εὐθὺς ἀμέσως προσθέτει, ὅτι «διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς», καθ' ὅσον πρόπον ἐποίησε καὶ ὅτε «διηρμήνευεν ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἐαυτοῦ», ὅταν ἐλάλει πρὸς τοὺς εἰς Ἐμμαοὺς πορευομένους (Λουκ. κδ' 27). Τί δὲ εἰπὼν ἀκριβῶς διήνοιξε τὸν νοῦν των, ἵνα κατανοήσωσι τὴν πραγματικὴν τῶν γραφῶν ἐκείνων σημασίαν καὶ ἔννοιαν; «Ὅτι οὕτω γέγραπται καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ· ὑμεῖς δὲ ἐστε μάρτυρες τούτων· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ

ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ ἕως οὗ ἐνδύσῃσθε δύναμιν ἐξ ὕψους. Βεβαίως, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὰ ἐνταῦθα ἀναφερόμενα, ὡς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λεχθέντα, ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν εἶναι τὰ μόνα, ὅσα εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι καὶ γνήσιοι αὐτοῦ τούτου λόγοι. Ἴνα διανοιγῇ ὁ νοῦς τῶν μαθητῶν «τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς», ἐδέησεν ὅπως ὁ Ἰησοῦς ὁμιλήσῃ διὰ μακρῶν καὶ διεξοδικῶς, ἐπέξηγῶν καὶ ἐρμηνεύων τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς περὶ Αὐτοῦ ἀναφερόμενα, ὁ εὐαγγελιστὴς ὅμως, χωρὶς νὰ παραθέσῃ τὴν ὅλην ὁμιλίαν του, περιωρίσθη εἰς τὸ οὐσιώδες αὐτῆς περιεχόμενον, ἐν τῇ διατυπώσει του πάντως μεταχειρισθεὶς αὐτοὺς τοὺς γνησίους τοῦ Ἰησοῦ λόγους. Συμβαίνει, δηλαδή, καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι καὶ ὁσάκις οἱ εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουσι, συντόμως μὲν ἀλλ' ἐπαρκῶς, μακρὰς τοῦ Χριστοῦ ὁμιλίας. Οὕτω π.χ. δὲν εἶνε βεβαίως δυνατόν νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους διδαχὴ τοῦ Κυρίου, ἡ πάντως ἐπὶ ὥρας διαρκέσασα, ἀπετελεῖτο ἐκ μόνον τῶν ὅσα παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐκτίθενται (κεφ. ε' - ζ'), οὐδ' ἡ μετὰ τοῦ Νικοδήμου διάλεξις τοῦ Κυρίου ἦτο σύντομος, ὅσον φέρεται παρὰ τῷ Ἰωάννῃ (κεφ. γ'): ἐν ταύταις, εἰ καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ δὲν ἀναπαράγουσι λέξιν πρὸς λέξιν καὶ καθ' ὅλην τὴν ἕκτασιν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, κατὰ τε ταύτας καὶ τὰς παρομοίας περιπτώσεις, οὐχ ἤττον ὅμως οἱ ἐν αὐταῖς ἀναφερόμενοι λόγοι εἶναι οἱ γνήσιοι καὶ αὐτοῦσιοι Ἐκεῖνου λόγοι. Τί λοιπὸν ἦτο γεγραμμένον ἐν ταῖς γραφαῖς; Ὅτι ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ὁ μονογενὴς ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ τὸ πάθος τοῦ Σταυροῦ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, Ὅστις διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐκένωσεν ἑαυτὸν ἐν δούλου μορφῇ, ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον (Ἰωάν. γ' 16. Φίλιπ. β' 6-11), ὅτι ὁ οὕτω σταυρωθεὶς Χριστὸς ἔπρεπε ν' ἀναστῇ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ πάθει, τῷ θανάτῳ καὶ τῇ ἀναστάσει ἐγκείται ἡ οὐσία τῆς μεσσιανικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, ὅτι τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς Οἰκονομίας, ἀφετηρίαν λαμβάνον τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ἔπρεπε νὰ κηρυχθῇ εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦτο τῆς περὶ Χριστοῦ ἀληθείας ἔπρεπε νὰ ἐπακολουθῇ τῶν ἀκούοντων ἢ μετάνοια, ἢ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν συνεπάγουσα, ἢ τόσον οὐσιώδης ἐν τῇ εἰς Χριστὸν πίστει. Διὰ νὰ καταστῆτε δὲ ἱκανοὶ νὰ κηρύξῃτε πάντα ταῦτα, ὧν εἴσθε μάρτυρες, πρέπει νὰ παραμείνητε ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ ἐνισχυθῆτε διὰ τῆς ἐξ ὕψους δυνάμεως, διὰ τῆς ἐφ' ὑμᾶς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ πνευματικῶς ἀναγεννῶντος καὶ τὴν μετ' ἐμοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἔνωσιν ἀποκαθιστῶντος. Ταῦτα πάντα ἐξέθηκεν ὁ Ἰησοῦς κατὰ τε τὴν ἐσπέραν τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀναστάσεώς Του καὶ κατὰ

πάσας τὰς εἰς τοὺς μαθητὰς μετέπειτα ἐφανίσεις Του, μέχρι τῆς ἀναλήψεώς Του, ἥτις ἐγίνετο κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἡμέραν (Πράξ. α' 3). Διὰ τοῦτο ὁ Λουκᾶς, μόλις ἐπεράτωσε τὴν ἐπιτομὴν τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Κυρίου, μεταβαίνει εἰς τὸ γεγονός τῆς ἀναλήψεως. Περὶ τούτου ἐνταῦθα ὁ λόγος τοῦ Λουκᾶ εἶναι σύντομος, ἐν ᾧ ἢ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ περιγραφὴ τοῦ ἰδίου γεγονότος ἐν ταῖς Πράξεσιν (α' 9-14) εἶναι λεπτομερεστέρα, συμπληροῦσα τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραλειπόμενα, ἐντεῦθεν δὲ καὶ αἱ ἐν ταῖς ἀφηγήσεσι ταύταις φαινομενικαὶ καὶ εὐσυμβίβαστοι μὲν διὰ τοὺς εἰδότας, ἀσυμβίβαστοι δὲ διὰ τοὺς ὀρθολογιστὰς διαφοραί. Τοιαύτη διαφορὰ π. χ. ὁ ὀρισμὸς τοῦ τόπου, ὁπόθεν ἀνελήφθη ὁ Κύριος, ὡς τοιοῦτος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὑποδεικνυμένης τῆς Βηθανίας, ἐν δὲ ταῖς Πράξεσι τοῦ ὅρους τῶν Ἐλαιῶν (12). Ἄλλ' ἡ Βηθανία δὲν ὑποδεικνύεται ὡς τὸ ἀκριβὲς μέρος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀνελήφθη ὁ Κύριος, διότι ἡ εὐαγγελικὴ ἔκφρασις εἶναι «ἕως εἰς Βηθανίαν», διδομένου νὰ νοηθῆ ὅτι ἡ ἀνάληψις ἐγίνετο ἀπὸ μέρους κειμένου πλησίον μὲν τῶν Ἱεροσολύμων, κατὰ τὴν κατεύθυνσιν δὲ τῆς πρὸς τὴν Βηθανίαν ἀγούσης ὁδοῦ· τοιοῦτο μέρος ὁ αὐτὸς εὐαγγελιστὴς ἐν ταῖς Πράξεσιν ὀρίζει τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, «ὃ ἐστὶν ἐγγὺς Ἱερουσαλήμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν» (12). «Ὁδὸς Σαββάτου» παρ' Ἰουδαίους ἔκαλεῖτο ἡ ὀρισμένη τοπικὴ ἀπόστασις, τὴν ὁποίαν ἐπετρέπετο νὰ διανύσῃ ὁ Ἰουδαῖος ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου, ἰσοῦτο δ' αὕτη πρὸς 6 σταδίους, ἢ ἐν μίλιον, ἢ 100 βήματα ἢ πῆχεις· ὄντως δ' ἡ ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τῆς Ἱερουσαλήμ μέχρι τῶν προπόδων τοῦ ὄρους τοῦ Ἐλαιῶνος ἀπόστασις κατὰ τὴν πρὸς τὴν Βηθανίαν κατεύθυνσιν τοσαύτη ὑπολογίζεται. Τὸ ὄρος τοῦτο καλεῖται οὕτως ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἔλαιῶν, εἶναι δ' ἱστορικὸν καὶ ἐν τῇ Π. Δ. καὶ ἐν τῇ Κ. Δ., διότι πρὸς αὐτὸ συνδέονται ἀξιοσημεῖωτα ἱστορικὰ γεγονότα, ὧν τὰ τελευταῖα ὑπομνησκουσιν αὐτὸν τὸν προσωπικὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν, σφύζονται ἔτι τὰ ἰχνη τῶν πελμάτων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐφ' οὗ ἴστατο καθ' ἣν στιγμὴν ἀνελήφθη· ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου ἦτο ἐκτισμένος ἀρχαῖος ναὸς, προσέρχονται δὲ εἰς αὐτὸ πρὸς προσκύνησιν τῶν θείων ἰχνῶν οἱ εὐλαβεῖς ἐκ περάτων γῆς προσκυνηταί.

Παρόντες κατὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἦσαν πάντες οἱ μαθηταὶ Αὐτοῦ, οἳ τε δηλ. Ἀπόστολοι, οἱ ἐκ τῶν 70, καὶ αἱ σὺν αὐτοῖς γυναῖκες, ἥτοι ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνεφανίζετο ὁ Κύριος τακτικῶς πρὸ τῆς ἀναλήψεως. Τούτους πάντας, συνηθροισμένους ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῷ «ὑπερφῶ» (Πράξ. α' 13) κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως, ὁ Ἰησοῦς «ἔξ ἡ γ α γ ε ν ἕως εἰς Βηθανίαν καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς». Κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ἰουδαίων, ἡ εὐλογία

παρείχεται δι' ἐπάρσεως τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν εὐλογο-
μένων καὶ δι' ἀπαγγελίας λόγων εὐχῆς (πρβλ. Λευϊτ. θ' 22·
Γεν. κζ' 28, 29 μῆ', 15). Ἐνταῦθα ὁ εὐαγγελιστὴς δὲν ἀναφέρει
ἂν καὶ ὁ Κύριος εὐλογῶν τοὺς μαθητὰς ἤψατό τι καὶ τί ἀκριβῶς·
ἀλλ' ὅτι μὲν οὕτως ἤψατο, εἶναι αὐτόδηλον ἐκ τῆς λέξεως «εὐλο-
γεῖν», ἥτοι χρηστολογεῖν, διὰ λόγων εὐχεσθαι· εἰς τί δ' ἠδύνατο νὰ
συνίσταται ἡ εὐλογία αὕτη «εἰ μὴ—ὡς λέγει τῶν θεολόγων τις—
εἰς χεῖμαρρον θείας χάριτος, ζωῆς καὶ δυνάμεως, ὁ ὁποῖος ἐπλή-
ρωσεν οὐ μόνον τὰ πρὸ αὐτοῦ ἰστάμενα δοχεῖα, ἀλλ' ἐπεξετάθη
καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ
Χριστοῦ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου χριστιανοῦ καὶ μέχρι τῆς δευτέ-
ρας τοῦ Κυρίου παρουσίας;» Ἄλλως τε, εἶναι καὶ περισσότερον ἢ πι-
θανόν, ὅτι τοιαύτην εὐλογίαν ἐννοεῖ ὁ Ματθαῖος, δι' ὧν λόγων κατέ-
κλεισε τὸ εὐαγγέλιόν του: «καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς
ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (κῆ' 20).

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εὐλόγησε τοὺς μαθητὰς καί, ἀφοῦ ἐπε-
ράτωσε τὴν εὐλογίαν, ἀνελήφθη, ἀλλ' ἐν τῷ «εὐλογοεῖν αὐτὸν
αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς
τὸν οὐρανόν»· καθ' ὃν δῆλα δὴ χρόνον ἀνελαμβάνετο εἶχε διαρ-
κῶς ἐπ' αὐτοὺς τεταμένας ἐν εὐλογίᾳ τὰς χεῖρας καὶ εὐλογῶν δι-
στατο ἀπ' αὐτῶν.

Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀναφέρουσι καὶ τὴν λεπτομέρειαν,
ὅτι «βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν
ὀφθαλμῶν αὐτῶν» (α' 9), εὐθὺς δ' ἀμέσως προστίθεται, ὅτι «ὡς
ἀτενίζοντες ἦσαν (οἱ μαθηταί) εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ,
καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρεστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ» (10)·
ἐπειδὴ, δῆλον ὅτι, κατὰ τὰς προτέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφανί-
σεις, ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζετο πρὸ αὐτῶν αἴφνης καὶ στιγμιαίως,
ἐπίσης δ' ἐξαίφνης ἠφανίζετο ἀόρατως, ἵνα καὶ πάλιν μετὰ καιρὸν
ἐμφανισθῇ, οἱ μαθηταὶ καὶ ταύτην τὴν φορὰν ὑπέλαβον, ὅτι ἀφίσταται
ἀπ' αὐτῶν ἵνα ἐπιανεμφανισθῇ, διὰ τοῦτο οἱ ἄγγελοι—διότι ἄγγελοι
ἦσαν οἱ δύο λευχειμονοῦντες ἄνδρες—ἐξήγησαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀληθῆ
ἐννοίαν τῆς ἀναλήψεως, ὅτι δῆλα δὴ ταύτην τὴν φορὰν ὁ Ἰησοῦς
ἀφίσταται εἰς τὸν οὐρανόν, ἥτοι ὀριστικῶς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς
γῆς ὡς ὀρατὸς Θεάνθρωπος καὶ ἀναλαμβάνεται διὰ νὰ καθῆσθαι ἐκ
δεξιῶν τοῦ Πατρὸς (11). Εἶνε γνωστὸν ὅτι καὶ ὁ προφῆτης Ἠλίας
ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν (Δ' Βασιλ. β' 11), ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν
νὰ παραλληλισθῶσιν αἱ δύο αὗται ἀναλήψεις. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ
ἀμφοτέρων Γρηγόριος ὁ Διάλογος: «Ὁ Ἠλίας ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐ-
ρανόν, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν ἀτμοσφαιρικόν, ὁ ὁποῖος διαφέρει τοῦ
αἰθερίου, διότι εἶναι πλησιέστερος πρὸς τὴν γῆν (ἐντεῦθεν καὶ τὰ πετό-
μενα ἐν τῇ ζώνῃ τῆς ἀτμοσφαίρας πτηνὰ ὀνομάζονται πετεινὰ τοῦ

οὐρανοῦ)· μετηνέχθη λοιπὸν εἰς κρύφιον χῶρον γήινον, ἔνθα θὰ παραμείνη ἐν ἡσυχίᾳ σωματικῇ καὶ ψυχικῇ, μέχρις οὐ κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου ἐπανεμφανισθῆ εἰς τὴν γῆν, ἵνα πληρώσῃ τοῦ θανάτου τὸ χρέος, διότι ὁ Θεός, κατὰ τὰς ἀνεξηρευνήτους Αὐτοῦ βουλὰς, ἀνέβαλε μὲν ἀπλῶς τὸν τοῦ θανάτου του χρόνον, δὲν ἀπῆλλαξεν ὅμως ὅλως αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ. Ἐν ᾧ ὁ Σωτὴρ ἐνίκησε τὸν θάνατον καὶ διὰ τῆς ἐνδόξου Αὐτοῦ ἀναστάσεως ἐθανάτωσεν αὐτόν, ἐν δὲ τῇ ἀναλήψει ἐφάνερωσε τὴν δόξαν τῆς Ἐαυτοῦ ἀναστάσεως. Δέον ἐξ ἄλλου ἐνταῦθα νὰ σημειωθῆ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἡλίας ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν ἐφ' ἄρματος, εἰς ἐνδειξιν τοῦ ὅτι, ὡς ἄνθρωπος, εἶχεν ἀνάγκην ἐξωτερικῶν λύσεων. Τοῦτο δὲ παρεσκευάσαν δι' αὐτὸν οἱ ἄγγελοι, ὅταν ἀνῆρχετο εἰς τὸν οὐρανόν· ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν ἠδύνατο ν' ἀναληφθῆ, μὴ ἐπιτρεπούσης αὐτῷ τῆς φυσικῆς ἀσθενείας ν' ἀποστῆ ἀπὸ τῆς γῆς. Ἐν ᾧ ὁ Σωτὴρ δὲν εἶχεν ἀνάγκην μήτε ἄρματος, μήτε ἀγγέλων· αὐτὸς ὡν ὁ Δημιουργός, ἰδίᾳ δυνάμει ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, διότι ἐπέστρεψεν ὅθεν καὶ προῆλθεν, εἰσῆλθεν ἐκεῖ ὅπου πρὸ αἰῶνων παρέμεινε· βεβαίως ἀνελήφθη κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ τὴν θεότητα ὅμως ἦτο κύριος καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς). Ἡ παρατήρησις αὕτη περὶ τῆς οὐσιώδους διακρίσεως τοῦ χαρακτῆρος τῶν δύο τούτων ἀναλήψεων, τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ καὶ τοῦ Σωτῆρος, ἐπικαίρως χρησιμοποιεῖται κατ' ἐκείνων ὅσοι τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ ἐρμηνεύουσιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς μετενσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς σῶμα ἀστρικόν ἢ τι ἕτερον. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς οἰανδήποτε τοιαύτην ἢ ἄλλην διδασκαλίαν, ἢ Ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ διδάσκει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναληφθεὶς ἐκάθησεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἦτοι καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην Του φύσιν, τὴν ἀπὸ τῆς θεότητος ἀχώριστον πλέον, τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς ἀπέκτησε δύναμιν, δόξαν καὶ περὶ τοῦ κόσμου πρόνοιαν.

Ἀναλαμβάνομενον τὸν Κύριον οἱ μαθηταὶ «προσκυνήσαντες ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης». Συνήθως ὁ ἀποχωρισμὸς συνοδεύεται ὑπὸ αἰσθήματος θλίψεως, καὶ οἱ ἀπόστολοι δ' ἄλλοτε ἐπὶ μόνῃ τῇ προρρήσει τοῦ μέλλοντος κατεθλίβησαν (Ἰωάν. ις' 6)· κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ἀπ' ἐναντίας, ἔχαιρον, διότι δὲν ἦσαν πλέον οἱ πρότερον ἀφώτιστοι καὶ ἀδαεῖς τῶν κατὰ τὸν Χριστὸν μαθηταί, ἀλλά, τελείως δεδιδαχμένοι, πλήρεις πίστεως πρὸς τὸν ἀναστάντα καὶ πλήρεις θάρρους ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ θανάτου διὰ τῆς ἀναστάσεως καταθείσει νίκη καὶ ἐπὶ τῇ διανοίξει τῶν οὐρανίων θυρῶν εἰς τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας. Ἄλλ' ἔχαιρον οἱ μαθηταὶ καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι ὁ ἀναλαμβάνομενος Χριστὸς ὑπέσχετο τὴν ἀποστολὴν τοῦ Παρακλήτου εἰς περαιτέρω ἐνίσχυσιν ἐν τῇ μελλούσῃ δράσει των, ἀλλὰ καὶ ὅτι, καθ'

ἃ οἱ ἄγγελοι εὐηγγελίσαντο, ὁ Ἰησοῦς θὰ ἐπανέλθῃ—κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν—(Πράξ. α' 11. Ἰωάν. ιδ' 19).

Ἐν τοιαύτῃ χαρᾷ οἱ μαθηταὶ «ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν». Τὸ «διὰ παντὸς» περιλαμβάνει, βεβαίως, τὸ μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς χρονικὸν διάστημα, καθ' ἣν ἐπληρώθη ἡ ἐπαγγελία τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καθ' ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον οἱ μαθηταὶ ἐν προσευχῇ, δεήσει, εὐχαριστίᾳ, δοξολογίᾳ καὶ προσδοκίᾳ προητοιμαζόν καὶ προηυτρέπιζον ἑαυτοὺς εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Παρακλήτου, ἀπὸ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ὁποίου καὶ ἤρξατο ἡ τῆς ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἱστορικὴ ζωὴ. Ταῦτα τῆς ζωῆς τὴν ἀρχήν, ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπὶ γῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας, ἱστορεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, οἷονεὶ συνεχίζων τὸ ὑπ' αὐτοῦ συγγεγραμμένον Εὐαγγέλιον ἀπὸ τοῦ σημείου, εἰς ὃ καταλλεῖ αὐτό. Διὰ τῆς λέξεως ἱε ρ ὀ ν νοῦ, βεβαίως, ὁ εὐαγγελιστὴς τὸν ἰουδαϊκὸν ἐν Ἱερουσαλὺμ ἰσχυρῶς ἀντιθέτως ὁ αὐτὸς ὅμως ἐν ταῖς Πράξεσι λέγει, ὅτι οἱ μαθηταὶ, ἐπιστρέψαντες ἐκ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ, «ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῶν, οὗ ἦσαν καταμένοντες» πάντες οἱ μάρτυρες τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου, καὶ «προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει» (α' 13-14). Ταῦτα σημαίνουσι, ὅτι τὸ «διὰ παντὸς» δὲν πρέπει νὰ ἐκληθῇ κατὰ κυριολεξίαν καὶ κατὰ γράμμα, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσκαρτερῶσι διαρκῶς ἐν τῷ ναῷ, ἀφοῦ καὶ λογικῶς μὲν τοῦτο εἶναι ἀπαράδεκτον, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς ἀσύστατον; τοῦ ναοῦ ὄντος ἠνεωγμένου μόνον κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας, ἐξ ἄλλου δὲ ρητῶς ἀναφέρεται ἐν ταῖς Πράξεσι, ὅτι ἦσαν καταμένοντες ἐν τῷ ὑπερῶν. Ὁφείλομεν λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ τακτικῶς μὲν κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας παρῆσαν προσευχόμενοι ἐν τῷ ναῷ, καθ' ὅλον δὲ τὸν λοιπὸν χρόνον ἐν προσευχῇ καὶ δεήσει προσκαρτέρουσαν ἐν τῷ ὑπερῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο πάντως τὸ ἀνώγειον ἐκεῖνο, ἐν τῷ ὁποίῳ συνέφαγεν ὁ Ἰησοῦς τὸν τελευταῖον μυστικὸν δεῖπνον μετὰ τῶν μαθητῶν του (Μάρκ. ιγ' 15· Λουκ. κβ' 12). Ποῖοι δὲ ἦσαν οἱ ὁμοθυμαδὸν προσκαρτεροῦντες ἀνεφέρει λεπτομερῶς ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων (α' 13-15).

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

«Κατενώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν· τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ὑπὲρ ὑμῶν οἰκοδομῆς».

(Β' Κορινθ. 12, 19)

ΔΙΑ ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

1ον

Εἰς τὴν ΙΔ' Κυριακὴν Λουκᾶ

(22 Ἰανουαρίου 1956)

«Καὶ ἐβόηος λέγων· Ἰησοῦ,
νὴς Δαυὶδ, ἐλέησόν με».
(Λουκ. 81,38)

Τὰ μάτια τοῦ σώματος δὲν τὸν βοηθοῦσαν, διὰ τὰ ἴδη καὶ τὰ γνωρίση τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Ἐν τούτοις, ἀπὸ τὰ λόγια του αὐτά, φαίνεται, ὅτι εἶναι πληροφορημένος περὶ τοῦ Κυρίου, καὶ δὴ ὅτι ἔχει πιστεύσει ἤδη εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Δὲν ἀκούετε πῶς Τὸν ὀνομάζει; «Ἰησοῦ, γιὰ Δαυὶδ, ἐλέησόν με». Αὐτὴ ἡ προσφώνησις μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ τυφλὸς ἐκεῖνος τῆς Ἱερικῶ εἶχε ἀσχοληθῆ μετὰ τὴν φήμην τοῦ Κυρίου, εἶχε ζητήσει καὶ λάβει πληροφορίας καὶ εἶχε πιστεύσει ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπόγονος τοῦ Δαυὶδ, ὁ ἀναμενόμενος ὡς Σωτὴρ τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο, μόλις ἀντιλαμβάνεται ὅτι πλησιάζει ὁ Κύριος, φωνάζει· «Ἰησοῦ, γιὰ Δαυὶδ, ἐλέησόν με». Καθ' ὃν χρόνον ἄλλοι, με ὀρθάνοικτα τὰ μάτια, αὐτοὶ ποὺ ἐβλεπαν ἰδίους ὄμμασι τὴν προσωπικότητα τοῦ Κυρίου καὶ τὰ θαύματα ποὺ ἐγίνοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, δὲν ἄνοιγαν τὰ μάτια τῆς πίστεως, ἀλλὰ ἔμεναν μετὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ μετὰ τὰς ὑποβλέψεις των, (ὅπως οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι), ἕνας τυφλὸς παρουσιάζεται μετὰ τὸ φῶς τῆς πίστεως πλήρες καὶ ἀπλετον. Αὐτὸ τὸ γεγονός, ἀγαπητοί, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ πίστις καὶ ἡ ἐν γένει θρησκευτικὴ δὲν εἶναι ζήτημα τῆς πληροφορίας τῶν αἰσθησέων. Περὶ αὐτοῦ ἄς εἶναι σήμερον ὁ λόγος.

1. Εἶναι γνωστὴ ἡ περίπτωσις τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ, ὁ ὁποῖος, ἐνώπιον τῶν συμμαθητῶν του, ποὺ ἦσαν πλήρεις χαρᾶς διότι εἶδαν τὸν ἀναστάντα Κύριον, διετύπωσε μίαν ἀπαιτήσιν, ὅχι δικαιολογημένην· «ἐάν μὴ ἴδω... οὐ μὴ πιστεύσω». Καὶ δὴ· «ἐάν μὴ... βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖράν μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω». Εἶναι τὰ λόγια αὐτὰ ἔκφρασις τῆς ἀδικαιολογήτου ἀπαιτήσεως πολλῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι νομίζουν, ὅτι διὰ τῆς πληροφορίας τῶν αἰσθησέων πρέπει νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν πίστιν. Ἄλλ' ὁ Κύριος ἤλεγξε τὸν Θωμᾶν καὶ τοῦ εἶπε τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο· «ὅτι ἐώρακάς με πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες». Σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε· δὲν εἶναι ὀρθὴ αὐτὴ ἡ ἀπαιτήσις σου. Συγκυριαβαίνα μὲν πρὸς τὴν ἐκφραστῆσαν ἐπιθυμίαν σου, ἀλλὰ γνώριζε πάντως, ὅτι εἶναι «μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες».

Ἄς ἐνθυμηθῶμε ἀκόμη, ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου, τὴν παράκλησιν ποὺ διετύπωσεν ὁ πλούσιος, νὰ σταλῆ ὁ Λάζαρος διὰ νὰ πληροφορήσῃ τοὺς ἐπιζῶντας ἀδελφούς του, ὅτι ὑπάρχει μετὰ θάνατον ζωὴ καὶ κρίσις. Καὶ ἄς προσέξωμεν τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀβραάμ, ὅτι τέτοια πράγματα δὲν γίνονται. «Ἐχουσι Μωσῆα καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν». Ἐχουν εἰς τὴν διάθεσίν των οἱ ἄνθρωποι τὸν γραπτὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, νὰ εἶπῃ, ὅτι θὰ ἔχη μεγαλειτέραν βαρύτητα, «ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ», καὶ τὸν ἴδουν καὶ τὸν ἀκούσουν οἱ ἐπιζῶντες. Ἐλαβεν ὁμως τὴν ἀπάντησιν, ὅτι «εἰ Μωσῆος καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ πεισθήσονται». Ὁ ἄνθρωπος, δηλαδὴ, ποὺ δὲν ἀκούει τὸν Θεόν, ὁμιλοῦντα διὰ τοῦ Νόμου Του, καὶ ἂν ἐκ νεκρῶν κανεὶς ἀναστῆ, πάλιν δὲν θὰ πιστεύσῃ, ἀλλὰ θὰ εὕρη τρόπον νὰ ἐρμηνεύσῃ διαφορητικὰ τὸ θαῦμα. Μήπως

δὲν συνέβη τοῦτο μὲ τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν ἔφθασαν νὰ λέγουν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι «ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια»;

2. Ἔτσι εἶναι, ἀγαπητοί· ἄλλη ἢ πληροφορία τῶν αἰσθήσεων καὶ ἄλλα τὰ πλαίσια τῆς πίστεως. Ἡ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα εἶναι δύο μέσα τῆς ἐπιστήμης, διὰ τῶν ὁποίων ὀδηγοῦνται οἱ ἄνθρωποι εἰς γνώσεις πολλὰς, ὀρμώμενοι ὁμῶς ἐκ τῶν φυσικῶν δεδομένων καὶ κινουμένοι ἐντὸς τῶν φυσικῶν πλαισίων. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω ἢ χρῆσις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων αὐτῶν. Πέραν τῶν φυσικῶν ὁρίων ἔχει τὸν λόγον ἡ κτηρίζονται) γεγονότα. Ἐάν εἰς τὴν καθημερινὴν μας ζωὴν δὲν μπορούμε νὰ κινηθοῦμε χωρὶς νὰ δίδωμεν συνεχῶς πίστιν εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν συνανθρώπων μας· καὶ ἐάν οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες, διὰ νὰ προχωρήσουν, στηρίζονται ἀναγκαστικῶς εἰς τὸ ἀξίωσιμον τῶν προηγουμένων ἐρευνητῶν εἶναι προφανές, ὅτι δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀποβληθῇ ἀξίωσις ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἢ πίστις. Καὶ εἶναι οὐτοπία καὶ χίμαιρα ἡ ἀξίωσις περὶ ἀμέσου πάντοτε πληροφωρίας μας, διὰ τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἐξ ἰδίας ἡμῶν ἀντιλήψεως, διὰ ζητήματα συνήθως ὑπερκόσμια. Εἶναι, ἐπομένως, «προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις» τὰ λεγόμενα πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ἐπορρίψεως τῆς πίστεως, ὡς ξένης πρὸς τὴν πληροφορίαν τῶν αἰσθήσεων.

Τὰ πραγματικὰ αἷτια τῆς ἀρνήσεως τῆς πίστεως εἶναι ἄλλα. Ὅχι σπανίως ἕνας ὑπερτροφικὸς ἐγωϊσμὸς κάνει πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ ἔχουν μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν τους καὶ νὰ φρονοῦν ὅτι μέτρον τῶν πάντων εἶναι ἡ κρίσις των. Ὁρθολογισμὸς λέγεται τὸ σύνθημα τοῦ διατείνεται ὅτι κριτήριον τῆς ἀληθείας εἶναι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσον ὁμῶς καὶ ἂν λέγεται «ὀρθολογισμὸς», δὲν εἶναι πράγματι ὀρθὸς ὁ συλλογισμὸς, κατὰ τὸν ὁποῖον δ,τι δὲν συλλαμβάνει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνύπαρκτον ἢ παράλογον. Πολλὰ ζητήματα, ὅσα ἰδίως ἡ πίστις ἀποκαλύπτει, ὑπέκκινται τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἂν κατορθώῃ ἡ διάνοιά μας νὰ εὐρίσκῃ καὶ κατανοῇ ὀρισμένας ἀληθείας, τὸ πλήρωμα ὁμῶς τῆς ἀληθείας εἶναι ἀπέραντον, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ συλλάβῃ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια. Ὑφίσταται ἐπομένως κενὸν μέγα εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, τὸ ὁποῖον μόνῃ ἢ πίστις δύναται νὰ πληρώσῃ.

Ἐκτὸς ὁμῶς τοῦ ἐγωϊσμοῦ, καὶ ὀρισμένες ἀδυναμίες, οἱ ὁποῖες ἔχουν κατορθώσει νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργοῦν κατάστασιν ἐσωτερικῆς διαφθορᾶς, ἕνεκα τῆς ὁποίας αἱ λέξεις «μὴ» καὶ «οὐ» τῶν ἀπαγορευτικῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ φαίνονται ὀχληραὶ καὶ δυσάρεστοι· καὶ εἰς αἱ ἀντιδρασίαν, ἔρχεται, ὡς ἀπὸ μηχανῆς, ἡ σκέψις καὶ ὁ λογισμὸς τῆς ἀπιστίας. «Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔστι Θεός». Ὅχι κατόπιν συλλογισμοῦ καὶ ἐν ψυχρῷ, ἀλλὰ ἀναλόγως τοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκάστου, προκύπτει ἐσῶθεν ἡ πληροφορία τῆς πίστεως ἢ ἡ διάθεσις τῆς ἀπιστίας. Ἄν ἔλλειπαν τὰ «μὴ» καὶ τὰ «οὐ» ἀπὸ ὀρισμένας ἐντολάς τοῦ Κυρίου, ὅλαι αἱ διδασχαὶ Του θὰ ἐγίνοντο ἀσφαλῶς δεκτὰ ἀσύζητῆ. Διότι, εἰς τὴν πραγματικότητά, δὲν εἶναι τὰ δογματικὰ ζητήματα τοῦ δυσκολεῖον τὴν πίστιν, ἀλλὰ τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀθετήσεως αὐτῶν ἐλεγχοὶ τῆς συνειδήσεως.

3. Ὅτ᾽ ἔπρεπε ἐν τούτοις ὀλίγας λέξεις νὰ προσθέσωμεν ἀκόμη, διὰ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ συμβολὴ τῶν αἰσθήσεων εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν θρησκευτικότητά δὲν εἶναι πάντοτε θετικῆ. Πολλὰς φορές, διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων, εἰσάγονται εἰς τὴν ψυχὴν ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς τὸ κακόν· καὶ γίνονται αἱ αἰσθήσεις θυρίδες, διὰ τῶν ὁποίων εἰσέρχεται τὸ κακόν, ὅπως λέγει χαρακτηριστικὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· «ἀνέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων ὑμῶν»

(Ίερεμ. 9,21). Θυρίδας ἔνοοι τὰς αἰσθήσεις μας. Διὰ μέσου αὐτῶν τ. ζ. ἔρχεται τὸ κακόν, διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἐσωτερικὴν κατάκτησιν. Εἰδικώτερον διὰ τὰ μάτια ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἕνας χαρακτηρισμός, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει μέγα μέρος τῶν ἐπιθυμιῶν, ποὺ λέγεται «ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν». Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀχόρταστο καὶ ὁδηγεῖ ὄχι μόνον τὸ βλέμμα ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν στὸ κακόν. Ἄπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ πίστις δὲν προάγεται διὰ τῆς πληροφορίας τῶν αἰσθήσεων.

Πῶς νὰ παραλείψωμεν, ἐν τέλει, τὴν ἐπιγραμματικὴν φράσιν τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέγει: «ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίξῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν»; Δὲν θέλει βεβαίως νὰ εἴπῃ νὰ βγάλῃ κανεὶς τὸ μάτι του, ἀλλ' ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ὀφείλει ὁ Χριστιανὸς νὰ φυλάσσεται ἐκ τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν σκανδαλισμῶν ποὺ προσβάλλουν τὰς αἰσθήσεις καὶ ζημιώνουν πνευματικῶς τὸν ἄνθρωπον.

Ἀγαπητοί, τὴν ὁδὸν τῆς πίστεως θὰ τὴν εὐρώμεν διὰ τῆς συμμορφώσεως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι ζῶμεν χριστιανικὰ, ἡ πίστις αὐξάνει. Καὶ ὅσοι αὐξάνει ἡ πίστις, τόσοι πὺρ χριστιανικὰ ζῆ ὁ ἄνθρωπος. Εἶναι ἀνάλογα μεταξὺ τῶν (ὅπως λένε οἱ μαθητικοὶ) τὰ δύο ταῦτα. Αὐτὴ ἡ ἀμοιβαίότης ζωῆς καὶ πίστεως χριστιανικῆς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε εἰς τὴν ζωὴν μας· καὶ τότε, διὰ τῆς πίστεως καὶ διὰ τῆς ζωῆς μας θὰ ὁδηγηθῶμεν εἰς ἐκεῖνα «ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη».

2ov

Εἰς τὴν ΙΔ' Κυριακὴν Ματθαίου (28 Ἰανουαρίου 1956)

«Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε
γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ».

(Ματθ. 22,2)

Κατ' ἐπανάληψιν ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡ εἰκὼν τοῦ γάμου, προκειμένου νὰ ὁμιλήσῃ προκαταβολικῶς περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Αὐτὸ μᾶς βοηθεῖ νὰ ἐνοησῶμεν πόσον ὑψηλὸν θεωρεῖ ὁ Χριστὸς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῖ τὴν χαρωπὴν τοῦ γάμου εἰκόνα πρὸς παρομοίωσιν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς διαφόρους κοσμικὰς περὶ γάμου ἀντιλήψεις, ὁ Κύριος τὸ τοποθετεῖ τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς περιωπὴν πολὺ ὑψηλὴν καὶ ἁγίαν. Καὶ εἶνα εὐκαιρὸν νὰ ἐκθέσωμεν σήμερον τὸ ζήτημα αὐτὸ πρὸς ὑμᾶς, ἐξ ἀφορμῆς τῆς περὶ τοῦ γάμου παραβολῆς τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ ἐξάρωμεν τὸ ὕψος τοῦ ἀφ' ἑνός, νὰ ἀναφέρωμεν δὲ ἀφ' ἑτέρου, τὰς σχετικὰς ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν.

1. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀνάγει τὴν ἀρχὴν του μέσα εἰς τὸν Παράδεισον, ὅπου τὸ πρῶτον ζεῦγος ἀπετέλεσαν οἱ πρωτόπλαστοι καὶ Νυμφαγωγὸς αὐτῶν ἐγένετο Αὐτὸς ὁ Θεός. Παραστατικὰ, εἰς τὰς πρώτας σελίδας τῆς Βίβλου, ὁ Θεὸς ἀνομολογεῖ τὴν ἀνάγκην συντρόφου εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ λέγει: «οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον ἐπὶ τῆς γῆς· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν». Καὶ μέσα στὸν Παράδεισον ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴν πλήρη ἀπόλαυσιν τῆς εὐτυχίας, ὅταν εἶναι μόνος. Διὰ τοῦτο τοῦ διδοὶ ὁ Θεὸς σύντροφον καὶ βοηθὸν τῆς ζωῆς. Καὶ προχωρεῖ ὁ Θεός, καὶ περιγράφει ἡ Γένεσις ὅτι «ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ... καὶ

φκοδόμησεν ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα». Ἀσφαλῶς ἡ περιγραφικὴ αὐτὴ ἐξιστόρησις δὲν πρέπει νὰ ἐκκληθῆ κατὰ λέξιν, διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ κόψῃ τμημα τοῦ ἀνδρός, διὰ νὰ πλάσῃ τὴν γυναῖκα. Ἀλλ' ἔχει σκοπὸν ἡ τόσον παραστατικὴ αὐτὴ εἰκὼν νὰ ὑπογραμμίσῃ τὸ ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀναπό- νη ὑπογραμμίσῃ τὸ ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀναπό- νη ὑπογραμμίσῃ τὸ ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀναπό- σπαστον μέρος, τὸ «ἔτερον ἡμῶν», ὅπως λέγεται, ἰσότημος δὲ πρὸς αὐτόν. Δὲν ἐπλάσθη οὔτε ἀπὸ τὴν κεφαλὴν, ἀλλ' οὔτε ἀπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἀνδρός, διὰ νὰ μὴ εἶναι οὔτε αὐθέντης οὔτε δούλη τοῦ ἀνδρός. Φέρεται πλασθεῖσα ἀπὸ τὴν πλευρὰν, οἶονεὶ ὡς συμπαραστατὶς καὶ συμβοηθός.

Ὁ Νυμφαγωγὸς Θεὸς παρουσίασεν εἰς τὸν Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα καὶ ὁ Ἀδὰμ, ἀντικρύσας αὐτὴν εἶπε: «τοῦτο νῦν ὄστουν ἐκ τῶν ὄστων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου» καὶ ὠμολόγησε τοιουτοτρόπως, ὅτι πράγματι ἡ γυναῖκα εἶναι τόσον ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἀνδρός, ὥστε τὴν αἰσθάνεται ὄστουν ἐκ τῶν ὄστων του καὶ σάρκα ἐκ τῆς σαρκός του. Εὐλογῶν δὲ ὁ Θεὸς τὴν ἔνωσιν τοῦ πρώτου ἀνθρωπίνου ζεύγους, εἶπε μυσταγωγικῶς: «αὐξά- νεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν».

2. Εἰς τὰς πρώτας αὐτὰς ἀγιογραφικὰς πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι ὄντως τοποθετοῦν τὸν γάμον εἰς ἀτμόσφαιραν ἀγιότητος, προστίθενται κατόπιν ρηταὶ εὐαγγελικαὶ μαρτυραὶ, αἱ ὁποῖαι προσθέτουσιν αἴγλην καὶ ἱερότητα εἰς τὸν θεσμόν αὐτόν.

Ἰδοὺ ὁ Κύριος, ὅταν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, τονίζων τὴν ἱερότητα τοῦ γάμου καὶ διακηρύσσων τὸ μόνιμον καὶ ἀδιάλυτον αὐτοῦ, εἶπε χαρακτηριστικῶς ὅτι «ὁ Θεὸς συνέζευξεν» ἕκαστον ζεῦγος καί, διὰ τοῦτο, «οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζεται». Καί, ἔπειτα, δὲν ἀπαξιοῖ ὁ Κύριος νὰ παρευρεθῆ εἰς τὸν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμον. Ὅχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ γάμου ἦτο κατάλληλος, διὰ νὰ ἐγκαινιάσῃ τὴν θαυμα- στουργικὴν τοῦ ἐνέργειαν, διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον. Τόσον δὲ μὲ τὴν αὐτοπρόσωπον παρουσίαν Του, ὅσον καὶ μὲ τὴν θαυματουργὸν συμ- παράστασιν Του ἐξύψωσε καὶ ἠλόγησεν ἐξαιρετικῶς τὸν ἱερὸν τοῦτον θεσμόν. Καὶ ἔρχεται κατόπιν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, διὰ νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν πρόκειται πλεόν περὶ πράγματος ἀνθρωπίνου, ἀλλ' ὅτι «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν»· καὶ δὴ τόσον μέγα, ὥστε ὁ Παῦλος προσθέτει: «ἐγὼ δὲ λέγω, εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν». Τόσον δηλαδὴ μεγάλο καὶ ἱερὸν εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ὥστε μόνον μίαν εἰκόνα εὐρίσκει κατάλληλον, διὰ νὰ τὸ παρο- μοιάσῃ, τὴν εἰκόνα καὶ τὴν σχέσιν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅσον ὑψηλὴ καὶ ἁγία εἶναι ἡ σχέσις τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τόσον ὑψηλὰ τοποθετεῖται, λέγει ὁ Παῦλος, ἡ μεταξύ τοῦ ἐγγάμου ζεύγους σχέσις.

Ἰδοὺ λοιπὸν μὲ ποίαν ἱερότητα παρουσιάζει τὸν γάμον ἡ χριστιανικὴ ἡμῶν θρησκεία.

3. Οἱ δὲ χριστιανοί, οἱ θεωρούμενοι ὅτι πιστεῦον εἰς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν; ὦ αὐτοί! πολὺ διαφορετικὰ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀντιλαμβάνονται τὸν γάμον καὶ τὸν καταβιβάζουσι πολὺ χαμηλά. Διὰ τοῦτο καὶ διέρχεται κρίσιν ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια. Καὶ εἶναι, ἐπομένως, καθήκον τοῦ ἀμβωνος νὰ δια- μαρτυρηθῆ, νὰ δεῖξῃ τὰ αἰτία τῆς κρίσεως καὶ νὰ διαφωτίσῃ σχετικῶς τοὺς πιστοὺς. Ἀφίνομεν κατὰ μέρος τὴν περίπτωσιν ἀνθρώπων πού μετῶν, χωρὶς λόγον καὶ χωρὶς σκοπὸν, μακρὰν τῆς οἰκογενείας καὶ ἀδιαφοροῦν τελειῶς διὰ τὸν γάμον. Δὲν πρόκειται, βέβαια, δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, δι' ἓνα ἀνώτερον σκοπὸν, ἀκολουθοῦν τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγάμου βίου, οὔτε δι' ἐκείνους πού καλύθονται ἐξ ἀνυπερβλήτων ἐμποδίων. Ἀλλὰ πρόκειται διὰ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι προ- τιμοῦν τὴν ἄκαρτη, τὴν «ρέμπελη» ζωή. Προτιμοῦν τὰ ὄργια τῶν λεγομένων ἀπολαύσεων καὶ ἀποφεύγουσιν τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν ἀδικαιολογητῶς. Κατα-

φρονούν τὸν γάμον, δὲν σκέπτονται ὅτι εἶναι καὶ δι' αὐτοὺς κλήσις ὑψηλῆ. Δὲν κατανοοῦν, ὅτι πρόκειται περὶ ζωῆς πλήρους χαρᾶς καὶ δημιουργίας καὶ τρέπονται (ἢ μᾶλλον ἐκτρέπονται) πρὸς ἄτακτον συνήθως ζῶην, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκουν εἰς τὴν ἀρχὴν κάποιαν μέθην καὶ ὕστερα τὸν κόρον καὶ τὴν φθοράν.

Ἄλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, βαδίζοντες πρὸς τὸν γάμον, προχωροῦν μὲ σκέψεις ποῦ μαρτυροῦν ὅτι δὲν κατανοοῦν, ὅτι πρόκειται περὶ μυστηρίου, περὶ «θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου» κοινωνίας, ὅπως λέγουν οἱ νομικοί. Συνδέουν πολλοὶ τὸν γάμον μὲ μίαν ἀκατάσχετον συναλλαγὴν. Ὡς πρώτη των βλέψις τίθεται τὸ χρῆμα, ἢ προίξ, αἱ ὑλικαὶ ἀπαιτήσεις, καὶ παραθεωρεῖται ἡ ἀναζήτησις χαρακτῆρος χριστιανικοῦ. Τίθεται ὡς βᾶσις καὶ θεμέλιον ἡ ψυχρὰ ὕλη, τὸ χρῆμα καὶ μόνον. Πρόσωπα δυνάμενα νὰ ἀποτελέσουν ἄριστον καὶ ιδεώδη σύντροφον τοῦ βίου παραμένουν εἰς τὸ περιθώριον, διότι ἐν τῇ παλάμῃ των δὲν διακρίνονται περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα χρυσιζόντα νομίσματα. Καὶ ἔπειτα, πόσα προβλήματα δημιουργοῦνται! Ἐπέρχεται, τόσο συνήθως εἰς τὴν ἐποχὴν μας, τὸ ναυάγιον τῆς οἰκογενείας, διότι οἱ χριστιανοὶ μας δὲν ἐξετίμησαν τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν ποῦ ἐξασφαλίζει ὁ γάμος, ὅταν ἔχη τὰς δεούσας πνευματικὰς προϋποθέσεις, ἀλλ' ἐκλαμβάνουν τὸ πρᾶγμα ὡς συνήθη ἐμπορίαν καὶ ἔταιρίαν, μὲ διακινδυνεύοντα κέρδη ἢ ζημίαις καὶ ὑπόκειμένην πολλὰκις εἰς διάλυσιν.

Εἰς ἄλλους ὁ γάμος φαίνεται ὡς ἔνωσις προσώπων συνδεομένων ἀπλῶς μὲ μίαν συναισθηματικὴν ἀμοιβαίότητα (ἢ καὶ περιπέτειαν) καὶ νομίζουσι, ὅτι ἡ συναισθηματικὴς μόνη εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐτυχίαν. Δὲν διδάσκονται ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν, ὅτι ἡ περίπτωσις αὐτῇ ἐξελίσσεται συνήθως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε καταντᾷ τὴν ζῶην ἀνυπόφορον καὶ δὲν ὀδηγεῖ, εἰμὴ σπανίως, πρὸς ἐπιτυχῆ καὶ εὐτυχῆ οἰκογενειακὸν βίον.

Καὶ ἔπειτα ὑπάρχουν καὶ οἱ σκεπτόμενοι κατὰ τρόπον ἐγκληματικόν. Ἄν ἐπιτύχη, ἐπέτυχε. Ἄν ὄχι, τὸν διαλύομεν. Πλήρης καταρράκωσις τῆς ἐννοίας τοῦ γάμου! Ὁ γάμος δὲν εἶναι μόνον σωμάτων ἔνωσις, πρὸς διαιώνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ψυχικὴ ἔνωσις, ἡ ὁποία ὅταν δὲν ὑπάρχη, ὁ γάμος εἶναι ἀρχὴ δεινῶν καὶ ὀδίνων.

Ἄλλὰ τὸ θέμα, ἀγαπητοί, ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε, λόγῳ τῆς σοβαρότητός του δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὰ ὅρια μιᾶς συντόμου ὁμιλίας, ὅπως ἡ παρούσα. Καταλήγοντες, ἐπομένως, ἀρκοῦμεθα νὰ τονίσωμεν αὐτὴν τὴν ἀντίθεσιν, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν γάμον. Ἡ μὲν χριστιανικὴ διδασκαλία θέτει τὸν γάμον εἰς ὑψίστην περιωπὴν, οἱ δὲ χριστιανοὶ τὸν καταβιβάζουν τόσο χαμηλά. Ἐπιβάλλεται, διὰ τοῦτο, ἡ διόρθωσις τοῦ προσανατολισμοῦ πολλῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν γάμον. Καὶ πρέπει οἱ γονεῖς νὰ κατευθύνουν τὰ τέκνα των πρὸς τὰς ἐκτεθειὰς περὶ γάμου χριστιανικὰς ἀπόψεις καὶ νὰ γίνῃ, γενικώτερον πλέον, συνείδησις μέσα στὴν κοινωνίαν, ὅτι πρόκειται περὶ θεσμοῦ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἱδρυσεν, περὶ ἐνώσεως ψυχῶν, καὶ περὶ μονίμου συγκληρώσεως τῆς εὐτυχίας καὶ χαρᾶς ὅτι πρόκειται περὶ τῆς εὐγενεστέρως τῶν χαρῶν ποῦ ὁ κόσμος ἐπὶ τῆς γῆς γεύεται, καὶ ἡ ὁποία, ὡς ἐν ἀρχῇ εἵπομεν, εἶναι μία ἐκ τῶν παραβολικῶν εἰκόνων τοῦ Κυρίου, αἱ ὁποῖαι προεικονίζουν καὶ προαναγγέλλουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

3ον

Εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας (30 Ἰανουαρίου 1956)

Κοινὴ ἑορτὴν καὶ πανήγυριν, εἰς μνήμην τῶν τριῶν μεγίστων φωστῆρων τῆς τρισηλίου Θεότητος, ἄγει σήμερον ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ αἱ ἰδιαιτέρας ἑορταὶ δι' ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Δὲν ὕφιστατο δὲ

κατὰ τὴν πρώτην χιλιετίαν τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἡ κοινὴ αὐτῆς ἑορτὴ. Εἶναι γέννημα τῶν ἀρχῶν τῆς δευτέρας χιλιετίας.

1. Καὶ ἰδοὺ οἱ λόγοι οἱ συντελέσαντες εἰς τὸν κοινὸν τοῦτον ἑορτασμόν. Κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, συζήτησις πολλὴ καὶ φιλονεικία ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, περὶ τοῦ ποῖος ἀρὰ γε εἰ τῶν τριῶν τούτων Ἱεραρχῶν πρέπει νὰ θεωρεῖται ἀνώτερος τῶν δύο ἄλλων. Οἱ μὲν ἔδιδον τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Μέγαν Βασιλείον, ὡς διακρινόμενον ὄχι μόνον διὰ θεολογικὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς περισπουδάστους μελέτας του, διὰ τῶν ὁποίων ἠρεῦνα «τὴν φύσιν τῶν ὄντων». Ἄλλοι ὑπεγράμμιζον τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν δεινότητα τοῦ Γρηγορίου πρὸς κατοχύρωσιν τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ (ἐξ ὧν καὶ θεολόγος ὠνομάσθη). Καὶ ἄλλοι ἐθαύμαζον τὴν ἄφθαστον ρητορείαν τοῦ Ἰωάννου, τοῦ ἐπὶ τούτῳ ὀνομασθέντος Χρυσοστόμου, καὶ τὸν πλοῦτον τῶν συγγραμμάτων του. Εἰς τρεῖς λοιπὸν μερίδας ἦσαν διηρημένοι οἱ χριστιανοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως: Βασιλεῖται—Γρηγορίται—Ἰωαννῖται. Ἡ κατάστασις αὐτῆ ὑπενθυμίζει ἀσφαλῶς τὰ ὅσα συνέβηον ἄλλοτε εἰς τὴν Κόρινθον κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν, τούτεστι τὰ «ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ», διὰ τὰ ὁποῖα ἠκούσθη ὁ δεδικοιολογημένος ἐλεγχος τοῦ ἀποστόλου Παύλου «μεμέρισται ὁ Χριστός».

Πρὸς τερματισμὸν λοιπὸν τῶν ἀσκόπων καὶ ματαίων αὐτῶν ἐρίδων, προνοοῦσα ἡ Ἐκκλησία, καθώρισε τὴν κοινὴν αὐτὴν ἑορτὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ψάλλει καὶ διακηρύσσει ὅτι «οὐκ ἔστι δευτερεῖον ἐν τοῖς τρισὶ», ἀλλ' εἶναι καὶ οἱ Τρεῖς ἐξ Ἰσοῦ μεγάλοι καὶ ἐξ Ἰσοῦ λαμπροὶ φωστῆρες τῆς τρισηλίου θεότητος.

2. Εἶναι, ἐν τούτοις, ἐνδιαφέρουσαι μερικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀναφερθέντων αἰτίων τῆς παρουσίας ἑορτῆς.

Καὶ ἐν πρώτοις, μὲ ποῖα μέτρα καὶ μὲ ποῖα κριτήρια μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποφαινεταί περὶ τοῦ «τίς ἐστὶ μείζων» ἐκ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ; Βεβαίως «ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρους διαφέρει ἐν δόξῃ» (Α' Κορ. 15, 41). Καὶ ἀσφαλῶς ὑπάρχει διαβάθμισις τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγιότητος καὶ, ἀντιστοίχως, διαβάθμισις τῆς ἀμοιβῆς καὶ τῆς δόξης, παρὰ Θεοῦ ὄμως. Διότι δὲν ἔχουν οὐδεμίαν ἑστίαν τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ κριτήρια ἐν προκειμένῳ. Καὶ εἶναι, συνηθέστατα, ἄνευ σημασίας καὶ αὐθαίρετοι αἱ γνωσταὶ διακρίσεις ἡμῶν εἰς τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν λόγων, τῶν ὀνομάτων ποῦ ἐπικρατοῦν κλπ. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἑορταζομένων Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ἐξ Ἰσοῦ βέβαιοι, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς ἔλαμψαν καὶ διὰ τοῦ βίου καὶ διὰ τοῦ λόγου· καὶ διὰ τῆς πλουσίας δράσεως καὶ διὰ τοῦ κηρύγματος· καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ διὰ τῆς διδαχῆς αὐτῶν. Πῶς λοιπὸν νὰ δικαιολογηθῇ οἰαδήποτε διάκρισις μεταξύ αὐτῶν; Ἀλλὰ καὶ ποῖον νόημα θὰ ἔχη μία τοιαύτη διάκρισις; Εἶναι ἀσφαλῶς ἄνευ περιεχομένου. Ἄλλ', ἐπὶ τέλους, ἐπιμένομεν ὁπωσδήποτε εἰς βαθμολόγησιν; Ἄς μεταφέρωμεν τὸ ζήτημα εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Καὶ ἄς ἀναπτύξωμεν μίαν ἀμιλλαν ἐπαινετῆν, ποῖος θὰ προοδεύῃ περισσότερο εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν. Ἐνας τοιοῦτος ζῆλος, μάλιστα, ἔχει νόημα. Ὅσον θέλομεν ἄς ὑψώσωμεν τὴν στάθμην τῶν ἐπιδιώξεών μας, ἄς ἀνεβάξωμεν τὸ «ρεκόρ» τῆς ἠθικῆς μας προόδου. Καὶ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου θὰ μᾶς ἐνισχύη. Καὶ «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς Του μοναὶ πολλαὶ εἰσι», διὰ νὰ δεχθοῦν τοὺς τοιοῦτους ἀγωνιστάς, ἀναλόγως τῆς ἐπιδόσεως ἐκάστου.

3. Ἐξ ἄλλου, οἰαδήποτε ἐκ μέρους μας διάκρισις, ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ, σημαίνει ὅτι λησμονεῖται ἡ θεμελιώδης ἀλήθεια, ὅτι ἕνας εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς πίστεως καὶ τελειωτῆς Ἰησοῦς». Πάντες οἱ πραγματο-

ποιήσαντες κάποιον βαθμὸν ἀγιότητος εἰς τὴν ζωὴν των, διὰ τῆς χάριτος Ἐκείνου τὸ κατάρθωσαν. «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν», εἶπεν ὁ Κύριος. Καὶ εἶναι βασικὸν ὀρθόδοξον φρόνημα, τὸ νὰ ἀποδίδεται εἰς τὸν Χριστὸν ἡ δόξα τῶν ἁγίων. Ὁφείλομεν, δηλαδή, ἐν τῷ προσώπῳ παντὸς ἁγίου, νὰ θαυμάζωμεν ὄχι τόσον τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τὸ καλλιτέχνημα, ἀλλὰ πρωτίστως τὸν Καλλιτέχνην καὶ Δημιουργὸν τοῦ θαύματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀναγεννήσεως· καὶ νὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι «αὕτη ἡ ἀλλοίωσις», ἡ διὰ τῆς ἀγιότητος ἐμφανιζομένη, εἶναι ἔργον «τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου». Ἐν συνεχείᾳ δέ, μεταφέροντες πάλιν τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, θὰ πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν κατὰ πόσον παραδίδομεν ἐκουσίως τὴν προσωπικότητά μας, κυρίως δηλ. τὴν θέλῃσιν μας, εἰς τὴν ἀναγεννητικὴν ἐπίδρασιν τῆς θείας χάριτος ἢ, ἀντιθέτως, κατὰ πόσον ἀντιδρῶμεν εἰς τὸ ἔργον καὶ τὴν χαρὰν τοῦ Σωτῆρός μας. Ὁ βαθμὸς τῆς προόδου καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκάστου θὰ εἶναι ὁ δείκτης πὺθὶ θὰ δεικνύῃ τὸ μέτρον τῆς ἀποδοχῆς ἐκ μέρους μας τοῦ θείου θελήματος καὶ τῆς συνεργασίας ἡμῶν μετὰ τοῦ Κυρίου καὶ τῆς τονώσεως τῆς προσπάθειάς μας («ἐπὶ τῷ ῥήματι Αὐτοῦ»), ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς χάριτος Αὐτοῦ.

4. Τέλος, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζομεν, ὅτι οὐδέποτε καὶ ὑπὸ οὐδενὸς συναισθηματικῷ παράγοντος ἐπιτρέπεται νὰ παρακαλύβεται ἢ νὰ μειώνεται ἡ ὀλόφυχος πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀφοσίωσις μας. Καὶ μέσα στὰ ὠραιότερα αἰσθήματα εὐρίσκει τὸν τρόπον ὁ Σατανᾶς, ὅταν φθάνουν εἰς ὑπερβολάς, νὰ παρεμβάλλῃ κάτι τὸ ἐπιζήμιον. Συμβαίνει δὲ καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν σφαῖραν νὰ δημιουργοῦνται ἄτοποι συναισθηματισμοὶ (ὅπως τότε εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους θαυμαστάς ἐκάστου τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν) καὶ προσκολλήσεις εἰς πρόσωπα καὶ εἰς ἄλλα ἰδιορρυθμικά πρᾶγματα, ἐναντι τῶν ὁποίων ἕνας λιτὸς φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος θὰ προέβαλλε τὴν ἀπαίτησιν νὰ παραμερῶσιν διὰ νὰ μὴ τοῦ ἐμποδίζωσιν τὸν ἥλιον, πᾶς δὲ χριστιανὸς ὀφείλει, κατ' ἀναλογία, νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ εἰς αὐτὰ νὰ τοῦ κλέπτουν τὴν καρδίαν καὶ τὴν ἀγάπην, πού πρέπει νὰ δοθῇ ὀλοκλήρως εἰς τὸν Χριστόν.

Ἄς εὐχηθῶμεν, αἱ ἀλήθειαι αὗται ν' ἀποτελέσουν θετικὸν κέρδος εἰς τοὺς ὁμοψύχους ἑορταστάς Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, διὰ νὰ δικαιωθῇ καὶ πραγματοποιηθῇ ὁ βαθύτερος σκοπὸς τῆς παρουσίας ἑορτῆς.

★

Εἰς τὴν Κυριακὴν πρὸ τῶν Φώτων (*)

«Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ
Χριστοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ».

(Μάρκ. 1, 1)

Αἱ πρῶται γραμμαὶ τοῦ κατὰ Μάρκον ἁγίου Εὐαγγελίου ἀποτελοῦν τὸ σημερινὸν εὐαγγελικὸν ἀνάγνωσμα. Καὶ μετὰ τὰς πρώτας λέξεις του ὁ ἱερός Εὐαγγελιστὴς σπεύδει νὰ δηλώσῃ, ὅτι κατ' ἐξοχὴν χαροποιὰ γεγονότα ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς συγγραφῆς του. Εἰδοποιεῖ ὅτι πρόκειται περὶ «Εὐαγγελίου», τ. ἔ. περὶ εὐχαρίστου ἀγγελίας. «Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ». Εἶναι τόσον περιεκτικὴ ἡ δήλωσις αὕτη περὶ το

(*) Παρατίθεται ἐνταῦθα διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ «Κυριακοδρομίου» τοῦ ἔτους, διότι, ὡς γνωστόν, ἐφέτος δὲν ἐμεσολάβησεν ἄλλη Κυριακὴ μετὰξὺ τῆς 1ης καὶ τῆς 6ης Ἰανουαρίου καί, κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ σχετικὴ εὐαγγελικὴ περικοπὴ δὲν ἀνεγνώσθη.

περιεχομένου τῆς συγγραφῆς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ὥστε ἐπιβάλλεται νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς αὐτὴν σήμερον, διὰ νὰ κατανοήσωμεν: τί εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ποῖα καθήκοντα ἔχομεν ἔναντι τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

1. Ὅπως καὶ ἡ λέξις τὸ φανερόν, Εὐαγγέλιον σημαίνει ἀγγελίαν εὐχάριστον, εἰδήσιν χαρμόσυνον. Εἶναι δὲ φανερόν περὶ ποίας κατ' ἐξοχὴν εὐχαρίστου ἀγγελίας πρόκειται. Δὲν εἶναι ἄλλη, εἰ μὴ ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἀγγεῖλει, ὅταν ἀπηρθύνθη εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Βη-θλεέμ, διὰ νὰ τοὺς εἴπῃ: «ἰδοὺ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ.» Αὕτῃ εἶναι ἡ χαροποιὸς ἀγγελία· ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκε Σωτῆρα εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος· ὅτι ἔστειλε τὸν Υἱόν Του εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι καὶ ὁ Κύριος, ὅταν ἤρχισε τὸ δημόσιον κήρυγμά Του, ἐχρησιμοποίησε τὴν ἰδίαν λέξιν, Εὐαγγέλιον, διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ μήνυμα ποῦ ἔφερον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν, καὶ ἔλεγε: «μετανοεῖτε καὶ πιστεῦτε τῷ Εὐαγγέλιῳ». Καὶ εἰς τοὺς μαθητάς Του ἐπίσης ἀπηθύονε τὴν γνωστὴν ἐντολήν: «κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει».

Ἐκτοτε ἡ λέξις Εὐαγγέλιον περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἀληθείας τὰς ὁποίας ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε καὶ ἐδίδαξε. Ὡς γνωστόν, Εὐαγγέλιον λέγεται καὶ τὸ ἱερὸν βιβλίον ποῦ περιέχει τὴν δόξαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, γεγονότα δηλαδὴ καὶ διδάγματα χαροποιὰ καὶ σωτήρια διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

2. Ἀλλά, ὅπως ἐλέχθη, ὁ Κύριος, χαρακτηρίζων τὴν διδασκαλίαν Του ὡς Εὐαγγέλιον, καλεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ πιστεῦσῃ εἰς αὐτό. «Μετανοεῖτε καὶ πιστεῦτε τῷ Εὐαγγέλιῳ», εἶπε. Αὕτῃ δὲ εἶναι ἡ πρώτη ὑποχρέωσίς μας. Δηλαδὴ πρέπει νὰ καταλάβωμεν, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον δὲν εἶναι ἀνθρωπίνη σοφία, ἀλλὰ λόγος Θεοῦ. Δὲν πρέπει νὰ παρασυρόμεθα ἀπὸ ἀντιθέτους ἀπόψεις, ὅτι δῆθεν τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι σοφὴ μὲν διδασκαλία, ἀλλ' ὄχι θεία καὶ θεόπνευστος. «Πιστεῦτε τῷ Εὐαγγέλιῳ· πιστεῦτε ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι λόγος Θεοῦ, ἡ ἀλήθεια ἡ μοναδική, ἡ ἐξ οὐρανοῦ διαφώτισις ὄλων τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου, διδασκαλία τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε. Διαφορετικὰ, ἂν θαυμάζωμεν τὰς γραμμάς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀποκαλυπτώμεθα πρὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἠθικοῦ νόμου του, χωρὶς νὰ πιστεύωμεν ὅτι μὲχρι κεραίας εἶναι θεοδιδάκτος ἀλήθεια καὶ ὅτι οὔτε «ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία» δὲν μπορεῖ νὰ προστεθῇ ἢ ν' ἀφαιρεθῇ, διότι τὰ πάντα εἶναι οὐρανόπεμπτα διὰ τὸν ἄνθρωπον, πᾶν ἄλλο ἢ χριστιανικὴ εἶναι μία τοιαύτη ἐκδοχὴ τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐπειτα, ἡ πίστις εἰς τὸ Εὐαγγέλιον πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὰς συνεπείας τῆς εἰς τὴν ζωὴν τοῦ χριστιανοῦ. «Ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου πολιτεῦσθαι», λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Πρέπει δηλαδὴ ἡ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ νὰ εἶναι ἐμπρακτος ἐκδήλωσις τῆς πίστεως εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πιστεύομεν δὲν πρέπει ν' ἀποτελοῦν ξηρὰν θεωρητικὴν γνῶσιν, ἀλλὰ νὰ ἔχουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ζωῆς μας· νὰ εἶναι τὸ ἰδανικόν μας καὶ τὸ ὑψηλὸν σημεῖον τῆς ἀρετῆς, τ. ἔ. τὸ ἰδεῶδες, πρὸς τὸ ὁποῖον δεόν νὰ φερώμεθα.

Πρέπει νὰ τονίσωμεν, ἀγαπητοί, ὅτι ἐνώπιον τοῦ Εὐαγγελίου ἀπεκαλύφθησαν αὐθεντία τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀνεγνώρισαν ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον ὑπερέκειται πάσης γνώσεως ἀνθρωπίνης. «Ὅταν δὲ ἀνωτάτης ἐπιστημοσύνης κορυφαὶ ὁμολογοῦν τὸ θεῖον μεγαλεῖον τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, πῶς νὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς τὴν ἡμιμάθειαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ δυσπιστοῦν ἢ καὶ νὰ ἀπιστοῦν εἰς τὴν θεϊότητα αὐτοῦ; Ὅταν δὲ πάλιν τὸ Εὐαγγέλιον ἐνέπνευσε τὴν ζωὴν προσωπικοτήτων μεγάλων καὶ ἔγινε πρόγραμμα ζωῆς καὶ ἐδημιούργησεν ἐπιτυχίας καὶ θριάμβους καὶ ἀνέδειξε φυσιογνωμίας ἠναρέτους καὶ ὑπέδειξε τὰς λύσεις προβλημάτων μεγάλων, πῶς νὰ χαρακτηρίσῃ

κανεὶς τὰς ἀμφιβολίας ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν περὶ σχετικῆς μόνον χρησιμότητος τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν ζωὴν μας; Σὰς λέγουσιν· ἐν πλήρει εἰκοστῷ αἰῶνι ὁμιλεῖτε καὶ λέγετε ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον πρέπει νὰ γίνη πρόγραμμα τῆς ζωῆς μας; Δὲν εἶναι αὐτὸ ἀναχρονισμὸς καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀνευρώμεν καλυτέραν κατεύθυνσιν διὰ τὸν βίον μας;

Ἄλλὰ, ἀγαπητοί, τὸ Εὐαγγέλιον πάντοτε εἶναι συγχρονισμένον. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι αἰώνιον. Ἐν ᾧ δὲν ἐπιδέχεται τὴν παραμικρὰν ἀλλαγὴν, ἐν τούτοις παρέχει πλήρες φῶς καὶ καθοδήγησιν τελείαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πάντων τῶν αἰώνων. Καὶ ἂν εἰς παλαιότερους αἰῶνας ἐπέπνευσε πολλοὺς, πρέπει νὰ τονίσωμεν ὅτι καὶ σήμερον, ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων φώτων τῆς ἐποχῆς μας, τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου παρέχει τόσον φωτισμόν, ὥστε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου νὰ εἶναι πρὸ αὐτοῦ ὡς μικρὰ πυγολαμπίς. Τὸ Εὐαγγέλιον ἔχει ἴδιον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον συγχρονίζεται. Ἔχει τὰς λύσεις διὰ τὰ προβλήματα πάσης γενεᾶς. Δὲν μεταβάλλεται, ἀλλ' ἔχει τὴν προσαρμοστικότητά νὰ ὁμιλῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον πάσης ἐποχῆς καὶ νὰ διαφωτίζη τὰ προβλήματα τοῦ. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ρίπτει τὸ φῶς του καὶ φωτίζει ὅλα τὰ ἀφορῶντα τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ βοηθεῖ νὰ εὕρισκεται πάντοτε διέξοδος καὶ λύσις ὁρθή.

Καὶ ὕστερα ἔρχονται νὰ διατυπώσουν μερικοὶ μίαν ἄλλην ἀμφιβολίαν. Καλὸ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον· ἀλλὰ, εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν, μπορούμε νὰ ζήσωμεν μὲ τὸ Εὐαγγέλιον; Καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἄλλοτε μὲν ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι εἶναι χιμαιρικά καὶ ἀπραγματοποιήτα τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἄλλοτε προφέρουν λόγια παχυλῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως, ὅτι δὲν θὰ εὐτυχῆσουν δῆθεν καὶ δὲν θὰ προκόψουν οἱ ἀκολουθοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον.

Ἄλλὰ μὴ ὑποθέσετε, ἀγαπητοί, ὅτι οἱ προβάλλοντες αὐτὰ ἤρξισαν νὰ ἐφαρμύξουν τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι ἐπειραματίσθησαν καὶ ἐξημώθησαν ἀπὸ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν. Πρόκειται περὶ δογματισμοῦ ἐκ τῶν προτέρων. Πρόκειται περὶ ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι μὲ μίαν μονοκονδυλίαν ἀποφάνονται περὶ τοῦ Εὐαγγελίου, χωρὶς νὰ ἔχουν ποτὲ δοκιμάσει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διδασμάτων του.

«Γεύσασθε καὶ ἴδετε» εἶπεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. «Ἐρχου καὶ ἴδε» λέγει τὸ ἴδιον τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ πράγματι· ἐκεῖνον ποὺ μᾶς χρειάζεται σήμερον εἶναι ὁ τοιοῦτος πειραματισμὸς. Ἐδοκίμασαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζήσουν μακρὰν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἦλθεν ἡ στιγμή νὰ βεβαιωθοῦν ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι «οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπολοῦνται».

Ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει, ἐκεῖνον ποὺ ἀπέμεινεν ὡς ἐλπίς εἶναι τὸ «μετανοεῖτε καὶ πιστεῦετε τῷ Εὐαγγελίῳ». Ἄς ἀρχίσωμεν νὰ ἀκολουθῶμεν πιστῶς τὰς γραμμάς του· ἄς ἀρχίσωμεν, εἰς τὴν ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν μας ζωὴν, νὰ ζῶμεν ὅπως ὀρίζει τὸ Εὐαγγέλιον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἀδυναμίαι μας βαθμηδὸν θὰ ὑπερνικῶνται, καὶ θὰ προσαρμοζώμεθα ὁλονὲν καὶ περισσότερον πρὸς τὴν γραμμὴν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ εἴθε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν προσπάθειάν μας, ὥστε νὰ ἔχη αὕτη πλουσίαν καρποφορᾶν.

Ἄρχμ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ

«Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ· ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἔσμεν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν ὁσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν».

(Β' Κορινθ. 2, 14-16)

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον εἶναι κυριολεκτικῶς πνευματικὸν φυτώριον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως καὶ ἡ ἀτμόσφαιρά του καὶ ἡ κατευθυντήριος γραμμὴ πρέπει νὰ εἶναι ἐκκλησιαστικὴ.

Τὰ παιδιὰ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων εἶναι οἱ μικροὶ βλαστοί, ποὺ θὰ ποτισθοῦν μὲ τὰ νάματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνολογίας καὶ θὰ τραφοῦν μὲ τὸ οὐράνιον μάννα τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τὴν ὕλην τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅταν κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν βοηθημάτων τῆς Κατηχητικῆς ὕλης ἐφρόντισε νὰ τοποθετήσῃ εἰς τὰ μαθήματα καὶ σχετικούς ὕμνους. Πλὴν ὅμως ἐπεκράτησαν συνήθειαι νὰ ψάλλωνται ὕμνοι θρησκευτικοὶ διαφόρων ποιητῶν, ποὺ ἔχουν ἴσως ἐπαγωγικὸν περιεχόμενον καὶ χριστοκεντρικὸν νόημα, στεροῦνται ὅμως πολ- λάκις ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος.

Βλέπει κανεὶς συνήθως, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἀγνοοῦν τελείως τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑμνολογίαν καὶ κάποτε ἀκόμη καὶ τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ Ναοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον στεγάζεται τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον. Ἴσως τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὑπάρχει μία τάσις νὰ διδάσκωνται εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα πράγματα τελείως ἀγνωστα, διὰ νὰ μὴ συμπίπτουν, τάχα, μὲ ὕλην ποὺ διδάσκονται συχνά. Ἀλλὰ σήμερον οὔτε εἰς τὰ Δημόσια Σχολεῖα δὲν διδάσκονται ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι. Συνεπῶς, ὄχι μόνον δὲν θὰ εἶχαν νὰ προσκρούσουν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ μελωδίαι εἰς συνηθισμένα μαθήματα, ἀλλὰ θὰ ἐδίδαν πλοῦτον πνευματικῆς ὠφελείας.

Ἐπάρχουν τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ περικλείουν θαυμασίας ἐννοίας καὶ ποὺ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ δώσουν ἀφορμὴν ὑψηλῶν στοχασμῶν καὶ νὰ οἰκοδομήσουν, ὅπως π.χ. πολλοὶ ἐκ τῶν ὕμνων τοῦ Τριωδίου καὶ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ συγκεκριμένως τὸ Τροπάριον τοῦ Ἀντιφώνου τῆς Μεγάλης Πέμπτης: «Τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν καθαρὰς τῷ Χριστῷ παραστήσωμεν, καὶ ὡς φίλοι αὐτοῦ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, θύσωμεν δι' Αὐτόν, καὶ μὴ ταῖς μερίμναις τοῦ βίου, συμπνιγῶμεν ὡς ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ἐν τοῖς ταμείοις ἡμῶν κράξωμεν· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ρῦσαι ἡμᾶς», καὶ τὸ ἄλλο· «Ἐν ἐλέει τὸν Θεὸν θεραπεύσωμεν, ὡσπερ Μαρία ἐπὶ τοῦ δείπνου, καὶ μὴ κτησώμεθα φιλαργυρίαν, ὡς ὁ Ἰούδας, ἵνα πάντοτε, μετὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἐσόμεθα».

Ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας, μία θαυμασία ἐπιλογή ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ τροπαρίων, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ γενικὰ εἰς τοὺς ἀγίους. Ἐκεῖ περικλείετα

ἡ γενναιοφροσύνη, ἡ αὐταπάρνησις καὶ τὸ ἀκατάβλητον τῆς πίστεως τῶν ὁμολογητῶν καὶ τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀγίων.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μας ἔχει τόσον πλούσιον ὕλικόν εἰς ποίησιν, ὥστε θὰ ἦτο ἐκ τοῦ πράγματος ἐπιβεβλη- μένον, νὰ ἀποτελεσεθῶν κύκλοι μαθημάτων ἐπάνω εἰς τὸ περιε- χόμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Ἰωσήφ ὁ ὕμνογράφος, ἡ Κασσιανὴ ἡ ὁποία δὲν ἔγραψε μόνον τὸ περισπούδαστον τροπά- ριον τῆς, διὰ τὸ ὁποῖον θαυμάζεται, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀξιολόγους μελωδίας, καὶ ἰδιαίτερος ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ὁ Πίνδαρος τῆς Ἐκ- κλησίας, ὅπως χαρακτηρίζεται, ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὕμνογράφοι παρέχουν ὕλικόν διὰ μίαν θαυμασίαν ἐπιλογὴν.

Ἴσως θὰ μᾶς εἶπουν, ὅτι αὐτὰ εἶναι δύσκολον νὰ διδαχθῶν, διότι λόγῳ τοῦ κλασσικοῦ χαρακτήρος των καὶ τοῦ λεκτικοῦ δὲν εἶναι εὐκολονόητα ἀπὸ τὰ σημερινὰ παιδιὰ, πού ἔχουν ἐθισθῆ περισσότερον εἰς τὴν καθομιλουμένην καὶ δημοτικὴν γλῶσσαν. Δὲν νομίζομεν ὅτι τοῦτο εὐσταθεῖ ὡς ἀντίρρῃσις. Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν μας ἓνα ζωντανὸν παράδειγμα: Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1951 παρη- κολουθήσαμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου Ὑψωματίων, μίαν τῶν Κυριακῶν τὴν θείαν Λειτουργίαν, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ ἀειμνήστου Μητροπο- λίτου Προύσσης Πολυκάρπου, ὅστις ἱερούργει κατ' ἐκείνην τὴν Κυριακὴν. Κατόπιν θὰ ἐπηκολούθει ἡ ὁμιλία παρ' ἡμῶν εἰς αἴθου- σαν κειμένην παραπλευρῶς τοῦ Ναοῦ. Κατ' αὐτὴν, λοιπόν, τὴν Λει- τουργίαν ἔψαλλε παιδικὴ χορωδία ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν διδασκάλου τοῦ Σχολείου τῆς Ἐνορίας. Ἐνόμιζε κανεῖς, ὅτι ἄγγελοι εἶχαν κατα- κλύσει τὸν Ναὸν καὶ διηρημένοι εἰς τρία τμήματα ἔψαλλον ἀρχαῖα βυζαντινὰ μέλη, ἓνα εἰς τὸν δεξιὸν χορὸν, ἓνα εἰς τὸν ἀριστερὸν καὶ ἓνα εἰς τὸ Ἱερὸν. Ἰδίως ἦτο ἀξιοθαύμαστος ἡ ἐκτέλεσις τοῦ «Ἁγιὸς ὁ Θεός, τοῦ Βήματος», τοῦ «Δύναμις», τοῦ Νηλέως Καμα- ράδου, τοῦ «Χερουβικοῦ» καὶ τῶν «Λειτουργικῶν». Καὶ διε- ρωτώμεθα, πῶς τὰ παιδιὰ αὐτὰ τῶν 10 ἕως 15 ἐτῶν ἔμαθαν νὰ ἀποδίδουν τόσον πιστὰ τὰ ἀρχαῖα αὐτὰ βυζαντινὰ μέλη καὶ διατί δὲν θὰ ἤμπορούσαμεν ἡμεῖς νὰ καταστήσωμεν προσιτὰ τὰς τοι- αύτας μελωδίας εἰς τὰ παιδιὰ τῶν Κατηχητικῶν μας Σχολείων;

Ἐὰν πρὸ πολλοῦ εἰς τὰ Κατηχητικὰ μας Σχολεῖα οἱ μαθηταὶ ἔψαλλον τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς μας ὕμνους, θὰ εἶχε δημιουργηθῆ εἰς τὰς νεαρὰς ψυχὰς των ἡ ἐξοικείωσις μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας ὕμνογραφίαν καὶ θὰ παρηκολούθουν τὰ παιδιὰ μας μὲ πολὺ ἐν- διαφέρον τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας καί, ἀκόμη, θὰ ἐλάμβανον μέρος ἐνεργὸν εἰς αὐτάς.

Ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου συμπεραίνομεν, ὅτι διὰ τὴν δι-

δασκαλίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων δὲν εὐσταθεῖ ἢ προβαλλομένη δικαιολογία τοῦ ἀρχαιοπρεποῦς τῆς γλώσσης των. Εἶναι, λοιπόν, καιρὸς τώρα, ποῦ τόσος λόγος γίνεται διὰ τὴν δημιουργίαν ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς εἰς τὴν κοινωνίαν μας, νὰ χρησιμοποιηθοῦν, ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους παράγοντας, καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα. Τοιοῦτοτρόπως θὰ πληρώσωμεν καὶ ἕνα μεγάλο κενὸν καὶ θὰ ικανοποιήσωμεν διάχυτον πόθον πολλῶν γονέων, ποῦ θὰ ἔχαιρον, ἐὰν ἔβλεπον τὰ παιδιὰ τους νὰ καταγίνωνται εἰς τὸ νὰ ψάλλουν ἐκκλησιαστικούς ὕμνους, ἀντὶ νὰ τραγουδοῦν διάφορα, πολλάκις ἀπρεπῆ, ἄσματα.

Ἐν κατακλειδί σημειώνομεν, ὅτι καὶ τὰ διάφορα ἄλλα ἄσματα, ποῦ ἄδονται σήμερον εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, θούρια καὶ διάφορα ποιήματα, δύνανται νὰ εἶναι ἐν χρήσει, ἀλλὰ πρέπει νὰ πρωτεύουν πάντοτε οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΑΧΑΡΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ Τ.Α.Κ.Ε.

Δι' ἀποφάσεως τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐνεκρίθη ἡ καταβολὴ εἰς τοὺς συναξιούχους τοῦ Τ.Α.Κ.Ε., τοὺς καταστάντας τοιοῦτους πρὸ τῆς 16ης Δεκεμβρίου 1955, ἐκτάκτου ἐπιδόματος Ἰσου πρὸς μίαν μηνιαίαν σύνταξιν, ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τῶν Χριστουγέννων.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐξεδόθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 9580/15-12-55 σχετικὴ ἐγκύκλιος τοῦ Κεντρικοῦ Τ.Α.Κ.Ε. πρὸς τὰ Τοπικά. Τὸ ἐπίδομα ἔδει νὰ καταβληθῆ τὴν 22-12-55. Δὲν δικαιούνται τοῦ ἐπιδόματος τούτου ὅσοι ἐκ τῶν συναξιούχων τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. θὰ λάβουν ἐπίδομα ἐξ ἄλλης πηγῆς ὑπὸ τύπον μισθοῦ ἢ ὑπὸ τύπον συντάξεως.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν τοῦ Δ.Σ. τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. τῆς 14-12-55 ἀπεφασίσθη κατ' ἀρχὴν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀνοικτῆς λατρικῆς περιθάλψεως, τουτέστιν ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀσθενῶν μετόχων εἰς τὸ ἱατρεῖον τοῦ ἱατροῦ καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀσθενῶν παρὰ τῶν ἱατρῶν εἰς τὴν οἰκίαν των.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δαπανῶν τῆς ἀνοικτῆς λατρικῆς περιθάλψεως, ἀπεφασίσθη, ὅπως ἐπιβληθῆ πρόσθετος κράτησις 1% ἐπὶ τῶν μισθῶν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ μετόχων καὶ 3% (τὸ πρῶτον ἐπιβαλλομένη) κράτησις ἐπὶ τῶν συντάξεων τῶν συναξιούχων.

Ἡ ἐναρξίς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀνοικτῆς λατρικῆς περιθάλψεως, θὰ καθορισθοῦν δι' ἐιδικῆς ἀποφάσεως, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐγκριθῆ νομοθετικῶς ἢ, ὡς ἀνωτέρω, ἀποφασισθεῖσα κράτησις 1% καὶ 3% ἐπὶ τῶν μισθῶν καὶ τῶν συντάξεων.

Ἐπίσης, κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν τοῦ Δ.Σ. τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. ἀπεφασίσθη ἡ χορηγῆσις ἐπιδόματος τοκετοῦ τὸ ποσὸν τοῦ ὁποῖου θὰ καθορίζεται ἐκάστοτε παρὰ τοῦ Δ.Σ. τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. Τοῦτο θὰ ἰσχύσῃ, ἀφ' οὗ ἐγκριθῆ ἢ ἀνωτέρω ἀπόφασις, παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ δημοσιευθῆ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

ΤΑ ΝΕΑ ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΑ ΕΝΣΗΜΑ ΤΟΥ Τ.Α.Κ.Ε.

Ἐξεδόθησαν, ὡς ἀνεγράφη εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον μας: Τὸ πρῶτον, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 1600 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγ. Ἀντωνίου († 356). Τὸ δεύτερον ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 1800 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἱεροῦ Πολυκάρπου († 156). Καὶ τὸ τρίτον, ἐπὶ τῇ 50ετηρίδι τῆς Ἀρχιερατείας τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κυρίου Σπυρίδωνος.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αίδεο. Γρηγόριον Χαμαντωνίου, Κάραθον: Κατόπιν σχετικής επιστολής του Γραμματέως τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεώς σας, σὰς ἀπεστείλαμεν ζητούμενας εἰκόνας μετὰ σχετικοῦ χρωστικοῦ. — **Αίδεο. Γεώργ. Χατζηνάκη, Τουρλωτῆρ Σητείας:** Ἐπιστορὰν δελτίον ἐλήφθη ὑπογεγραμμένον ἀναμένομεν ἔμβασμά σας. Διὰ τὴν Παρακλητικὴν παρακαλοῦμεν ἐπανέλθετε μάλιστα ἀνακοινωθῆ ἢ ἔκδοσίς της. — **Αίδεο. Π. Μιχαηλίδην, Βελανίδια Λακωνίας:** Ὁφειλή σας διὰ τὸ δελτίον «Φωνὴ Κυρίου» μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1955 ἀνέρχεται εἰς δραχμὰς 302. Δύνασθε νὰ παραγγείλητε ἡμεροδελτίαι ἀνευ πλαισίων. — **Αίδεο. Εὐάγγελον Διομήτην, Γλῶσσαν Σκοπέλου:** Ἐλάβομεν δραχμὰς 144 καὶ σὰς ἀπεστείλαμεν σχετικὴν ἐξοφλητικὴν ἀπόδειξιν ἡμεροδελτιῶν 1956 εὐχαριστοῦμεν. — **Αίδεο. Μιχαὴλ Ρίζον, Ἄνω Ραβένια Λακωνίας:** Ζητούμενον βιβλιότυπον Κατηχητικῶν Σχολείων σὰς ἐστάλη μετὰ σχετικοῦ χρωστικοῦ. — **Αίδεο. Σταῦρον Ντάφλην, Ἀστυπέριον Κορίνθου:** Δραχμαὶ 36 ἐλήφθησαν καὶ σὰς ἀποστέλλεται ἢ ὑπ' ἀριθμ. 8214/12-1-56 ἀπόδειξις. Μηναῖα καὶ Παρακλητικὴ δὲν ὑπάρχουν. Τὸ Τριψίδιον τιμᾶται 160, ὁμοίως τὸ Πεντηκοστήριον 160, τὸ Ὁρολόγιον 80 καὶ ὁ Ἀπόστολος 65 δραχμὰς δυνάμεθα νὰ σὰς προμηθεύσωμεν ταῦτα καὶ νὰ τὰ ἐξοφλήσῃτε εἰς δόσεις. — **Αίδεο. Παναγ. Περιμηκῆν, Παλαιοπέλιον Κορίνθου:** Ὁφειλή σας δι' ἀποστελλόμενα φύλλα «Φωνῆς Κυρίου» μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1955 ἀνέρχεται εἰς δραχμὰς 49. Ἀποστολὴ τῶν ἄλλων διχωρισθῆ, συμφώνως ἐπιστολῆ σας. — **Αίδεο. Σταμάτιον Κούσαν, Ἀρμενάδες Κερκύρας:** Δραχμαὶ 50 ἐλήφθησαν καὶ σὰς ἐστάλησαν σχετικαὶ ἐξοφλητικαὶ ἀποδείξεις εὐχαριστοῦμεν. Ὁμοίως σὰς ἐστάλη ὁ τιμοκατάλογος. — **Αίδεο. Ἀθανάσιον Σιδεράκη, Μιστόλιον Δροφῶν Χαλκίδος:** Δραχμαὶ 15,60 ἐλήφθησαν καὶ σὰς ἀποστέλλεται ἢ ὑπ' ἀριθμ. 7840/9-1-56 ἀπόδειξις εὐχαριστοῦμεν. — **Αίδεο. Εὐθύμ. Παπαδόπουλον, Βρέσθαινα Γορτυνίας:** Ἐκ παραδρομῆς ἀπεστάλη εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς ἱερόν Ναόν χρωστικὸν φυλλαδιὸν «Φωνῆς Κυρίου». Ταῦτα ἐξώφλησε προσελθὼν ἡμῖν ὁ κ. Δημόπουλος. — **Αίδεο. Κων/νον Ἀλιφιέρην, Νάουσιν Πάρον:** Ἀπεστάλησαν ὑμῖν 120 σημειωματάρια καὶ 40 σειραὶ εἰκόνων Κατηχητικῶν Σχολείων μετὰ σχετικοῦ χρωστικοῦ, συμφώνως πρὸς ἐπιστολὴν Πανελληνίου Προσκυνημάτων Ἐκατονταπυλιανῆς Πάρον. — **Αίδεο. Χρῆστον Γαλάνην, Ραφτανέους Ἄριος:** Ζητούμενοι ἡμεροδελτία σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικῆς ἐξοφλητικῆς ἀποδείξεως. Κρατοῦμεν εἰς διάθεσίν σας δραχμὰς 12. — **Αίδεο. Νικόλ. Κατομήτρον, Φουρνὰ Εὐρυτανίας:** Ζητούμενα βιβλία σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρωστικοῦ. Ἐπικολούθησε λήψις 25 δραχμῶν καὶ σὰς ἀποστέλλεται σχετικὴ ἀπόδειξις λήψις, τῶν ἀπομένον εἰς χρέωσίν σας δραχμαὶ 16,50. Ἀποσταλὲν χειρόγραφον κρατεῖται ἵνα μελετηθῆ. — **Αίδεο. Κων/νον Μπάλλαν, Ράχης Φθιώτιδος:** Ζητηθέντες ἡμεροδελτία καὶ βιβλίον κ. Τρεμπέλα σὰς ἀπεστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρωστικοῦ. Φωτογραφία Κατηχητικοῦ κρατεῖται πρὸς δημοσίευσιν ἐν καιρῷ. — **Αίδεο. Χρυσ. Παπαδόπουλον, Πλάτανον Κλειτσῶ Εὐρυτανίας:** Ἄν περιηθῆν εἰς χεῖράς μας τὸ ὑπ' ἀριθ. 58/25-10-55 ἔγγραφο ὑμῶν. Ἦδη σὰς ἀποστέλλομεν ζητούμενα βιβλία μετὰ σχετικῶν χρωστικῶν. — **Αίδεο. Παπαθανασίου, Ἁγίου Γεωργίου Ἀθλωναρίου:** Ζητούμενοι ἡμεροδελτία καὶ σήματα Κατηχητικῶν σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρωστικοῦ. Δραχμαὶ 150 ἐλήφθησαν καὶ σὰς ἀποστέλλεται σχετικὴ ἐξοφλητικὴ ἀπόδειξις εὐχαριστοῦμεν. Ἀποστολὴ τοῦ περιοδικοῦ «Τὸ Χαρ. Σπίτι» ἐτακτοποιήθη καὶ ἐπιθυμίας σας. — **Αίδεο. Νεκτ. Κατσαμπάνην, Ἁγίου Γεωργίου Τριφυλίας:** Ζητούμενα βιβλία σὰς ἀπεστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρωστικοῦ. — **Αίδεο. Ἰωάννην Λευθεριώτην, Πέλικαν Κερκύρας:** Δραχμαὶ 202 ἐλήφθησαν καὶ σὰς ἀπεστάλησαν ζητούμενα βιβλία, πλὴν τεσσάρων, ἐξάντη-

θέντων. Κρατούμεν εἰς διάθεσίν σας δραχμὰς 43. — **Αἶδες. Βασίλ Δουλιγέρδη, Νέαν Ἀδριανὴν Κομοτηνῆς:** Συμφωνοῦμεν διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ σας, καθ' ὃν τρόπον γράφετε. — **Αἶδες. Νικόλ. Κίτσον, Κεντρικὸν Ἄρτης:** Ζητούμενοι ἡμεροδεδίχται ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρεωστικοῦ. — **Αἶδες. Δημ. Παπακώσταν, Μηλιανὰ Ἄρτης:** Δραχμαὶ 104, 50 ἐλήφθησαν καὶ ὡς ἀποστέλλεται ἀποδείξεις· κρατοῦμεν εἰς διαθεσίν σας 4, 50 δραχμὰς. Ζητούμενα σημειωματάρια, εἰκόνες καὶ ἡμεροδεδίχται ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρεωστικοῦ. Ἡμερολόγια Φαρλέκα δὲν ἐξεδόθησαν εἰσέτι. **Δελτίον «Φωνῆς Κυρίου»** θὰ λαμβάνετε μὲσφ' Ἱεροῦ Μητροπόλεως. — **Πανος. Κυπριανὸν Τσιρούκη, Στόμιον Λαρίσης:** Ὁφειλὴ σας εἰς τὴν «Φωνὴν Κυρίου» ἀνέρχεται μέχρι τέλους Δεκεμβρίου εἰς δραχμὰς 56. Φύλλα «Ἐφημερίου» δὲν ὑπάρχουσι· δύνασθε ὅμως νὰ πάρετε δλόκληρον τὸν τόμον τοῦ 1954, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ 1955· ἀναμένομεν γράμμα σας. — **Αἶδες. Δημήτ. Θεοδοῦρη, Χρυσούπολιν Καβάλας:** Ζητούμενοι τόμοι ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρεωστικοῦ. — **Αἶδες. Γεώργιον Πανταζῆν, Σφενδάμην Κατερίνης:** Ἀποσταλεῖσα φωτογραφία ἐκραιήθη πρὸς δημοσκευσὺν Ἐνεργάφης συνδρομητῆς εἰς «Τὰ Χαρούμενα Παιδιά» διὰ 20 τεύχη μηνιαίως. Ζητούμενα βιβλία κ.λ.π. ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρεωστικοῦ. Ὁφειλὴ ἱεροῦ Ναοῦ σας καὶ ὑμῶν εἰς τὸ περιοδικὸν «Τὸ Χαρούμενο Σπίτι» εἶναι δραχμαὶ 70. — **Αἶδες. Ἄγγελον Κοζιῶρη, Βραχνεῖκα Παρῶν:** Ζητούμενα βιβλία ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρεωστικοῦ· ἐπικολούθησε λήψις 70 δραχμῶν καὶ ὡς ἐστάλησαν σχετικαὶ ἐξοφλητικαὶ ἀποδείξεις. — **Πανος 101. Νικόδημον Θωμᾶν, Λίμνην Εὐβοίας:** Δραχμαὶ 65 ἐλήφθησαν καὶ ὡς ἀποστέλλονται σχετικαὶ ἐξοφλητικαὶ ἀποδείξεις· εὐχαριστοῦμεν. Ἀποστολὴ φύλλον «Φωνῆς Κυρίου» διακόπτεται μέχρι νεοτέρας εἰδοποιήσεώς σας. Ὁφείζετε μέχρι τέλους Νοεμβρίου δραχμὰς 175. — **Αἶδες. Ἀπόστολον Ρῆζον, Δοξαρά Λαρίσης:** Ἀλλαγὰ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. Ἀριθμὸς ἀποστελλομένων φύλλον «Φωνῆς Κυρίου» ἐρροθυμίσθη κατ' ἐπιθυμίαν σας. Ὁφειλὴ σας μέχρι τέλους Δεκεμβρίου ἀνέρχεται εἰς 152 δραχμὰς. — **Αἶδες. Ἄθαν. Παπαευσταθίου, Σκόπελον:** Ζητούμενα βιβλία ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρεωστικοῦ. — **Αἶδες. Σπυρίδ. Κορονομάλην, Σκάλα Κεφαλληνίας:** Ζητούμενα σήματα ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρεωστικοῦ. Δὲν διαθέτομεν τοιαύτας εἰκόνας. Ἐνεργάφης συνδρομητῆς εἰς τὴν «Φωνὴν Κυρίου» διὰ 50 φύλλα εβδομαδιαίως· ἐπιβαρύνεσθε μὲ ἐξ λεπτὰ κατὰ φύλλον συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ταχυδρομικῶν. — **Αἶδες. Γεώργ. Χατζηνάκη, Τονοκωτὴν Σητείας:** Ζητούμενα βιβλία ὡς ἐστάλησαν, πλὴν τῆς Παρακλητικῆς, μὴ ὑπαρχούσης· διὰ ταύτην ἐπ' ἀνέλθετε ἀργότερον. — **Αἶδες. Κων)νον Σαρχουλάκον, Πάνισσα Γυθείου:** Ἱεροῦ Ναοῦ σας ἐνεργάφης συνδρομητῆς εἰς τὴν «Φωνὴν Κυρίου» διὰ 50 φύλλα ἐβδομαδιαίως· ἐπιβαρύνεται μὲ ἐξ λεπτὰ κατὰ φύλλον συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ταχυδρομικῶν. — **Αἶδες. Χρῆστον Φιλίππου, Βέλιανην Παραμυθίας:** Ἐκτὸς τῶν ὑποβληθέντων δικαιολογητικῶν διὰ τὴν ἐξαγορὰν προὔπηρεσις σας ἐφημεριακῆς, δεόν νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸ Τ.Α.Κ.Ε. καὶ μία αἰτήσις σας, ἥτις νὰ ζητῆ εἰδικῶς καὶ συγκεκριμένως τὴν ἐξαγορὰν κ.λ.π., μετὰ δὲ τὴν ἔγκρισιν τῆς αἰτήσεώς σας καὶ τοῦ χρόνον, ὃν δικαιούσθε νὰ ἐξαγοράσετε, θὰ ὡς ἀπάντησιν τὸ Τ.Α.Κ.Ε. ἂν ἐπακοῦν αἱ ἀποσταλεῖσαι 1.400 δραχμαὶ ἢ ἂν πλεονάζουν. Ὁ ἕτερος λ/σμός σας, πλὴν τῆς ἐξαγορᾶς, εἶναι ὅτι ὄφείζετε εἰς τὸ Τ.Α.Κ.Ε. 567 δραχμῶν. — **Αἶδες. Σπύρον Νάκαν, Βαθύπεδον Ἰωαννίνων:** Ζητούμενα σημειωματάρια Κατηχητικῶν καὶ βιβλίον θερησκευτικῶν ποιημάτων ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χρεωστικοῦ. Δὲν ὑπάρχει πίστωσις παρὰ τῷ Τ.Α.Κ.Ε. διὰ χορήγησιν δανείων· παρακαλοῦμεν ἐπ' ἀνέλθετε ἀργότερον, ὅταν ἀνακοινωθῇ χορήγησις σχετικῆς πιστώσεως. — **Αἶδες. Κων)νον Παππᾶν, Πετροβίτσιον Παραμυθίας:**

Δὲν ὑπάρχει πίστωση διὰ χορήγησιν δανείων παρὰ τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. ἐπὶ τοῦ παρόντος· ἐπανελάτε ἀργότερον διὰ τὴν ἀνακοινωθῆ χορήγησις πιστώσεως.—**Αἶδες. Νικόλ. Βουρλούμην, Ἀσάνιον Καλαβούτων:** Ἐπιταγὴ 95 δραχμῶν ἐλήφθη καὶ σὰς ἀποστέλλεται σχετικὴ ἐξόφλησις. Ζητούμενος τιμοκατάλογος σὰς ἐστάλη.—**Αἶδες. Τιμολέοντα Κύρκον, Λαχανόκαστρον Βρισάνης:** Δραχμαὶ 165 ἐλήφθησαν καὶ σὰς ἀποστέλλονται σχετικαὶ ἐξοφλητικαὶ ἀποδείξεις· εὐχαριστοῦμεν ἀριθμὸς φύλλων «Φωνῆς Κυρίου» ἠϋξήθη κατ' ἐπιθυμίαν σας.—**Αἶδες. Ἀναστάσιον Σχίζαν, Σέρβον Γορτυνίας:** Ζητούμενα βοηθητικὰ Κατηχητικῶν σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικῶν χρεωστικῶν συγκαίρουσιν διὰ τὸ ὑπὲρ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἐνδιαφέρον σας.—**Αἶδες. Εὐάγγελον Διομήν, Γλώσσαν Σκοπέλου:** Σὰς ἀποστέλλονται 15 ἡμεροδείκται διὰ τὸ ἡμερολόγιον Φαρέκα ἀποταθῆναι εἰς τὸν ἴδιον (Ἰ. Ἀρχιεπισκοπὴν, Ἀθήνας).—**Αἶδες. Χρήστον Παπανικολάου, Σούλων Κορινθίας:** Δραχμαὶ 220 ἐλήφθησαν καὶ σὰς ἀποστέλλονται σχετικαὶ ἐξοφλητικαὶ ἀποδείξεις· εὐχαριστοῦμεν. Κρατοῦμεν εἰς διάθεσίν σας δραχμὰς 5.—**Αἶδες. Καραναστάσην, Καράιουλαν:** Ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐκτελέσωμεν παραγγελίαν σας λόγῳ ἀσφαλείας διενδύνσεώς σας.—**Αἶδες. Παν. Παγιατιονάκου, Μαλιστίνην Σπάρτης:** Ἀποσταλεῖσαι μὲσω ἱερᾶς Μητροπόλεώς σας 24 δραχμαὶ ἐλήφθησαν καὶ σὰς ἀπεστάλη σχετικὴ ἀπόδειξις. Διὰ τὸ δελτίον «Φωνῆ Κυρίου» ὀφείλετε μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1955 δραχμὰς 92· διὰ δὲ τὸ περιοδικὸν «Τὰ Χαρούμενα Παιδιά» οὐδὲν ὀφείλετε. Ἰδύνασθε νὰ ἐμβάσθε τὸν ἐμβασμά σας ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν Ἰ. Γενναδίου 14, Ἀθήνας ἀναγράψαντες εἰς τὸ ἀπόκομμα τῆς ἐπιταγῆς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς.—**Αἶδες. Δημήτρο. Καλαμαράν, Χιλιομόδιον Κορινθίας:** Ἐντυγραφεὶς συνδρομητῆς διὰ 40 τεύχη τοῦ περιοδικοῦ «Τὰ Χαρούμενα Παιδιά» μηνιαίως. Ἐκαστον τεύχος τιμᾶται 70 λεπτά, μὲ ἐκπιῶσιν εἰς διαθέσιν σας 20%. Ὁμοίως ἐνεγράφησαν οἱ διαλαμβανόμενοι ἐν τῇ ἐπιστολῇ σας τρεῖς συνδρομηταὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «Τὸ Χαρούμενο Σπίτι». Συγκαίρουσιν διὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας ὑπὲρ τῶν περιοδικῶν εὐχαριστοῦμεν.—**Αἶδες. Ἐφημέριον Κοιμησεως Θεοτόκου, Κολοκυνθοῦς:** Ζητηθέντα εἶδη Κατηχητικῶν Σχολείων σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικῶν χρεωστικῶν.—**Αἶδες. Ἐφημέριον Κοιμησεως Θεοτόκου, Ἰννεπόλεως:** Ζητούμενα βιβλία, πλὴν δύο, μὴ ὑπαρχόντων, σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικῶν χρεωστικῶν.—**Αἶδες. Ἐφημέριους Προφήτου Ἡλιοῦ, Πειραιῶς, καὶ Θείας Ἀναλήψεως, Δραπισσιῶνας:** Ζητηθέντες μὲσω ἠνωκόρων ἰερῶν Ναῶν σας ἡμεροδείκται σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικῶν χρεωστικῶν.—**Αἶδες. Ἐφημέριον Παλαιῶν Ρουμάτων, Χαλίων:** Ζητηθέντα μετὰ σχετικῶν χρεωστικῶν.—**Αλεξ. Ρενιέρη** βοηθήματα Κατωτέρου Κατηχητικοῦ σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικῶν χρεωστικῶν.—**Πανοσιολ. Γερμανὸν Κεφάλαν, Καλλιθέαν:** Ζητούμενα εἶδη Κατηχητικῶν σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικῶν χρεωστικῶν.—**Αἶδες. Ἰωάννην Γαρουσσούλην, Καρλόβασι Σάμου:** Ἐπιταγὴ σας 30 δραχμῶν ἐλήφθη καὶ σὰς ἀποστέλλεται σχετικὴ ἐξόφλησις. Εὐχαριστοῦμεν.—**Αἶδες. Παναγ. Γεωργαντᾶν, Σιγὸ Τριπόλεως:** Τόμου Πατρολογίας θὰ ἐκδοθῶσι περίπου 200· ἐκυκλοφόρησεν ἤδη καὶ ὁ Ε' τόμος. Ἐὰν θέλετε γράψατέ μας νὰ σὰς ἐγγράψωμεν συνδρομητῆν. Οἱ τρεῖς τόμοι σὰς ἐστάλησαν· ἐχρεώθητε μὲ ὀφειλόμενον ὑπόλοιπον 5 δραχμῶν.—**Αἶδες. Ἐφημέριον Βαθυχωρίου Δοξάτου:** Ἀποσταλεῖσα ἐπιταγὴ 115 δραχμῶν παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλ. Ἐπιτροπῆς ἐτακτοποιήθη σὰς ἀποστέλλονται σχετικαὶ ἀποδείξεις.—**Αἶδες. Διονύσιον Πετρῆν, Φίλιαν Μυτιλήνης:** Ἀλλαγὴ διενδύνσεώς σας ἐγένετο.—**Αἶδες. Κων/νον Παπαελευθερίου, Κρεμαστὴν Μολάων:** Ζητηθέντες ἡμεροδείκται σὰς ἐστάλησαν μετὰ σχετικῶν χρεωστικῶν. ὀφειλή σας εἰς τὸ δελτίον «Φωνῆ Κυρίου» ἀνέρχεται μέχρι τέλους Δ/βρίου 1955 εἰς δραχμὰς 301, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ταχυδρομικῶν.—**Αἶδες. Χρήστον Χριστουλάκη, Νήπους Ἀποκορώνου:** Ζητούμενον

βιβλίον ὡς ἀπεστάλη μετὰ σχετικοῦ χροσωτικοῦ. Δραχμαὶ 24 καὶ 12 ἐλήφθησαν καὶ θὰ ὡς ἀποσταλῶν ἀποδείξεις ἐξοφλητικὰ εὐχαριστοῦμεν ὁμοίως δραχμαὶ 10. Ἐνεργοφθε συνδρομητῆς εἰς τὸ περιοδικὸν «Τὰ Χαρούμενα Παιδιὰ» διὰ τέσσαρα τεύχη μηνιαίως.—**Αἶδες.** Ἐμμαν Καρουζάκη, Ἀντισκάρι Ἡρακλεῖον: Ζητηθέντες τόμοι Πατρολογίας ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χροσωτικοῦ, ὁμοίως ὡς ἐστάλη τιμοκατάλογός μας.—**Αἶδες.** Σταμάτιον Παπασταματίου, Τριποταμιᾶν Γορτυνίας: 40 δραχμαὶ ἐλήφθησαν καὶ ὡς ἀποπέλλεται σχετικῆ ἐξοφλητικῆ ἀπόδειξις εὐχαριστοῦμεν κρατοῦμεν εἰς διάθεσίν σας δραχμὰς 3.—**Αἶδες.** Ἐφημερίους Ἀγίας Παρασκευῆς, Καλλιπόλεως: Θείας Ἀναλήψεως, Βοιλησιῶν Ἀγίου Βλασίου, Ἀχαρῶν: Ζητηθέντα παρ' ὑμῶν εἶδη Κατηχητικῶν ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χροσωτικοῦ.—**Αἶδες.** Ἐφημερίους Ἀγίου Νικολάου, Γλυφάδας καὶ Παναγίας Ἐλεούσης, Αἰγάλεω: Ζητηθέντες ἡμεροδίκται ὡς ἐστάλησαν μετὰ σχετικοῦ χροσωτικοῦ.—**Πανοσιολ. Διονύσιον Λεονταρῆν,** Ἀμφιλοχίαν Μύρ. Παπαδάκη, Κυρίαν Ἀγγέλων Ρεθύμιου καὶ **Αἶδες. Μ. Ἀπέργην, Τήνον Ἄθαν. Καραμητόπουλον, Τοσούλιον Κοζάνης: Ἄδαμ. Παπαηλιού, Κυπαρισσιᾶν Δημ. Δαμπρινίδην, Σέρρας: Ἀλέξ. Μαυράκη, Καστέλιον Σωτήρ. Κλεπετούναν, Δειβαρτζιον Σπυρ. Σαλάταν, Ξυλόκαστρον Καλλίστρατον Δημητρακόπουλον, Πόρον: Ἰωάν. Γενάρην, Ἀσιακὸν Κωνστ. Ζίαν, Μηλίσιαν Ὀρσοτικοῦ Κλεομένην Σταυράκη, Σπάρτην: Ἰωάννην Διδασκάλου, Ἀργίον: Ἰωάννην Παναγόπουλον, Ζαχάρω: Εὐθύμιον Σαρανταέναν, Μονεμβασιᾶν Χριστοφ. Παπαφραγκάκη, Τεζομάδω: Ἰωάννην Μπραλήν, Θεσσαλονικῆν Ἄθαν. Κανέλλην, Γεράσιον: Ἰωάν. Βλαχομήτρον, Μαχαλᾶ Ξηρομέρου: Κων. Παπανικολάου, Βόνιτσιον Κων/νον Πουρνάραν, Ἀστακόν: Ἠλίαν Τσιρογιάννην, Ἀργίον: Κων/νον Τσιριμίδα, Μῆλον Λαμίας: Βασίλειον Δάμπρου, Μάρμαρα Ἰωαννίνων Ἀναστάσιον Μούδιον, Ἀμμονδιᾶν Σερρών: Κων/νον Κουλούλην, Ζευγολαϊτὸ Κορινθίας: Ἐμμαν. Κλάδον, Ἀχλαδὸν Μυλοποτάμου. Στέργιον Παπαζαχαρίου, Κυρκίνη Ποροῦτων Ἐμμαν. Δασκαλάκη, Μοίρας Κρήτης: Δημήτριον Φροσύνην, Ἀχλαδερῆν Εὐβοίας: Ἄθαν. Οἰκονόμου, Δολιγὰ Ἡλείου: Θεόδωρον Πιροπυρῆν Γέφυραν: Νικόλαον Δαμβουνέλην, Ἀμάριον: Κων/νον Γαζῆν, Ἀργοσιόλιον: Χριστοφόρον Τζανιδάκη, Χαμαλζι Σητίας: Δημήτρ. Μπουκουβάλαν, Κρυφοβὸν Ἰωαννίνων, Μιχαῆλ Ἀστροπεκάκη, Κεντρὸ Ἰεραπέτρας: Γεώργιον Ματσούκη, Γαλιτσίαν: Δημήτρ. Σιδέρην, Ἀλιβέριον Θεόδ. Γεωργόπουλον, Τρόπαια: Θεόδ. Δεκάκον, Μολάους: Δημήτριον Κούτρην, Μεγαλόπολιν: Βασίλ. Παρυσκευόπουλον, Νέα Μουδανιά Χαλκίδος: Ἐμμαν. Λαλούσην, Νεάπολιν Βοιωτῶν Θεόδ. Μαθιόν, Ἀσύνην Τριφυλίας: Κων/τιον Παπαντωνίου, Θήραν: Ἰωάν. Γκεμίσην, Ρεσίλιον Σύρων: Κων/νον Παπαδόπουλον, Κάτω Νευροκόπιον: Γρηγόριον Μανδρομάτην, Κέρκυραν: Μιχαῆλ Ψαρουδάκη, Ἀποδόλου Κρήτης: Χρυσ. Παππάν, Νεμέαν: Ἀποσταλείσαι ὑφ' ὑμῶν ἐπιταγαὶ ἐλήφθησαν καὶ ὡς ἀποπέλλονται σχετικαὶ ἐξοφλητικαὶ ἀποδείξεις εὐχαριστοῦμεν θερμῶς.**

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον :

Πρὸς τὸν Αἶδεσιμ. Πρωτοπρεσβύτερον κ. Ἐμμ. Γ. Μυτιληναῖον
Ἀποστολικὴν Διακονίαν, Ἰω. Γενναδίου 14, Ἀθήνας (τηλ. 72.112).

Ἐπεύθυντος Τυπ/φείου: Τ. Ρούτσης, Κουκουλάρη 9, Ν. Χαλκηδών.